

ISSN 2307-8035

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія:
**ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО
ТА МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ**
Випуск 5

Херсон-2018

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Белєхова Лариса Іванівна – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри англійської мови та методики її викладання Херсонського державного університету

Заступник головного редактора:

Романова Наталя Василівна – доктор філологічних наук, професор кафедри німецької та романської філології Херсонського державного університету

Відповідальний секретар:

Цапів Алла Олексіївна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри перекладознавства та прикладної лінгвістики Херсонського державного університету

Члени редакційної колегії:

Біль Лучія – доктор філософії, заступник декана Інституту прикладної лінгвістики Варшавського університету (м. Варшава, Республіка Польща)

Гамзюк Микола Васильович – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри німецької філології Київського національного лінгвістичного університету

Главацька Юлія Леонідівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри перекладознавства та прикладної лінгвістики Херсонського державного університету

Кредатусова Ярміла – доктор філософії, доцент факультету мистецтв Прешовського університету (м. Прешов, Словацька Республіка)

Покорн Ника К. – доктор філософії, професор, завідувач кафедри теорії та практики перекладу Люблянського університету (м. Любляна, Республіка Словенія)

Маріна Олена Сергіївна – доктор філологічних наук, доцент кафедри англійської філології та філософії мови імені професора О.М. Мороховського Київського національного лінгвістичного університету

Ребрій Олександр Володимирович – доктор філологічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії та практики перекладу англійської мови Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Руденко Людмила Миколаївна – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри слов'янської філології Херсонського державного університету

Французова Катерина Сергіївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладознавства та прикладної лінгвістики Херсонського державного університету

**Науковий вісник Херсонського державного університету.
Серія «Перекладознавство та міжкультурна комунікація» є фаховим виданням
на підставі Наказу МОН України від 11 липня 2016 р. № 820 (додаток № 12).**

**Затверджено відповідно до рішення вченої ради
Херсонського державного університету
(Протокол від 28.01.2019 р. № 6)**

**Журнал включено до наукометричної бази даних
Index Copernicus (Республіка Польща)**

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
(серія КВ № 21018-10818Р від 29.09.2014 р.
видане Державною реєстраційною службою України)

Офіційний сайт видання: www.tsj.kherson.ua

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

ГЕРМАНСЬКІ МОВИ

Бондарчук Н.І.

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ НОМІНАТИВНОЇ СФЕРИ «ПОГОДА»
В ОНЛАЙН-НАРАТИВІ ПРО ПОГОДНІ НОВИНИ
(НА МАТЕРІАЛІ БРИТАНСЬКИХ ЕЛЕКТРОННИХ ГАЗЕТ).....7

Висоцька Г.В.

ЗАСОБИ ОБ'ЄКТИВІЗАЦІЇ КАТЕГОРІЇ ЗАПЕРЕЧЕННЯ
У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....12

Герасимів Л.Я.

ЗВИНУВАЧЕННЯ ЯК ДИСКУРСИВНИЙ АКТ ТИПУ «АКУЗАТИВ».....18

Грижак Л.М., Гончарук О.М.

МЕТАФОРИЧНА ПЕРСОНІФІКАЦІЯ ОБРАЗУ ВІТРУ
У ТРИЛОГІЇ ДЖ. Р. Р. ТОЛКІНА «ВОЛОДАР ПЕРСНІВ».....22

Гродський І.Я.

ОСНОВНІ ТИПИ ПОРЯДКУ СЛІВ У СЕРЕДНЬОАНГЛІЙСЬКИХ
ЛИЦАРСЬКИХ РОМАНАХ XII–XV СТ.27

Давидова Т.В., Голуб В.Ю.

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПРОСТІР *СЕНС ЖИТТЯ*
У РОМАНІ ДЖОНА ГРІНА «У ПОШУКАХ АЛЯСКИ»32

Оксанич М.П.

ФУНКЦІОНУВАННЯ БАГАТОЗНАЧНОГО СПОЛУЧНИКА *DO (DA)*
У СЕРЕДНЬОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКІЙ МОВІ.....40

Піндосова Т.С.

ПРАГМАТИЧНІ ФУНКЦІЇ ЦИТАТ У ДЕТЕКТИВАХ Д. БРАУНА.....45

Фінік Є.О.

МУЛЬТИМОДАЛЬНЕ КОНСТРУЮВАННЯ ОБРАЗНОСТІ
ПРИРОДНИХ СТИХІЙ У СУЧАСНОМУ
АНГЛОМОВНОМУ ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ.....50

СЕКЦІЯ 2

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

Білоконь К.С.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ
ЮРИДИЧНОЇ СФЕРИ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....55

Євтушенко Н.І.

ПОТЕНЦІЙНІ ФОРМИ В ІДЮСТИЛІ ПОЕТА-ПЕРЕКЛАДАЧА
(ЗІСТАВЛЕННЯ АНГЛОМОВНИХ ВІРШІВ І ЇХ УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДІВ).....61

Конєва М.З.

ПЕРЕКЛАД ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ
У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ.....66

Лисичкіна О.О., Мягка М.М., Заманський М.С.

СУЧАСНЕ ТЕЛЕВІЗІЙНЕ ІНТЕРВ'Ю
В АСПЕКТІ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ.....72

Муц Л.Ф., Демихова О.Г., Карпенко І.Ю.

ДЕТЕКТИВНИЙ ДИСКУРС:
ДИСКУРСИВНО-РЕЛЕВАНТНІ ТИПИ КОНЦЕПТІВ.....77

Рарик О.В., Ікалюк Л.М.

СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КОМІЧНОГО
В АНГЛОМОВНОМУ КІНОДИСКУРСІ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД
УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ КОМЕДІЇ «SPY»).....83

**СЕКЦІЯ 3
МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ**

Badan A.A., Nedainova I.V., Akopiants N.M.

MULTIMEDIA IN DEVELOPING COMMUNICATIVE COMPETENCE
AMONG ESL STUDENTS: CULTURAL ASPECT88

Ван Ицзинь.

ЛЕКСИКА ТЕМАТИЧЕСКОГО РАЗДЕЛА
«ХОЗЯЙСТВЕННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ЧЕЛОВЕКА»
В КИТАЙСКОМ ЯЗЫКЕ КАК ИСТОЧНИК ИНФОРМАЦИИ
О ПРОИСХОЖДЕНИИ КОНЦЕПЦИИ «ИНЬ-ЯН».....95

Ковальова Г.М.

РОБОТА НАД ДЕЯКИМИ АСПЕКТАМИ МУЗИКИ І МОВИ
НА УРОКАХ МУЗИЧНОЇ ФОНЕТИКИ ЗІ СТУДЕНТАМИ
ІНОЗЕМЦЯМИ ПРИ ВИВЧЕННІ УЯІ.....101

CONTENTS

SECTION 1

ROMANIC LANGUAGES

Bondarchuk N.I.

STRUCTURAL FEATURES OF THE NOMINATIVE SPHERE “WEATHER”
OF ONLINE NARRATIVE IN WEATHER NEWS STORIES
(ON THE MATERIAL OF BRITISH ELECTRONIC NEWSPAPERS).....7

Vysotska G.V.

LINGUAL DEVICES OF NEGATION OBJECTIVIZATION
IN MODERN ENGLISH..... 12

Gerasymiv L.Ya.

ACCUSATION AS A DISCURSIVE ACT OF THE “BLAMING” TYPE.....18

Hryzhak L.M., Honcharuk O.M.

METAPHORICAL PERSONIFICATION OF THE IMAGE OF THE WIND
IN J. R. R. TOLKIEN’S TRILOGY "LORD OF THE RINGS"22

Grodskyi I.Ya.

MAIN TYPES OF SENTENCE WORD ORDER
IN MIDDLE ENGLISH ROMANCES OF THE 12TH – 15TH CENTURIES..... 27

Davydova T.V., Holub V.M.

CONCEPTUAL SPACE *SENSE OF LIFE*
IN JOHN GREEN’S NOVEL "LOOKING FOR ALASKA" 32

Oksanich M.P.

FUNCTIONING OF POLYSEMANTIC CONJUNCTION DO (DA)
IN THE MIDDLE HIGH GERMAN LANGUAGE.....40

Pindosova T.S.

PRAGMATIC FUNCTIONS OF QUOTATION
IN THE DETECTIVE STORIES OF D. BROWN.....45

Finik Ye.O.

MULTIMODAL CONSTRUAL OF THE FORCES OF NATURE IMAGERY
IN CONTEMPORARY ENGLISH POETIC DISCOURSE..... 50

SECTION 2

TRANSLATION STUDIES

Bilokon K.S.

THE PECULIARITIES OF JURISTIC TERMS TRANSLATION
FROM ENGLISH LANGUAGE55

Yevtushenko N.I.

POTENTIAL FORMS IN IDIOSTYLE OF A POET
AND TRANSLATOR (COMPARISON OF ENGLISH POEMS
AND THEIR TRANSLATIONS IN UKRAINIAN).....61

Koneva M.Z.

TRANSLATION OF PHRASEOLOGICAL UNITS IN ARTISTIC TEXT.....66

Lysyckina O.O., Miahka M.M., Zamanskii M.S.

MODERN TV INTERVIEW IN TERMS
OF ENGLISH-UKRAINIAN TRANSLATION72

Muts L.F., Demihova O.H., Karpenko I.Yu.

THE DETECTIVE DISCOURSE:
RELEVANT DISCOURSE-FORMING CONCEPTS.....77

Raryk O.V.

STYLISTIC DEVICES OF EXPRESSING THE COMIC
IN THE ENGLISH FILM DISCOURSE AND THEIR TRANSLATION INTO
THE UKRAINIAN LANGUAGE (A STUDY OF COMEDY «SPY»).....83

SECTION 3

INTERCULTURAL COMMUNICATION

Badan A.A., Nedainova I.V., Akopiants N.M.

MULTIMEDIA IN DEVELOPING COMMUNICATIVE
COMPETENCE AMONG ESL STUDENTS: CULTURAL ASPECT88

Van Itszin.

THE LEXICON OF THE THEMATIC SECTION "HUMAN ECONOMIC
ACTIVITY" IN THE CHINESE LANGUAGE AS A SOURCE
OF INFORMATION ON THE ORIGIN OF THE CONCEPT OF "YIN-YANG".....95

Kovaleva G.M.

WORK ON SOME ASPECTS OF MUSIC AND LANGUAGE
AT THE LESSONS OF MUSIC PHONETICS WITH INTERNATIONAL
STUDENTS AT THE CLASSES OF USL.....101

СЕКЦІЯ 1 ГЕРМАНСЬКІ МОВИ

УДК 821:111'42

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ НОМІНАТИВНОЇ СФЕРИ «ПОГОДА» В ОНЛАЙН-НАРАТИВІ ПРО ПОГОДНІ НОВИНИ (НА МАТЕРІАЛІ БРИТАНСЬКИХ ЕЛЕКТРОННИХ ГАЗЕТ)

Бондарчук Н.І., аспірант
кафедри прикладної лінгвістики
Національний університет «Львівська політехніка»

У статті досліджено структурні особливості номінативної сфери «ПОГОДА» в онлайн-наративі про погодні новини. У результаті дослідження у складі номінативної сфери «ПОГОДА» виокремлено підсфери «ПОГОДНІ ЯВИЩА ПІР РОКУ» та «ПОГОДНІ КАТАКЛІЗМИ», характерною ознакою яких є ядерно-периферійна організація. Розглянуто особливості актуалізації оціночних моделей у підсфері «ПОГОДНІ ЯВИЩА ПІР РОКУ» і напрями реалізації номінацій у підсфері «ПОГОДНІ КАТАКЛІЗМИ».

Ключові слова: номінативна сфера «ПОГОДА», підсфера, ядро, периферія, онлайн-наратив.

В статье исследованы структурные особенности номинативной сферы «ПОГОДА» в онлайн-нарративе о погодных новостях. В результате исследования в составе номинативной сферы «ПОГОДА» выделены подсферы «ПОГОДНЫЕ ЯВЛЕНИЯ ВРЕМЕН ГОДА» и «ПОГОДНЫЕ КАТАКЛИЗМЫ», характерным признаком которых является ядерно-периферийная организация. Рассмотрены особенности актуализации оценочных моделей в подсфере «ПОГОДНЫЕ ЯВЛЕНИЯ ВРЕМЕН ГОДА» и направления реализации номинаций в подсфере «ПОГОДНЫЕ КАТАКЛИЗМЫ».

Ключевые слова: номинативная сфера «ПОГОДА», подсфера, ядро, периферия, онлайн-нарратив.

Bondarchuk N.I. STRUCTURAL FEATURES OF THE NOMINATIVE SPHERE "WEATHER" OF ONLINE NARRATIVE IN WEATHER NEWS STORIES (ON THE MATERIAL OF BRITISH ELECTRONIC NEWSPAPERS)

The systemic organization of lexical units in the nominative sphere "WEATHER" in online narrative of weather news stories is traced in its hierarchical structure. As a result of the analysis of the actual material, the following components of the nominative sphere "WEATHER" are highlighted: sub-sphere "SEASONS" and sub-sphere "WEATHER CATASTROPHES". The sub-sphere "SEASONS" includes the nominates of weather phenomena of abnormal (not typical) events for a specific season. The sub-sphere "WEATHER CATASTROPHES" consists of lexical units that implement the nominations of disasters, extremes and catastrophes caused by the weather regardless of time periods / calendar cycles. According to its structure, the nominative sub-sphere "SEASONS" is not heterogeneous, since it contains both direct and indirect weather nominations. The sub-sphere "SEASONS" is formed on the semantic basis of "time". In this context, the weather is perceived as an integral part of a habitat for people, whose interest is manifested in atypical manifestations of the weather in view of the temporal frames. At each linguistic level of the nominative sub-sphere "SEASONS", there are certain nominations, the use of which in online narrative is determined by the evaluation model "Good-Typical", "Bad-Abnormal". The characteristic feature of the periphery of the sub-sphere "WEATHER CATASTROPHES" is the anthropocentric character of weather catastrophes, the nominations of which are realized weather news stories in two main directions: the nominations of human emotions caused by weather catastrophes; lexical structures with a special emotional and expressive colouring highlighting the horror of weather extremes.

Key words: nominative sphere "WEATHER", subsphere, nuclear and periphery organization, online narrative.

Постановка проблеми. У сучасних лінгвістичних дослідженнях спостерігаємо значне зацікавлення структурними особливостями лексики, відношеннями між лексичними одиницями у межах тексту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження структурації лексичних одиниць передбачає аналіз зовнішніх особливостей слів, що тісно пов'язаний з дистрибутивним аналізом (Z. Harris (1957), О. О. Селіванова

(2008), В. В. Левицький (2006), С. М. Сухорольська (2009), А. П. Мартинюк (2007), Н. Г. Єсипенко (2012). Під дистрибуцією розуміють суму всіх можливих оточень елемента, їх сполучуваність [3, с. 241; 4, с. 19; 8, с. 65]. Дистрибутивний аналіз передбачає дослідження мовних елементів з огляду на їх дистрибуцію та широко застосовується для дослідження типових колокацій, розрізнення синонімів та визначення особливостей

функціонування мовних одиниць [8, с. 65-69]. Н. Г. Єсипенко зазначає, що методика дистрибутивного аналізу дає можливість з'ясувати тотожності і відмінності між значеннями; водночас вона покликається на суб'єктивні реакції інформантів, які у визначенні синтагматичного оточення керуються інтуїтивними лінгвістичними й екстралінгвістичними знаннями [2, с. 33]. Тому, необхідним етапом нашого дослідження і **метою статті** є визначення текстового потенціалу номінацій «ПОГОДА» та визначення їх синтагматичного оточення у семантичному просторі онлайн наративу.

Виклад основного матеріалу. Системна організація лексичних одиниць у номінативній сфері «ПОГОДА» в онлайн-нاراتиві про погодні новини простежується в її ієрархічно впорядкованій структурі. У результаті аналізу фактичного матеріалу виокремлюємо такі складники номінативної сфери «ПОГОДА»: підсфера «ПОГОДНІ ЯВИЩА ПІР РОКУ» та підсфера «ПОГОДНІ КАТАКЛІЗМИ». До підсфери «ПОГОДНІ ЯВИЩА ПІР РОКУ» зараховуємо лексичні одиниці, які реалізують номінації погодних явищ аномальних (рідше – типових) для певної пори року. До підсфери «ПОГОДНІ КАТАКЛІЗМИ» зараховуємо лексичні одиниці, які реалізують номінації катаклізмів, стихій, лих і нещасть, спричинених погодою незалежно від часових періодів/календарних циклів.

За своєю структурою номінативна підсфера «ПОГОДНІ ЯВИЩА ПІР РОКУ» є неоднорідною, оскільки містить як прямі номінації погоди, так і непрямі. Тому вважаємо доцільним виділення у номінативній підсфері «ПОГОДНІ ЯВИЩА ПІР РОКУ» доміанти, ядра і периферії. Поняття доміанти у лінгвістиці тлумачиться як превалювання певних мовних одиниць, моделей сполучуваності чи специфіки семантичної конкретизації [1; 5;

6; 7; 9]. Відповідно, **домінантою** підсфери «ПОГОДНІ ЯВИЩА ПІР РОКУ» в онлайн наративі є номінативна лексема “Weather”, а ядро, представлене її базовим актуалізатором, номінативною лексемою «Season» та її гіпонімами «Autumn», «Spring», «Winter», «Summer», які відповідно становлять чотири однойменні ядерні зони підсфери. Щодо **периферії номінативної підсфери**, то її характерною особливістю є, зокрема, позначення суб'єктивної реакції на ті чи інші погодні явища. Сюди зараховуємо слова, які у своєму значенні виражають домітанту переважно імпліцитно, проте виконують важливу роль, надаючи їй додаткових емоційних, асоціативних, експресивних чи аксіологічних відтінків значень, що співвідносяться з ядром підсфери.

Підсфера «ПОГОДНІ ЯВИЩА ПІР РОКУ» сформована за семантичною ознакою «часова приналежність». У цьому контексті погода усвідомлюється як невіддільна складова звичного для людини середовища існування, інтерес до якої проявляється при нетипових її проявах з огляду на темпоральні рамки. На кожному мовному рівні номінативної підсфери «ПОГОДНІ ЯВИЩА ПІР РОКУ» наявні певні номінації, використання яких в онлайн-нاراتиві про погодні новини зумовлене оцінною моделлю – «*Добре – Типове*», «*Погане – Аномальне*». Процедура оцінки полягає у встановленні ступеня відповідності ознаки предмета чи явища певному уявленню про нього, стандарту чи еталону. Різниця ступеня відповідності/невідповідності предмета/явища віддзеркалюється у характері оцінки. Тому саме темпоральні рамки слугують активізацією однієї з таких моделей. Актуалізація цих моделей відбувається через прямі номінації, номінації з конотативною та асоціативною семантикою, метафоричні номінації, епітети та порівняння.

Розглянемо специфіку актуалізації моделей «*Добре – Типове*», «*Погане – Аномальне*» номінативної підсфери «ПОГОДНІ ЯВИЩА ПІР РОКУ» у чотирьох ядерних зонах «*Autumn*», «*Spring*», «*Winter*», «*Summer*». Так, наведемо приклад актуалізації моделі «*Погане – Аномальне*» через:

1) прямі номінації в ядерній зоні: «*Spring*»: *cold spring, snow, cold March, snowy April: “The cold spring this year appears to have held back the leafing and flowering of species such as blackberry” (The Guardian, 2016) [13].; «Summer*»: *heat, heatwave, showers, weather record, tops, scorching, hot weather, blood rain,*

ball lightning, heavy thunderstorm, overheating, to swelter in heatwave, hotspot: “*We saw how quickly in July it can turn hot for a day and then be all gone the next, it’s not completely ruling out some hot summer weather but it’s unlikely to be a long-lived event if it was to come off*” (The Guardian 2016) [13].; «**Autumn**»: cold, rainy, flood, snow, heavy rain, gale: “ ”; «**Winter**»: snowstorm, warm December, early winter, adverse weather conditions, slush, frost, frostbite, freezing, heavy snow, snowfall, whiteout conditions, flurry, freezing cold: “*A voice on the tube PA announced: “Due to adverse weather conditions [I think she meant snow] there will be delays on the Northern Line”* (The Times, 2014) [15].

2) номінації з конотативною та асоціативною семантикою: «**Autumn**»: “«**Winter**»: White Christmas, melting icerinks, daffodils in bloom: “*Snow has hit much of the country today with amazing aerial pictures showing the whiteout conditions with a warning there is still more to come*” (The Daily Mail, 2015) [12]; «**Spring**»: late budburst, leafing, daffodils, deluge: “ ”; «**Summer**»: “*That feeling of nighttime heat can be so powerful when it first seizes you. Even your dog, initially so thrilled about the whole outdoors skipping-like-a-mental-thing, is reduced to panting in the manner of a born-again asthmatic*” (The Times, 2014) [15].

3) метафоричні/метонімічні номінації, епітети і порівняння: «**Winter**»: “*Heavy snow hit north of England, closing schools and key roads*” (The Guardian, 2014) [13]; «**Spring**»: “*April, we know, is the cruellest month.*” (The Guardian, 2014) [13]; “*No sooner had the vernal equinox gone out of the front door than snow piled in round the back*” (The Daily Mail, 2015) [12]. «**Summer**»: hotter than Ibiza, colder than St. Petersburg, floods of biblical proportions, Lucifer heatwave, giant sprouts: “*Can we count on a flaming June? Probably not.*” (The Guardian, 2014) [13].

Перейдемо до аналізу актуалізації моделей «Добре – Типове»:

1) прямими номінаціями у чотирьох ядерних зонах: «**Winter**»: “*On the canal bridge just behind Kings Cross, a policeman took a huge snowball full in the face and – I couldn’t quite believe this was happening – giggled delightedly (it must have really hurt). It’s a scene one barely witnesses in London: one of innocence, albeit momentary; of snow in a city that doesn’t do extremes of weather...*” (The Times, 2014) [15].; «**Spring**»: early daffodils, mild spring: “*Yesterday felt like a mild spring day in many parts of the country – daffodils were spotted shooting up*

in Stoke Park in Guildford as families enjoyed a pre-lunch walk in the sunshine.” (The Daily Mail, 2015) [12]. У наступному фрагменті пряма номінація типової погоди реалізується контекстно: “*Here’s an instance: “I cannot recall such a cold March,” says a man with dim memories of 1963 as he reads a Met Office report that March 2014 is the coldest in Britain since ... 1963. Do you remember March 1963? I don’t*” (The Times, 2014) [15]; «**Summer**»: “*Following the mundane sun and heat, we got weather worthy of poetry*” (The Guardian, 2014) [13].

2) номінації з конотативною та асоціативною семантикою: «**Winter**»: “*That sound snow makes as it packs under your boots! The velvety swish of car tyres on untreated side streets! The way your fingers swell after throwing snowballs while wearing functionally useless woolen gloves!*” (The Times, 2014) [15]; «**Summer**»: sun worshippers; «**Spring**»: “*Our recurring gratitude for nature’s capacity to make it new is braided into the language and folk memory of this peculiar archipelago. This year, our capricious climate has returned us, against our will, to a medieval world of primitive wonder at the spring sun*” (The Times, 2014) [15]. У цьому фрагменті спостерігаємо невинувдані очікування людини на кращу погоду, коли очікувана весна асоціюється з чимось новим і добрим .

3) метафоричні номінації, епітети, порівняння: «**Winter**»: mighty winter “*And, above all, the snow’s silencing of the great roar of London: usually, I keep my iPod on as I walk to silence London’s racket: yesterday I didn’t want to*” (The Times, 2014) [15]. «**Spring**»: “*The blossom,” he said, “is out in full now ... the whitest, frothiest, blossomiest blossom there ever could be, and I can see it*” (The Times, 2015) [15]. «**Summer**»: blazing summer; “*The sky is streaked with the world’s highest type of cloud, visible only in summer after the sun has set*” (The Guardian, 2014) [13].

За окресленою попередньо процедурою структурі номінативної підсфери «ПОГОДНІ КАТАКЛІЗМИ» також виділяємо домінанту, ядро та периферію. Домінантою підсфери, яка є стрижневим словом усієї номінативної сфери «ПОГОДА», є номінативна лексема “Weather”. Ядро підсфери становить подвійна номінативна лексема “catastrophe/disaster”, що зумовлює формування ядерної зони, до якої входять її гіпоніми, які можна згрупувати у номінації катаклізмів, спричинених погодою (drought, flood, thunderstorm, heatwave, flurry, blizzard, snowstorm, avalanche, wildfire) і

номінації катаклізмів, які впливають на погоду (tornado, hurricane, typhoon tsunami). Онтологічний аналіз поняття «Погодні катаклізми» свідчить про надзвичайний характер погодних явищ, що призводять до руйнування і знищення матеріального середовища проживання людини, каліцтв і загибелі людей: *an emergency situation posing significant danger to life and property that results from a natural cause* [11]. Саме тому характерною особливістю периферії підсфери є антропоцентричний простір погодних катаклізмів, номінації яких реалізується в онлайн наративі про погодні новини у двох основних напрямках: номінації емоції людини спричинених погодними катаклізмами; лексичні структури з особливим емоційним та експресивним забарвленням, що передають жахіття погодних катаклізмів.

Розглянемо кілька прикладів, що виражають емоційний стан осіб у зв'язку з певними погодними катаклізмами: *“It just kept coming, forcing snow into my nose and mouth. Gasping for air, I tried to swim against the white tide. I felt pure fear, a sickening, helpless sensation in my stomach”* (The Guardian, 2016) [13].

Номінації емоцій є прямими та чітко експлікованими у наступному фрагменті *“Stunned onlookers can be heard laughing, screaming and whooping in the background as the furniture flies through the sky raining down on the road below”* (The Sun, 2016) [14]; *“The region had been in sombre mood since early December, when Storm Desmond triggered widespread flooding, with Cumbria the worst affected”* (The Guardian, 2015) [13].

У наступному уривку емоційний стан виражений **контекстно**, проте з лексичними одиницями, що стосуються сфери емоцій та додатково вказують на стан людини:

“Residents braced themselves for further flooding as the wettest December since records began continued to deluge the region” (The Guardian, 2015) [13].

Крім прямих номінацій емоцій **конструкціями з емоційно-експресивним забарвленням**, що насамперед зумовлене екстремальними ситуаціями, в яких опиняються люди через погодні катаклізми. Наприклад, наступний приклад передає експресивне забарвлення через персоніфікацію шторму:

“It was the same disturbing picture in towns and villages across Lancashire and Yorkshire. The storms – which brought almost a month’s precipitation in a single day in some places – were expected to die down early today” (The Guardian, 2015) [13].

Емоційно та експресивно навантажені лексичні структури передають руйнівні наслідки погодних лих, крізь призму свідомості індивіда і віддзеркалюють його внутрішній стану:

“Warned to expect at least two more days without electricity following the weekend’s floods, Lancaster’s hardy residents faced the darkness with sunny stoicism. “I was telling my kids, this is what it must have been like in the war.” said Rohina Caterina, surveying the muddy floor of her pub, the Stonewell Tavern, which closed on Saturday night when the cellars flooded. “We’ll get through it” Lancaster’s hardy” (The Guardian, 2015) [13].

Часто в онлайн наративі про погодні катаклізми і їх наслідки експресивність увиразнюється саме контекстом та прочитується поміж рядків: *“With fields and fells already saturated after more than four times the average monthly rainfall falling within the first three weeks of December, there was nowhere left to absorb the rainfall which has cascaded from fields into streams and rivers. Flooding was inevitable”* (The Guardian, 2015) [13].

Висновки з проведеного дослідження. Отже, можна зробити висновок, що у семантичному просторі онлайн-нاراتиву про погодні новини номінації погоди організовані у номінативну сферу «ПОГОДА», компоненти якої демонструють системний характер, що проявляється у певній структурі і особливостях їх оточення. Такі структури проявляються у певних відношеннях лексичних одиниць номінативної сфери «ПОГОДА» в онлайн наративі про погодні новини, дослідження яких вбачаємо **перспективним** для нашого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабенко Л. Г., Казарин Ю. В. Лингвистический анализ художественного текста. Теория и практика: Учебник; Практикум. 3-е изд., испр. М.: Флинта: Наука, 2005. 496 с.
2. Єсипенко Н. Г. Вербальний профіль і концептуальна структура англосаксонських культурних концептів: когнітивно-квантитативний підхід: монографія. Чернівці: Золоті литаври, 2012. 320 с.
3. Левицкий В. В. Семасиология. Винница: Нова кн., 2006. 512 с.
4. Мартинюк А. П. Основи наукових досліджень у лінгвістиці: навч.-метод. посіб. Х., 2007. 40 с.
5. Мукаржовский Я. Литературный язык и поэтический язык. Пражский лингвистический кружок. М., 1967. С.406–431.
6. Николина Н. А. Филологический анализ текста: учеб. пособие. М.: Академия, 2003. 256 с.

7. Новиков А. И. Текст и его смысловые доминанты / под ред. Н. В. Васильевой, Н. М. Нестеровой, Н. П. Пешковой. М.: ИЯ РАН, 2007. 224 с.
8. Сухорольська С. М., Федоренко О. І. Методи лінгвістичних досліджень: навч. посіб. Львів: Інтелект-захід, 2009. 348 с.
9. Якобсон Р. Язык и бессознательное / ред. пер. Ф. Успенский. М.: Гнозис, 1996. 248 с.
10. Harris Z. Methods in structural linguistics. Chicago, 1951. 384 p.
11. Oxford English Dictionary. Oxford University Press, 2017. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/>.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

12. The Daily Mail. URL: www.thedailymail.co.uk.
13. The Guardian. URL: www.theguardian.com/uk.
14. The Sun. URL: www.thesun.co.uk.
15. The Times. URL: www.thetimes.co.uk.

УДК 811.111

ЗАСОБИ ОБ'ЄКТИВІЗАЦІЇ КАТЕГОРІЇ ЗАПЕРЕЧЕННЯ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Висоцька Г.В., к. філол. н., доцент,
завідувач кафедри перекладу
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

У статті проаналізовані засоби, що об'єктивізують заперечення у сучасній англійській мові. Автор визначає заперечення як універсальну категорію та встановлює мовні засоби, які репрезентують семантику заперечення на різних рівнях.

Ключові слова: універсальна категорія, заперечення, об'єктивізація, мовні засоби, семантика.

В статье проанализированы средства объективизации отрицания в современном английском языке. Автор определяет отрицание как универсальную категорию и устанавливает языковые средства её репрезентации на разных уровнях языка.

Ключевые слова: универсальная категория, отрицание, объективизация, языковые средства, семантика.

Vysotska G.V. LINGUAL DEVICES OF NEGATION OBJECTIVIZATION IN MODERN ENGLISH

The article is devoted to the analyses of the devices expressing the category of negation in the modern English language. Negation is lexical-grammatical category which has the meaning of absence of connection between certain objects of reality. The author finds out the backgrounds of negation as universal meaningful category and establish various devices that represent this semantics. Negation as lingual universal acquires its realization in the variety of language devices of different levels. Component, definitional and structural-grammar analysis of ways and means of expressing negation in modern English revealed that categorical meaning of negation was expressed by special, component, direct and indirect means of expression, different in level and numerous in quantities. At the same time, we found out that only some of units, expressing the category of negation possessed all signs, required for explication of categorical meaning of negation. Others may have additional signs, not typical for negation. It may be separate lexical units, possessing characteristics of semantic structure or occasional and set word combinations and syntax constructions. As it was found out the investigated units, may express other semantic categories, beside negation, particularly, subjectivity, time, space, category of animated/not in animated objects, modality, and intensity, and also a series of logical-sense relations that in semantics prevail over negation. We also found cases with implicit expression of negation.

Key words: universal meaningful category, negation, objectivization, lingual devices, semantics.

Постановка проблеми. Сучасні лінгвістичні студії характеризуються посиленням уваги до вивчення категоріального та функціонально-комунікативного аспекту мовних одиниць. Необхідно зазначити неминущий інтерес лінгвістів до вивчення категорії заперечення як однієї з універсальних мовних категорій, що має значний арсенал засобів вираження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історія досліджень категорії заперечення починається у працях Празької лінгвістичної школи, дослідженнях у рамках функціонально-генеративної граматики Сгалла, функціонального синтаксису Куно, у системній функціональній граматиці Брескампа та інших представників зарубіжної функціональної лінгвістики [2, с. 78].

Це питання у різних його формах розглядається також у дослідженнях сучасних як іноземних, так і вітчизняних лінгвістів, таких, наприклад, як L. Haegeman [12], L. Horn [13], J. Jacobs [14], А. Паславська [7], Н. Г. Озерова

[6], А. В. Бондарко [2], В. І. Карасик [3] та інших.

З точки зору функціонального підходу, заперечення – одна зі смислових категорій, що властива всім мовам світу, що реалізується системою мовних засобів різних рівнів.

Синтезувати досягнення системно-структурних, логіко-понятійних та функціонально-семантичних досліджень мовних семантичних категорій дозволяє польовий підхід, у рамках якого система мови розглядається як відбиття функціонального принципу [10, с. 206].

У рамках когнітивно-орієнтованого підходу до аналізу кореляцій понятійних категорій з мовними одиницями і структурами розроблено декілька концепцій і сформульовано ряд принципів, які мають безпосереднє відношення до вивчення механізмів формування і категоріальної орієнтації значень.

Сьогодні вже ніхто не заперечує той факт, що розбіжності між мовними способами і засобами вираження категоріальних значень,

у тому числі – категорії заперечення, певним чином пов'язано з процесами і механізмами категоризації знань. Однак питання про своєрідність цих засобів і способів у різних мовах все ще повністю не досліджене.

Постановка завдання. Виходячи з вище викладеного, метою даної статті стала систематизація мовних одиниць, що містять семантику заперечення у сучасній англійській мові. При проведенні аналізу ми виходили з припущення про те, що заперечення у сучасній англійській мові являє собою категорію, що має польову структуру

Актуальність роботи зумовлена наявними у сучасній лінгвістиці загальними тенденціями до вивчення мовних категорій як універсальї, універсальним характером категорії заперечення, що визначає необхідність системного аналізу засобів її об'єктивізації на різних рівнях сучасної англійської мови.

Об'єктом дослідження виступає заперечення як функціонально-семантична мовна категорія, а предметом – засоби її актуалізації на різних рівнях сучасної англійської мови

Виклад основного матеріалу дослідження. Корпус засобів вираження заперечення на морфологічному рівні у сучасній англійській мові визначається насамперед наявністю досить значного набору заперечних префіксальних і суфіксальних морфем:

- заперечний префікс *un-* (та його аломорфи *ab-*, *in-*, *il-*, *ir-*, *im*), *non-*, *dis-*, *mis*;
- заперечний суфікс *-less*;
- заперечна частка *not*;
- заперечний предикативний індекс *no*.

За допомогою заперечних префіксів і суфіксів в англійській мові утворюються слова різних частин мови: іменники, прикметники, прислівники, дієслова, займенники, прийменники, сполучники. Найбільшою продуктивністю характеризується префікс *un-* (та його аломорфи *ab-*, *in-*, *il-*, *ir-*, *im*).

Формальним критерієм виділення лексичних засобів, що виражають заперечення, є наявність відповідної ознаки у словникових дефініціях. Аналіз словникових дефініцій свідчить, що для вираження заперечення у сучасній англійській мові використовується значна кількість одиниць, що відносяться до різних лексико-граматичних класів.

Основними лексико-граматичними засобами вираження заперечення є:

- слово *no*;
- заперечні займенники *nobody*, *no one*, *none*, *nothing*, *neither*;
- заперечний прикметник *needless*;

- заперечні прислівники *never*, *nowhere*;
- заперечні сполучники *unless*, *not only ... but, if not ... then*, *not that ... but, whether or not*, *nor*, *neither ... nor*;
- заперечні прийменники *without*, *despite*, *nonetheless*.

Найбільш рекурентними з них виявилися заперечний прислівник *never*; заперечні займенники *nobody*, *no one*, *nothing*, заперечні сполучники *not only ... but, if not ... then*, *not that ... but, neither ... nor*.

На лексичному рівні дроблення заперечення як мовної категорії виражається у тому, що навколо слів, що мають різні лексичні та лексико-граматичні значення, утворюються синонімічні і гіпер-гіпонімічні угруповання.

Такі угруповання утворює лексика зі значенням негативної оцінки, протинаправленості, реверсності, ліквідації, привативності та ін. Так, наприклад, значення заперечення, виражене у слові *negate*, є загальним (родовим) для групи слів-синонімів *negate* – *nullify* – *repeal* – *retract* – *neutralize* [16, V. 2, p. 269-270].

Поряд зі спільним компонентом значення заперечення в їх семантиці можна виокремити декілька наступних індивідуалізуючих значень:

- *negate* – *deny* – відмовляти;
- *nullify* – *make null and void* – признавати документ недійсним;
- *repeal* – *revoke* – скасовувати;
- *retract* – *move back or in* – відмовлятися від обіцянки, відступати;
- *neutralize* – *exempt or exclude from hostilities* – нейтралізувати, звільняти від ворожих дій [16, V. 2, p. 270].

Заперечення виражають і так звані приховані привативи, значення яких включає заперечення як складову, при цьому його формальні показники відсутні. До прихованих привативів можна віднести деякі прислівники, іменники і прикметники, наприклад: *many*, *all (not one)*, *majority (not minority)*, *young (not old) man*.

Розподіл значення заперечення на складові може бути виявлено за допомогою аналізу значень деяких словосполучень.

Заперечні одиниці *no* і *not* у поєднанні з іменником або іменною фразою виражають повну відсутність предметів, ознак або ситуацій, що заперечуються, наприклад: *no politician*, *no school*, *no secret*, *no access*, *no choice*, *no doubt*, *no honours*, *no humanity*, *no incentive*, *no matter*, *no mood*, *no way*, *no objection*, *no suggestion*, *no need*, *no rule*, *no thoughts*, *no desire*, *no plans*,

no industry standard, no sense of responsibility, no/not a chance, not new, not a man etc.

Такі словосполучення широко використовуються в англomовному письмовому мовленні, наприклад:

There is no doubt that Mr Obama and his surrogates have succeeded in raising doubts about Mrs Clinton [17];

But no resolution looks pretty [18].

No може використовуватися як відповідний маркер у заперечних судженнях, як негативна відповідь на попередню діалогічну репліку або при передачі прямої мови, наприклад: *President Trump said no several times [18].*

Актуалізація семантичної категорії заперечення може також виявлятися на рівні речення. Так, при зіставленні ознак одного порядку, що характеризують різні предмети виражається несумісність, наприклад: *Wooden is not golden.*

Значення відсутності тієї чи іншої ознаки виявляється при зіставленні різнопорядкових ознак предметів або явищ у заперечних реченнях, наприклад: *Astrology is not a science.*

При зіставленні предметів, понять або явищ одного порядку у заперечних реченнях можуть виражатися наступні відтінки заперечення:

– розбіжності, наприклад: *It can – but it need not [18];*

– відсутність, несумісність, контраст, наприклад:

There is not one law for the rich and for the poor [17];

It's hard to invest in people who haven't invested in themselves [18];

His story illustrates not how easy it is to start a company in Japan, but how difficult [17].

Питання про значення заперечення як мовної категорії зазвичай розглядається у тісному зв'язку з питанням про стверджувальне значення, а вивчення значень окремих одиниць мови, що містять семантику заперечення, спирається на поняття протилежності; тим самим категорія заперечення перетинається з категорією контрасту, а одиниці мови, що контрастують між собою розглядаються як антоніми.

Треба зазначити, що питання варіативності мовних способів і засобів вираження категорії заперечення на тепер до кінця не вирішено.

Так, В. І. Карасик розглядає заперечення як словотворчу категорію [3, с. 102]. Випадки, коли заперечення відповідає значенню слова у цілому, він називає спеціальним запереченням, а коли заперечення виражає лише

один із семантичних компонентів слова – компонентним.

До спеціальних засобів вираження заперечення в англійській мові автор відносить слово по і частку *not*. При цьому дослідник зауважує, що для більшості лексичних одиниць значення заперечення є компонентним.

У цілому результати компонентного аналізу семантичної структури лексичних одиниць, що виражають заперечення, дозволяють визначити їх зміст як сукупність семантичних складових, що групуються навколо головного значення, та підтверджують розроблений Е. Курилович механізм утворення багатозначності [5].

Термін багатозначність, який використовується у компонентному аналізі лексики, вказує на наявність в одиниці, що досліджується одного головного і декількох другорядних компонентів значення. Для підтвердження багатозначності слів зазвичай використовуються результати дистрибутивного аналізу. Так, як правило, мовна одиниця визнається багатозначною, якщо вона реалізує різні відтінки значення у різних контекстах.

Значення заперечення в англійській мові може виражатися як моносемними, так і полісемними (однозначними і багатозначними) лексичними одиницями. Так, слово *no*, яке являє собою заперечення у «чистому» вигляді, є моносемним. Однозначними засобами кодування семантики заперечення є слова *none*, *nothing*.

Можливість вираження заперечення багатозначними словами можна проілюструвати проаналізувавши лексико-семантичну варіативність слова *negative*, яке має наступні значення:

– *involving a refusal; negative;*

– *lacking positive qualities [16, V. 2, p. 67].*

При цьому перший лексико-семантичний варіант реалізує значення відмови, а другий – негативної оцінки (негативного ставлення). Крім того, ці компоненти значення слова *negative* мають різну дистрибуцію. Багатозначність даної одиниці, як вказує Ю. Д. Апресян, проявляється і у тому, що у певних умовах є можливість виникнення її неоднозначності [1, с. 180-187].

Найбільш яскравим прикладом подібної неоднозначності є прийом *експресивізації* мови – каламбур, який підтверджує можливість одночасної реалізації двох різних значень у межах одного слова [8].

На відміну від каламбуру, який будується на зіткненні і протидії різних значень одного

слова, некаламбурне поєднання різних значень їх об'єднує. Так, негативне значення у словах *negate*, *negative* і *negation* поєднуються з ознакою, що іменує або характеризує певні комунікативні дії:

negate = *nullify*; *syn. Repel, retract, neutralize, cancel*;

negative = *opposite of affirmative, indicating no or not; refusing, saying or meaning "no"*;

negation = *expressing the absence of any positive character; that stops, hinders or makes powerless* [16, V. 2, p. 60].

Значення заперечення у таких словах, як *never*, *nothing*, *nobody*, *no one*, *nowhere* є компонентним і також поєднуються зі значеннями часу, місця і предметності.

Ознака негативності міститься також в значенні прикметника *vain* – *without use, value, meaning or result* і прислівника *in vain* – *without the desired result* [16, V. 2, p. 445].

Об'єднання у цих словах двох різних, але не виключаючих один одного значень, не створює ніякого спеціального ефекту.

Вивчення семантичної структури слів, що містять семантичну ознаку заперечення, дозволяє дійти висновку, що вираження заперечення у поєднанні з іншими значеннями можна виявити в словах різних лексико-семантичних і лексико-граматичних груп. До них відносяться слова різних лексико-семантичних груп, у значенні яких ознака заперечення не є родовою:

– слова зі значенням негативної оцінки ознак та якостей живих істот і неживих предметів, наприклад: *mad*, *nuts*, *lunatic*, *abnormal*, *unnatural*, *illegal*, *unsatisfactory*;

– слова зі значенням протинаправленої дії, усунення або ліквідації певного предмета, наприклад: *annihilate*, *avert*, *destroy*, *deny*, *deprive*, *liquidate*, *suspend*, *reject*, *repeal*, *retract*, *refuse*;

– слова зі значенням відсутності тієї чи іншої ознаки, усунення колишньої і наявності нової якості предмета, наприклад: *abstain*, *be absent*, *discharge*, *exclude*, *exempt*, *exile*, *exonerate*, *exorcize*, *miss*, *steal* та ін.

Аналогічним чином семантика заперечення виражена у прийменниках, що поєднують значення заперечення зі значенням місця та напрямку, наприклад: *away from*, *off*, *out*, *without* и т.п. [15, с. 987].

Аналіз значень цих слів дозволяє підтвердити теорію Р. Якобсона про те, що багатозначність базується на загальному значенні, чи інваріанті. У даному випадку лексичні одиниці, що досліджуються харак-

теризуються семантичною спільністю, що спирається на наявність компонента – негативне значення [11].

Той факт, що у значенні прийменника *out* міститься семантика заперечення, підтверджує наступна трансформація:

Its soldiers have gone out on dismounted patrols → *Its soldiers didn't stay*

Негативна семантика прийменника *away from*, що також містить значення місця чи напрямку може бути виявлена у результаті трансформації наступного речення:

Tom went away from the door → *Tom was not at the door.*)

Аналогічним чином можна виявити негативний зміст прийменника *off*: *He is off* → *He is not in*.

Негативне значення цих речень визначається словами, в яких заперечення не є, за визначенням Е. Курилович, «головним» семантичним компонентом [5, с. 179]. Але це значення може бути виявлене шляхом синонімічних і антонімічних трансформацій.

У наступному реченні використовується дієслово *discharge*, синонімами якого виступають дієслова *send*, *carry or take away* [16, V. 1, p. 435], наприклад:

The specialist doesn't discharge you to a church basement. → *The specialist doesn't send, or take you away to a church basement*

Негативне значення має також прийменник *without*, який поєднує додаткове значення заперечення с головним значенням способу дії, наприклад:

I cut it without a knife → *I did not cut it with a knife.*

Треба зазначити, що у значенні заперечення прийменник *without* може використовуватися з дієсловами чуттєвого сприйняття, розумової та мовленнєвої діяльності та деякими іншими, наприклад:

– *I understood it without any difficulty.*

– *I answered her without any hesitation.*

Прийменник *without* може використовуватися для утворення негативних конструкцій з дієприкметником та іменником, які можуть виконувати як функцію головних і другорядних членів, так і вставних елементів, наприклад:

– *Don't touch my arms without feeling a prickly sensation* [18];

У даному прикладі елемент *without feeling a prickly sensation* виступає обставиною образу дії.

– *Without biochemistry, people would not know of their existence* [17]

У наведеному прикладі *Without biochemistry* виступає вставним елементом у реченні.

Як правило, слова, семантика яких включає заперечення як один із компонентів, мають у мові синоніми і антоніми, тому наявність заперечення у семантиці слова підтверджується за допомогою прийому підстановки або синонімічних і антонімічних заміни, наприклад: *You might make a wheeled robot with a video camera that can keep an eye on you house and sound the alarm in case an intruder enters, or make sure Fido doesn't steal goods from the kitchen counter* [18].

У наведеному прикладі дієслово *steal* має значення «усунення» об'єкта дії. Наявність у значенні дієслова *steal* негативного компонента можна підтвердити наступною трансформацією:

You might make a wheeled robot with a video camera that can keep an eye on you house and sound the alarm in case an intruder enters, or make sure Fido doesn't carry away goods from the kitchen counter [18].

Слова *out, off, away* у поєднанні з дієсловом *carry* виступають придієслівними прислівниковими частками. Разом з дієсловом вони утворюють єдину структурно-семантичну одиницю, що неділима на рівні членів речення, хоча другий елемент цієї одиниці, у більшій чи меншій мірі, зберігає прислівникову семантику. У цьому полягає їх відмінність від прислівників. Крім того, просторове значення прислівникової частки, на відміну від прислівника, завжди має самий загальний характер [9].

Категоріальне значення заперечення може виражатися контекстуально незалежно і контекстуально обумовлено, самостійно і у поєднанні з рядом інших лексичних і лексико-граматичних значень. М. А. Кулинич описує групу похідних слів, у семантиці яких заперечення поєднуються з категорією інтенсивності [4, с. 52-55]. Заперечення може виражатися у словах, що виступають засобами як посилення (інтенсифікації), наприклад: *unreservedly*, так і послаблення (деінтенсифікації) ознаки, наприклад: *unheard*.

Непряме заперечення містять деякі імперативні конструкції, де воно поєднується з умовним і допустовим значеннями, наприклад: *Had he come in time, nothing would have happened; wherever I go, I take this book with me*.

Спеціальні і компонентні засоби вираження категорії заперечення не можна визнати змістовно тотожними, оскільки вони характе-

ризуються різною концентрацією значення заперечення. Крім того, компонентні засоби, на відміну від спеціальних, об'єктивізують категорію заперечення у поєднанні з іншими категоріальними ознаками. У сфері лексичної семантики за ними традиційно закріпилося визначення «основні» і «неосновні» засоби вираження.

Деякі дослідники як мовні засоби об'єктивізації понятійної категорії заперечення розглядають слова і сполучення слів, наприклад: *few, if at all, hardly* як синоніми аналітичних номінацій з експліцитним запереченням: *few – not many; if at all – not enough; hardly – almost nothing*.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, компонентний, дефініційний і структурно-граматичний аналіз засобів і способів вираження заперечення у сучасній англійській мові дозволяє стверджувати, що категоріальне значення заперечення виражається значним за кількістю різнорівневих, спеціальних і компонентних, прямих та непрямих засобів вираження.

Водночас нами виявлено, що лише деякі з одиниць, що виражають категорію заперечення, мають усі ознаки, необхідні для експлікації категоріального значення заперечення. Інші ж мають додаткові ознаки, що не властиві власне запереченню. Це можуть бути окремі лексичні одиниці, що характеризуються особливостями семантичної структури (зокрема, поєднаністю значень, неоднозначністю і багатозначністю), а також вільні і стійкі словосполучення і синтаксичні конструкції.

Як було встановлено, крім категорії заперечення одиниці, що досліджувалися, можуть виражати інші семантичні категорії, а саме: предметність, час, простір, категорію істоти/неістоти, модальність, інтенсивність, а також ряд логіко-сміслових відношень, які в їх семантиці домінують над значенням заперечення. Крім того, нами виявлені випадки, коли заперечення виражено імпліцитно.

Перспективу дослідження вбачаємо у порівняльному аналізі засобів об'єктивізації категорії заперечення у сучасній англійській та українській мовах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика. М.: Наука, 1974. 167 с.
2. Бондарко А. В. Функциональная грамматика. Л.: Наука, 1984. 133 с.
3. Карасик В. И. Язык и языковая личность. М.: Наука, 1987. 264 с.

4. Кулинич М. А. Функционально-семантическая категория отрицания в башкирском и немецком языках: дис. ... канд. филол. наук. Уфа, 1983. 175 с.
 5. Курилович Е. Опыт анализа одной относительно простой знаковой системы. Структурно-типологические исследования: сб. статей / ред. Т. Н. Молошная. М.: Изд-во АН СССР, 1962. С. 172-187.
 6. Озерова Н. Г. Средства выражения отрицания в русском и украинском языках. К.: Наукова думка, 1978. 214 с.
 7. Паславська А. Заперечення як мовна універсалія: принципи, параметри, функціонування. Львів: Видавн. центр Львів. ун-ту ім. І. Франка, 2005. 290 с.
 8. Перцова Н. Н. Формализация толкования слова. М.: Изд-во МГУ, 1988. 260 с.
 9. Почепцов Г. Г. Конструктивный анализ структуры предложения. Киев: Вища школа, 1971. 190 с.
 10. Щур Г. С. Теория поля в лингвистике. М.: Наука, 1974. 255 с.
 11. Якобсон Р. Избранные работы. М.: Прогресс, 1985. 455 с.
 12. Haegeman L. The Syntax of Negation. Cambridge University Press, 1995. [= Cambridge Studies in Linguistics 75]. 335 p.
 13. Horn L. A Natural History of Negation. Chicago and London: University of Chicago Press, 1989. 637 p.
 14. Jacobs J. Negation. Semantics: An International Handbook of Contemporary Research. Stechow A. v. and D. Wunderlich (Ed.). Berlin: de Gruyter, 1991. P. 560–596.
 15. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. A Comprehensive Grammar of the English Language. London: Longman, 1987. 1779 p.
- СЛОВНИКИ:**
16. Hornby A. S. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. Cambridge University Press, 1982. V. I. 544 p.; V. II 528 p.
- ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ:**
17. The Economist. URL: www.economist.com.
 18. Newsweek. URL: <http://www.newsweek.com/2015/10/02/issue.html>.

УДК 811.11: 81'42:159.964.21

ЗВИНУВАЧЕННЯ ЯК ДИСКУРСИВНИЙ АКТ ТИПУ «АКУЗАТИВ»

Герасимів Л.Я., аспірант
кафедри англійської філології

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Стаття присвячена дослідженню конфліктного потенціалу тактики звинувачення у комунікативній ситуації звинувачення/виправдання як особливому типі конфліктної взаємодії. Запропоновано спробу аналізу звинувачення як дискурсивного акту типу «акузатив», реалізованого сукупністю прямих та непрямих мовленнєвих актів репрезентатив, комісив, директив та експресив.

Ключові слова: комунікативна ситуація звинувачення/виправдання, конфліктна взаємодія, звинувачення, дискурсивний акт, мовленнєвий акт.

Статья посвящена исследованию конфликтного потенциала тактики обвинения в коммуникативной ситуации обвинения/оправдания как особом типе конфликтного взаимодействия. Предложена попытка анализа обвинения как дискурсивного акта типа «аккузатив», реализованного совокупностью прямых и косвенных речевых актов репрезентатив, комиссив, директив и экспрессив.

Ключевые слова: коммуникативная ситуация обвинения/оправдания, конфликтное взаимодействие, обвинение, дискурсивный акт, речевой акт.

Gerasymiv L.Ya. ACCUSATION AS A DISCURSIVE ACT OF THE “BLAMING” TYPE

The article deals with the analysis of the conflict potential of the accusation tactics in the communicative situation of accusation/excuse as a special type of conflict interaction. An attempt is made to analyze the accusation as a discursive act of the “blaming” type, implemented by a set of direct and indirect speech acts: representatives, commissives, directives and expressives.

The situation of accusation/excuse is understood as a stereotypical situation in which the speaker's attitude is characterized as negative, since the addressee bears the responsibility for the speaker's unwelcome state of affairs. This communicative situation is characterized by the following: the communicative interests of the participants do not coincide; the speaker's actions aim at the change of the addressee's behavior or state; the addressee's actions aim at the conflict management, the decrease of the harm done to the speaker and the improvement of his/her emotional state.

The situation of accusation/excuse is attributed to the harmonizing type of conflict interaction, characterized by distinct features of conflict interaction and the interlocutors' will to harmonize communication and pass over to cooperative interaction.

The conducted research opens up new vistas for the thorough analysis of the excuse as a discursive act of the “apologizing” type, implemented by a set of the appropriate direct and indirect speech acts.

Key words: communicative situation of accusation/excuse, conflict interaction, accusation, discursive act, speech act.

Постановка проблеми. У комунікативній ситуації звинувачення/виправдання звинувачення постає як конфліктна тактика, складовими інтенції якої є повідомлення про факт вчинення певної дії, вираження негативної оцінки цієї дії, вказівка на відповідальність адресата за вчинення дії та примус його діяти/думати у потрібному для ініціатора звинувачення руслі.

У статті відстоюємо новий підхід до комунікативного трактування мовленнєвих дій звинувачення та виправдання та розглядаємо їх як дискурсивні акти (далі – ДА) у межах дискурсивного блоку «звинувачення/виправдання».

Актуальність дослідження звинувачення як дискурсивного акту типу «акузатив» зумовлена поліінтенційною природою мовленнєвого звинувачення та синонімічністю однойменної тактики тактикам засудження, осуду, зневаги та дорікання.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз специфіки реалізації ДА звинувачення різного роду прямими та непрямими мовленнєвими актами (далі – МА) у комунікативній ситуації звинувачення/виправдання. Матеріалом дослідження слугують фрагменти текстів англійської художньої прози для дітей сучасних авторів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відомо, теорія мовленнєвої діяльності трактує комунікацію як процес, що відбувається не за допомогою речень чи висловлень, а через мовленнєві дії (акти), які є елементарними одиницями мовленнєвого спілкування. Хоча й існування таких одиниць не викликає сумнівів, дискусійним є питання про розмежування різних типів мовленнєвих дій. Учені виділяють мовленнєві (Дж. Остін, Дж. Серль), комунікативні (Т. ван Дайк) та дискурсивні (А. М. Приходько, М. Л. Макаров) акти.

Якщо мовленнєві та комунікативні акти є традиційно усталеними поняттями у лінгвістиці, то термін «дискурсивний акт» є відносно новим.

Услід за А. М. Приходьком, М. Л. Макаровим, І. С. Шевченко, ДА розуміємо як «одиницю мовленнєвої дії, що включена в інтеракцію та являє собою ланцюжок мовленнєвих актів, об'єднаних спільною телеологічною установкою в єдиний мовленнєвий блок, в якому сходяться, перетинаються і взаємодіють різні ілокутивні сили з різними (первинним та вторинними) прагматичними значеннями» [2, с. 103].

ДА у кожній комунікативній ситуації має свою специфічну роль з позиції динамічного розвитку мовлення як системи дій, комунікативних планів і стратегій, тобто ДА з позиції динаміки розвитку мовлення можна ототожити з комунікативним ходом [1, с. 117]. По-перше, МА має тільки одну інтенцію, а ДА – декілька. По-друге, МА функціонують як «будівельний матеріал» для ДА. ДА можуть збігатися із МА, а можуть і вміщувати декілька МА. По-третє, у комунікативній площині МА має акцент на дію, а дискурсивний – на взаємодію, тобто ДА є фактично обміном МА, які реалізуються комунікантами назустріч один одному [3].

Отже, ДА звинувачення типу «акузатив» є ініціальним ДА, який реалізується у режимі некооперативного спілкування. Під час цього адресат зазнає певної шкоди (комунікативному статусу, «лицю») від адресанта.

ДА звинувачення у дитячій художній літературі може за формою 1) збігатися з МА; 2) складатися із декількох однотипових МА; 3) складатися з декількох різнотипових МА.

Якщо ДА звинувачення матеріально еквівалентний певному МА, це означає, що одиниці плану вираження суттєво «перевантажені» одиницями плану змісту [2, с. 104].

ДА звинувачення виформовується сукупністю прямих та непрямих МА репрезентатив, комісив, директив та експресив.

Ключовою центральною ілокуцією МА репрезентатив у межах ДА звинувачення є доведення відповідальності звинувачуваного за певний негативний вчинок. Оскільки основне комунікативне призначення цього МА полягає у вираженні твердження, то МА репрезентатив може функціонувати як прямий МА у ДА звинувачення. Це означає, що ілокуція звинувачення втілюється у буквальному значенні речення – констатації негативного факту.

МА репрезентатив (твердження) втілює звинувачення через вказівку на факт вчинення небажаної дії:

“Well, well,” he said. “You didn’t get yourself killed.” “You knew it was a trap,” I said [10, с. 251].

Автор звинувачення бере на себе відповідальність за істинність та правдивість сказаного. Негативне відношення до звинувачуваного передається не через негативно марковану лексику, а шляхом вказівки на дію, яка не відповідає певним нормам у межах системи цінностей автора звинувачення.

Коли мовець бере на себе відповідальність за істинність свого звинувачення, він впевнений у факті вчинення небажаної дії:

“Is there a problem?” Mrs. Ruppert stood glaring at them, hands on her hips. “Yeah, there’s a problem.” Tyler pointed to Luke. “Luke Quackenbush Varnway threw out my homework.” “I did not and don’t call me that!” Luke pointed at Sophie. “She started all this!” [8, с. 40].

Автор звинувачення вказує на діювих осіб вчинення негативної дії (*Luke Quackenbush Varnway, she*), факт її вчинення (*started all this, threw out my homework*) та своє відношення до цього (*there’s a problem*). Отже, пряма інтенція звинувачення насамперед втілюється через прямий МА репрезентатив, оскільки мовець вказує на факт вчинення негативної дії, що є основним доказом провини звинувачуваного.

Для вираження інтенції звинувачення також використовується прямий МА експресив. З його допомогою мовець не наголошує на факті вчинення дії, а на своєму трактуванні цієї дії та відношенні до неї:

“Traitor!” I dug my last gold drachma out of my pocket and threw it at Luke. As I expected, he dodged it easily [11, с. 142].

Автор звинувачення втілює МА експресив (образу) і через використання лексем із негативними конотаціями демонструє своє негативне відношення до вчинку. Образа передає негативні емоції і загрожує позитивному «лицю» адресата. При цьому, якщо МА комплімент можна описати у категоріях ввічливості, то МА образи описується не у категоріях відсутності ввічливості, а присутності абсолютної неввічливості.

Отже, МА експресив для вираження звинувачення може реалізуватись через ілокутивну дію образи у прямому значенні, а також комплімент – у іронічному значенні:

“You forged my signature,” her father added, his voice throaty, like a cat’s growl. “I’m

slightlyimpressed. It's not the easiest one in the world to copy." *The food got stuck, and Sarah had to swallow and swallow to make it go down. "Um," she said. "I was sick. I just didn't want to bother you"* [7, с. 20].

Адресант вказує на факт вчинення негативної дії, проте виражає своє «позитивне» бачення цього вчинку. Контекст комунікативної ситуації та система норм дають звинувачуваному змогу зрозуміти, що, попри відсутність «негативного» бачення, цю інтеракцію слід трактувати як звинувачення, а не комплімент.

Мовець використовує МА експресив не для того, щоб ствердити факт вчинення звинувачуваним небажаної дії, а для того, щоб виразити своє негативне відношення до нього. А оскільки цей тип ілокуції є допоміжним, то МА експресив найчастіше вживається у ланцюжку з іншими типами МА.

Часто запитальні конструкції слугують для вираження не інтерогативних, а прагматичних значень і є основою для реалізації інших непрямих МА у межах ДА звинувачення:

Hades's eyes grew dangerously bright. "You dare keep up this pretense, after what you have done?" I glanced back at my friends. They looked as confused as I was [10, с. 324].

Риторичне запитання, інтенсифікуючи перлокутивний ефект цієї мовленнєвої дії, використане для реалізації непрямого МА експресив, оскільки автор не бажає отримати відповідь на запитання. З одного боку, автор звинувачення піддає сумніву авторитет звинувачуваного виконувати певні небажані дії, а з іншого – шляхом втілення риторичного запитання – висловлює своє негативне відношення до цієї дії.

Непрямий МА комісив та директив не виражають ілокуції звинувачення, проте містять певні типи імпліцитної інформації, що дозволяє припустити факт вираження ними звинувачувальної ілокуції непрямо:

"Do you know the punishment for insulting the Silver?" the soldier snapped. Thor's heart pounded, but he knew he couldn't back down. "Please, forgive him, sire!" his father said. "He is a young child and –" [9, с. 17].

Можна стверджувати про небажання автора здійснити запит інформації, оскільки вона є загальновідомою у заданій комунікативній ситуації. Тому запитальна конструкція виражає не МА квеситив, а інший МА. Пресупозицією у цьому запитанні є *"You insulted the Silver"*, що вказує на факт вчинення небажаної негативної дії і несе звинувачувальну

інтенцію по своїй природі. Через втілення запитання та наявні пресупозиції автор реалізує непрямий МА комісив – погрозу (*"I will punish you for your insult"*), вказуючи звинувачуваному на наслідки небажаної дії.

Отже, МА комісив у межах ДА звинувачення може реалізувати некооперативні мовленнєві дії, на кшталт погрози, виражаючи негативне відношення до вчиненого.

Запитання може також виражати непрямий МА репрезентатив:

"Don't you know, boy, that it is not a warrior's way to tattle on his friends – much less his own family, his own blood?" the knight asked Drake [9, с. 69].

Хоча мовець використовує інтерогативну конструкцію, насправді він не бажає отримати відповідь на запитання – він її знає. За допомогою цієї конструкції непрямі висловлюються звинувачення та несхвалення дії адресата.

ДА звинувачення може також втілюватись декількома однотиповими МА, призначення яких полягає у тому, щоб підсилити перлокутивний ефект від його реалізації:

"You've been toying with us all along," I said. "You wanted us to bring you the Fleece and save you the trouble of getting it." Luke scowled. "Of course, you idiot! And you've messed everything up!" [11, с. 142].

Декілька МА репрезентатив вживаються для вираження звинувачення тоді, коли мовець прагне продемонструвати логічний ланцюг своїх умовиводів та припущень стосовно вини адресата та підсилити свою аргументацію. Тому чим більше МА репрезентатив вживає для вираження звинувачення мовець, тим важче адресату буде цю вину спростувати.

Утілення декількох однотипових МА експресив також спостерігається у складі ДА звинувачення:

"Ha! You know he would never do that! The old fool wouldn't have the guts!"

"You call it guts? Betraying your friends? Endangering the whole camp?" [11, с. 143].

У цьому значенні МА експресив вживається як непрямий МА, тобто не для реалізації запиту про інформацію, а для вираження негативного відношення до звинувачуваного. Кожне наступне запитання підсилює емоційність ситуації та знову ж таки збільшує його вину.

Варто зазначити, що оскільки ключову ілокуцію звинувачення втілюють МА репрезентатив, а решту МА – додаткові, то останні

часто вживаються не як самостійні МА у межах ДА звинувачення, а у блоці різнотипових МА разом із МА репрезентатив. Це дозволяє одночасно досягти декількох цілей у межах одного ДА звинувачення: висловити своє негативне відношення, обґрунтувати своє звинувачення, виразити негативний вплив на особу мовця від небажаної дії адресата тощо:

“Perseus Jackson,” Mrs. Dodds said, in an accent that was definitely from somewhere farther south than Georgia. “You have offended the gods. You shall die.” [10, с. 324].

Для реалізації ДА звинувачення мовець використовує МА репрезентатив та комісив. Ствердження у МА репрезентатив вказує на факт вчинення негативної дії, а погроза у МА комісив спрямована на майбутнє, щоб вказати звинувачуваному на його провину і покарання за вчинення небажаної дії.

Може також реалізуватись ланцюжок різнотипових МА, кожен з яких виконує свою ілокуцію у межах ДА звинувачення:

“But ...” Annabeth spoke. I could tell her mind was going a million miles an hour. “Lord Hades, your helm of darkness is missing, too?” “Do not play innocent with me, girl. You and the satyr have been helping this hero-coming here to threaten me in Poseidon’s name, no doubt-to bring me an ultimatum. Does Poseidon think I can be blackmailed into supporting him?” [10, с. 326].

МА директив використовується для того, щоб змусити звинувачуваного припинити виконувати небажану для мовця дію. МА репрезентатив стверджує факт вчинення небажаної дії. Непрямий МА експресив завершує ДА звинувачення і вживається для того, щоб виразити негативне відношення до факту вчинення дії та учасників комунікативної ситуації.

МА квеситив рідко функціонує як прямий МА у межах ДА звинувачення, адже мовець знає ситуацію і не має наміру робити запит про інформацію. Зазвичай МА квеситив функціонує як непрямий МА експресив для вираження емоційного стану мовця:

“You poisoned Thalia’s tree.” Luke sighed. “Right to the point, eh? Okay, sure I poisoned the tree. So what?” “How could you?” Annabeth sounded so angry I thought she’d explode. “Thalia saved your life! Our lives! How could you dishonor her –” [11, с. 75].

Ланцюжок МА у межах ДА звинувачення є таким: експресив – репрезентатив – репрезентатив – експресив. За допомогою першого МА мовець намагається викликати у звинувачуваного докори сумління, після чого репрезен-

татив стверджує факт вчинення позитивної дії, від якої звинувачуваний отримав користь. Причому репрезентатив може стверджувати або факт вчинення небажаної дії, що нанесла шкоди мовцю, або факт вчинення позитивної дії, від якої звинувачуваний отримав вигоду/користь. МА експресив, вжитий у цьому оточенні, виражає негативну емоційність.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, ДА звинувачення виформовується прямими та непрямими МА репрезентатив, директив, експресив та комісив. ДА звинувачення може за формою 1) збігатися з МА; 2) складатися з декількох однотипових МА; 3) складатися з декількох різнотипових МА. Ключову ілокуцію – ствердження факту небажаної дії – виконує репрезентатив. МА експресив втілює додаткову ілокуцію – вираження негативного відношення, тому він, поряд із МА репрезентатив, може прямо втілюватись для вираження звинувачення. МА директив та комісив слугують допоміжними МА у ДА звинувачення, що вживаються за умови втілення МА репрезентатив або експресив, оскільки прямо не виражають основної та допоміжної ілокуції звинувачення.

Перспективним, на нашу думку, видається подальший ґрунтовний аналіз виправдання як дискурсивного акту типу «апологетив» у комунікативній ситуації звинувачення/виправдання в англійській дитячій літературі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Макаров М. Л. Основы теории дискурса. М.: Гнозис, 2003. 280 с.
2. Приходько А. Н. Дискурсивные акты: прагмасемантика и прагматипология. Когниция, коммуникация, дискурс: Междунар. сб. научн. тр. Вып. 1. Х.: ХНУ, 2010. С. 101-122.
3. Трофимова Н. А. Мозаика смысла: элементы и операторы их порождения. СПб: ИВЭСЭП, 2010. 110 с.
4. Шевченко И. С. Историческая динамика прагматики предложения: английское вопросительное предложение 16-20 вв. Х.: Константа, 1998. 168 с.
5. Austin J. L. How to Do Things with Words. Oxford: Oxford University Press, 1962. 167 p.
6. Dijk T. A. van. Studies in the Pragmatics of Discourse. The Hague: Maiton, 1981. 331 p.
7. Hellisen C. Beastkeeper. Turtleback Books, 2015. 206 p.
8. Messner K. All the Answers. New York: Bloomsbury Publishing USA, 2015. 273 p.
9. Rice M. A Quest of Heroes. Morgan Rice, 2012. 234 p.
10. Riordan R. The Lightning Thief. New York: Disney/Hyperion, 2006. 416 p.
11. Riordan R. The Sea of Monsters. New York: Disney/Hyperion, 2007. 320 p.
12. Searle J.R. Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language. Cambridge: Cambridge University Press, 1969. 203 p.

УДК 821.111:81

МЕТАФОРИЧНА ПЕРСОНІФІКАЦІЯ ОБРАЗУ ВІТРУ У ТРИЛОГІЇ ДЖ. Р. Р. ТОЛКІНА «ВОЛОДАР ПЕРСНІВ»

Грижак Л.М., к. філол. н., доцент,
доцент кафедри англійської мови

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Гончарук О.М., магістр

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

У статті досліджено особливості метафоричної персоніфікації образу вітру у трилогії Дж. Р. Р. Толкіна «Володар перснів». У ході мовно-стилістичного аналізу тексту твору встановлені та систематизовані моделі, використані письменником у створенні персоніфікованого образу вітру та проаналізована їх художньо-образна складова. Визначено, що найпоширенішою моделлю персоніфікації є здійснення вітром дій, властивих живим істотам.

Ключові слова: вітер, модель, образ, персоніфікація, фентезі.

В статье исследованы особенности метафорической персонификации образа ветра в трилогии Дж. Р. Р. Толкина «Властелин колец». В ходе лингво-стилистического анализа текста произведения установлены и систематизированы модели, использованные писателем в создании персонифицированного образа ветра и проанализирована их художественно-образная составляющая. Определено, что наиболее распространенной моделью персонификации является осуществление ветром действий, присущих живым существам.

Ключевые слова: ветер, модель, образ, персонификация, фэнтези.

Hryzhak L.M., Honcharuk O.M. METAPHORICAL PERSONIFICATION OF THE IMAGE OF THE WIND IN J. R. R. TOLKIEN'S TRILOGY "LORD OF THE RINGS"

The paper studies the peculiarities of metaphorical personification of the image of the wind in J.R.R. Tolkien's trilogy "Lord of the Rings." Comprehensive linguistic and stylistic analyses of the novel enabled to establish and classify the models used by the writer to create the image of the wind as a living creature as well as to analyze their artistic and imaginative implications.

It is established that the most common model of personification of the image of the wind in the novel is its performance of actions essential to the living beings, such as typical actions done by a living being, its movements in space, and production of various sounds.

The second model, as to the number of examples found in the novel, was the one that gave specific characterization to the wind like a living being. A great number of adjectives with negative meaning used in the model created its dangerous and vicious image. This negative image of the wind was also reinforced by the use of verbs imitating animal sounds in the previous model.

The third model, the nominalization of the actions of winds, is less frequent in the trilogy along with the fourth model, where the author describes the changes of state of the wind. The least numerous was the one that included parts of the body in the portrayal of the wind.

Thus, the author skillfully used the literary device of personification in the trilogy turning the natural phenomenon into a living character that is full of power, often threatening and dangerous. The personalized image of the wind is visually more accessible for perception and possesses emotional expressiveness.

Key words: wind, model, image, personification, fantasy.

Постановка проблеми. Чарівний світ роману Дж. Р. Р. Толкіна «Володар перснів» є одним з найвідоміших літературних творів, написаних у жанрі фентезі, який не тільки відіграв значну роль у розвитку та популяризації цього жанру, але й набагато років надалі визначив його напрямом, сформувавши основні засади та принципи [18, р. 116.]. Вивчення мовних засобів створення образності цього твору дає змогу глибше осягнути авторські інтенції у створенні фентезійного світу роману, декодувати скриті смисли, алегорії та послання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мовні та перекладознавчі аспекти роману неодноразово вивчалися дослідниками. Зокрема, проблеми відтворення онімів, топонімів, реалій та авторських неологізмів стали предметом розгляду у працях вітчизняних та зарубіжних дослідників [1; 5; 8 і ін.]. У фокусі уваги численних дослідників є також штучні мови, створені письменником [6; 7; 12 і ін.]. Класифікація пареміологічних одиниць роману запропонована у науковій розвідці Д. А. Холіної [15], а у дослідженні Ю. М. Дем'яненко висвітлено питання пере-

кладу на українську мову прислів'їв та приказок цього роману [4].

Проте, попри велику увагу мовознавців до роману, на наш погляд, мовно-стилістичні аспекти створення образності цього твору є недостатньо вивченими. Окремі дослідження, здійснені у цьому напрямі, не дають вичерпного уявлення про роль засобів виразності у створенні художнього світу роману.

Так, І. Винокурова простежила вживання фонетичних, графічних і граматичних засобів стилістики у трилогії «Володар перснів» і відзначила застосування автором у тексті твору застарілих дифтонгів, алфавітного принципу вимови власних імен, специфічних графічних засобів, зокрема з літерами штучних мов та застарілих дієслівних форм, які тяжіють до періоду спільногерманського розвитку мов і літератур [2]. Дослідниця також розглянула лексичні виразні засоби, що створюють контент ігрового світу, відмінний від реальної дійсності, а саме: слова-новотвори (власне неологізми і слова *ad hoc*); «іншомовні слова» (запозичення й екзотизми) й опосередковано мовне середовище ігрового світу [3].

У свою чергу, О. І. Чернікова на матеріалі творів Дж. Р. Р. Толкіна та Р. Желязни простежила формальні, семантичні та функціональні характеристики звукових повторів у художньому тексті, що утворюють їх неповторний ідіокод [16], а також здійснила зіставно-типологічне дослідження ідіокодів звукових повторів на матеріалі оригінальних текстів Дж. Р. Р. Толкіна та їх українських перекладів [17].

Дослідження Є. І. Топал фокусується на маркерах звукового оформлення «Володаря кілець» Дж. Р. Р. Толкіна, що відносяться до опозиції «добро – зло», зокрема уточняється значення звуку у концепції авторського всесвіту за допомогою порівняльного, мотивного, міфопоетичного аналізів [14].

Деякі аспекти експлікації образної складової концептів ДОБРО та ЗЛО у романі за допомогою ряду стилістичних засобів виокремлені у дослідженнях О. О. Миронової [11].

Постановка завдання. На основі викладеного можна констатувати, що дослідження особливостей використання лексичних та синтаксичних виражальних засобів мови у створенні художньої образності роману є недостатньо вивченим.

Метою роботи є аналіз особливості метафоричної персоніфікації образу вітру у трилогії Дж. Р. Р. Толкіна «Володар перснів»

[19], а основним завданням цієї наукової розвідки є виявити, класифікувати та описати різні моделі метафоричної персоніфікації образу вітру у творі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Персоніфікацію (уособлення, прозопопею) визначають як «вид метафори, троп, що полягає у перенесенні ознак і властивостей людини на предмети, явища природи, абстрактні поняття на тварин. Іноді під уособленням розуміють не тільки «олюднення», а й узагалі «оживлення» реалій неживого світу» [13, с. 750]. Отже, у вужчому трактуванні цей троп позначає «олюднення» неживих предметів, у той час як ширше розуміння включає надання їм не тільки антропогенних характеристик, але й будь-яких живих створінь. У нашому дослідженні особливостей метафоричної персоніфікації образу вітру у досліджуваному художньому творі ми будемо дотримуватися ширшого розуміння цього тропу.

Л. І. Мацько та ін. вважають, що персоніфікація «належить до найдавніших метафоричних явищ мови», в якій відображений «анімістичний погляд людей на природу, при якому весь світ населявся духами: говорив, сміявся, плакав, тужив» та належить до найвиразніших ознак фольклору, «зокрема казок, легенд, народних оповідок, загадок» [10, с. 377]. Цілком очевидно, що персоніфікація є одним із важливих стилістичних засобів у фентезі, який, на наш погляд, є своєрідним синкретичним жанром, що поєднує елементи різних жанрів, «в якому використовуються ірраціональні мотиви чарівництва, магії, лицарського епосу, поєднані з реалістичною нарацією <...>, змальовуються віртуальні світи із середньовічними реаліями, нетехнічною психологією» [9, с. 529].

У результаті мовно-стилістичного аналізу тексту роману Дж. Р. Р. Толкіна «Володар перснів» [19] виокремлено **113** текстових фрагментів, в яких представлені **147** прикладів метафоричної персоніфікації образу вітру різних видів, до яких належать як антропоморфні, так і зооморфні уподібнення. Усі виокремлені приклади персоніфікації розподілені на декілька моделей у залежності від їх художньо-образного значення, тобто, від виду перенесення ознак і властивостей живих істот на образ вітру.

Найпоширенішим видом персоніфікації у трилогії є модель «вітер + дія живої істоти» – 94 приклади. Цей вид прозопопеї об'єктивується у досліджуваному творі за допомогою

великої кількості дієслів, а саме: *bear, begin, bend, bring, cheat, come, curl, drive, drop, fail, fall, fly, go, hear, hiss, howl, lull, pour, ride, rise, roar, rush, rustle, scream, sing, send, set, settle, shake, seethe, shift, sigh, speed, spring up, stir, stream, sweep, swirl, take, turn, veer, waft, whistle*. Наприклад:

What news from the South, O sighing wind, do you bring to me at eve? [19, с. 418].

The wind had gone now round to the north-east.... [19, с. 286].

The upper wind settled in the West... [19, с. 129].

У наведених прикладах проілюстровані випадки здійснення вітром звичних дій, притаманних людині – співати, йти, оселитися.

Застосувавши метафоричну персоніфікацію для створення оживленого образу вітру, письменник перетворив ординарне явище природи на одного із повноправних персонажів твору, чії дії та вчинки мають вплив на розгортання сюжетної лінії роману, як у наступному прикладі, в якому вітер виконує функцію інформатора «*Ask of the North Wind news of them the North Wind sends to me!*» [19, с. 418].

Оживлений образ вітру виконує різні дії: негативні – *the wind of thy hope cheats, wind seemed to be curling round the house and shaking it, brought a grey rain* та позитивні – *At last lulled by the wind in the boughs above, and the sweet murmur of the falls of Nimrodel below, Frodo fell asleep...* [19, с. 344].

В описах дій вітру автор використовує як прості, однокомпонентні метафоричні персоніфікації, наприклад: *Already the wind is turning* [19, с. 836], так і складні, багатоконпонентні – *The wind had fallen the day before as it shifted from the West, and as it shifted from the West and began to rise* [19, с. 940].

Велику частину (43 приклади) персоніфікації цього виду становлять образи вітру з використанням дієслів на позначення переміщення у просторі. Вітер постає перед читачем як мобільний персонаж, який пересувається (*go, come, fly*), змінює напрями (*turn, veer, shift*), піднімається та падає (*rise, fall*), поспішає (*rush, speed, sweep*), крутиться та кружляє (*curl, swirl*), наприклад:

The wind suddenly fell and then veered round to the south [19, с. 282].

The West Wind comes walking, and about the walls it goes... [19, с. 417].

From the mouths of the Sea the South Wind flies... [19, с. 417].

До цієї моделі також зараховуємо приклади, в яких вітер подає різноманітні звукові сиг-

нали (14 прикладів), а саме: свистить (*whistle*), бурчить (*murmur*), співає (*sing*), пронизливо кричить (*scream*), стогне (*moan*) та відтворює звуки тварин (*hiss, howl, roar, rustle, scream*), наприклад:

The wind whistled and the snow became a blinding blizzard [19, с. 288].

The black waters roared and echoed, and a wind screamed over them [19, с. 393].

The wind murmured in the branches of the trees [19, с. 397].

The dark world was rushing by and the wind sang loudly in his ears [19, с. 747].

Створення письменником зооморфних метафоричних персоніфікацій вітру за допомогою лексем, що транслюють звучання тварин, створює негативний образ вітру як загрозливої та небезпечної істоти, наприклад:

The wind began to hiss over the grass [19, с. 139].

How the wind howls! he cried. 'It is howling with wolf-voices [19, с. 299].

... and behind it the wind roared away, leaving the Dead Marshes bare and bleak [19, с. 630].

Як жива істота, вітер зображується у романі таким, що здатен висловлювати почуття (3 приклади), як у наступному прикладі, в якому вітер сумно зітхає у гіллі дерев: *As they did so the South Wind blew upon Cerin Amroth and sighed among the branches* [19, с. 351]. До того ж, він володіє сенсорним сприйняттям (1 приклад): *The North Wind may have heard the horn of the son of Denethor* [19, с. 417].

Модель метафоричної персоніфікації образу вітру – «вітер + зміна стану» є менш поширеною у трилогії (5 прикладів) та об'єктивується у творі за допомогою дієслів *die, freshen, pass away*, наприклад:

Then the wind died away and the rain came streaming down [19, с. 90].

It was silent and windless; the grey east wind had passed away [19, с. 385].

As morning came the wind began to stir again, but now it came from the North, and soon it freshened to a rising breeze [19, с. 887].

Третя модель метафоричної персоніфікації образу вітру у трилогії включає дескрипцію його атрибутів – «вітер + характерна ознака». У творі ця модель втілюється за допомогою прикметників (33 приклади): *bitter, biting, contrary, dead, free, grey, heavy, hissing, ill, keen, loud, menacing, mighty, quiet, rising, roaring, savage, searching, shrill, sighing, snarling, still, stirring, thin, wandering, wild*. Наприклад:

The wind was thin and searching... [19, с. 430].

Out of the east the biting wind was blowing [19, с. 139].

A keen wind was blowing from the North again [19, с. 515].

Застосування атрибутивних одиниць для характеристики вітру дає змогу письменнику створити непересічний образ вітру. А негативне значення багатьох прикметників, виявлених у прикладах його метафоричної персоніфікації, є достатньо промовистим і представляє вітер як небезпечну істоту, що також корелює з вищезазначеними негативними та загрозливими діями та звуками вітру. Наприклад:

The wind was chilly and yet heavy with an odour of cold decay [19, с. 604].

Then came a blast of savage wind, and with it, mingling with its roar, there came a high shrill shriek [19, с. 607].

...with a rush the wind came upon them, hissing and snarling over the marshes [19, с. 629].

It's an ill wind as blows nobody no good, as I always say [19, с. 1022].

Метафорична персоніфікація образу вітру за моделлю «вітер + частина тіла живої істоти» є малочисельною у трилогії (3 приклади) та представлена субстантивами – *eye*, *wing*, наприклад:

But she now shivered beneath the starry mantle, and she looked northward, above the grey hither lands, into the eye of the cold wind ... [19, с. 962].

And those were the words that Elendil spoke when he came up out of the Sea on the wings of the wind ... [19, с. 967].

Остання модель персоніфікації образу вітру «вітер + субстантивація дії істоти» є також малочисельною у трилогії (9 прикладів) та репрезентована субстантивами – *breath*, *help*, *howl*, *rustle*, *sigh*, наприклад:

Then all was quiet again, except for the cold rustle of the wind [19, с. 443].

Were the breath of the West Wind to take a body visible, even so would it appear... [19, с. 524].

.... and though that is not swift down in the South, we had no help of wind [19, с. 877].

Висновки з проведеного дослідження. Здійснений мовний та стилістичний аналіз тексту трилогії Дж. Р. Р. Толкіна «Володар перснів» дозволив виявити п'ять моделей створення персоніфікованого образу вітру: «вітер + дія живої істоти», «вітер + зміна стану», «вітер + характерна ознака», «вітер + частина тіла живої істоти», «вітер + субстантивація дії істоти». Найпоширенішою вияви-

лася перша модель, яка включає типові дії живої істоти, переміщення у просторі та відтворення звуків.

Майстерно використовуючи художній прийом персоніфікації, автор перетворив явище природи у персонажа твору, сповненого сили, часто загрозливого та небезпечного. Створений письменником персоніфікований образ вітру, зробив його візуально більш доступним для сприйняття, надав експресивності та емоційної виразності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Беренкова В. М. Топоними в трилогії «Властелин колец» как объекты художественного перевода. Научный журнал КубГАУ. 2017. №134(10). URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/toponimy-v-trilogii-vlastelin-kolets-kak-obekty-hudozhestvennogo-perevoda> (дата звернення: 17.10.2018).
2. Винокурова І. Стилізація на фонетичному і граматичному рівнях як засіб створення фідеїстичності в трилогії «Володар Кілець» Дж. Р. Р. Толкіна. Лінгвістичні студії. Донецьк, 2012. Вип. 25. С. 125–129.
3. Винокурова І. Актуалізація ігрового світу в художньому тексті «Володар кілець» Дж. Р. Р. Толкіна. Лінгвістичні студії. Донецьк, 2013. Вип. 26. С. 163–167.
4. Дем'яненко Ю. М. Прислів'я і приказки в романі Толкієна «Володар перснів» та їх переклад українською мовою. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Філологічні науки. Вип. 22. 2010. С. 76–85.
5. Зайчук К. В. Особливості відтворення ониматопейчних дієслів говоріння у перекладах роману «Володар перснів» Дж. Р. Р. Толкіна українською та російською мовами. Мовні і концептуальні картини світу. Вип. 41. Част. 2. 2012. С. 63–69.
6. Косенок А. И. Искусственные языки в произведениях Дж. Р. Р. Толкиена (на примере языка Квенья). Авдеевские чтения. 2013. С. 68–73.
7. Кушнір Л. О. Авторська лексика роману Дж. Р. Р. Толкіна «Володар перснів»: лінгвістичний статус і класифікація. Мова і культура. Київ, 2014. Вип. 17. Т. I (169). С. 58–65.
8. Кушнір Л. Методи відтворення онімів і реалій в українських перекладах роману Дж. Р. Р. Толкіна «Володар Перснів». Іноземна філологія. Львів, 2015. Вип. 128. С. 113–123.
9. Літературознавча енциклопедія: у 2-х томах. Т.2 / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: Академія, 2007. С. 529–530.
10. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилістика української мови: підручник / за ред. Л. І. Мацько. Київ: Вища шк., 2003. 462 с.
11. Миронова О. А. Экспликация образной составляющей концепта ЗЛО в произведении Дж. Р. Р. Толкиена «The Lord of the Rings». Гуманитарные науки и гуманитарное образование. Санкт-Петербург, 2008. Вип. 6. С. 198–204 URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/eksplikatsiya-obraznoy-sostavlyayushey-kontseptadobro-v-proizvedenii-dzh-r-r-tolkina-the-lord-of-the-rings> (дата звернення: 17.10.2018).

12. Поліщук Л. Б. Стилiстика вигаданих мов у трилогiї Дж. Р. Р. Толкiєна «Володар перснiв». Одеський лiнгвiстичний вiсник. Спецвипуск, 2017. С.177–180.
13. Тараненко О. О. Уособлення. Українська мова: енциклопедія. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ: Укр. енцикл., 2004. С. 750.
14. Топал Е. И. Звуковая антитеза «Властелина колец» Толкина: благозвучие добра против какофонии зла. Практики и интерпретации: журнал филологических, образовательных и культурных исследований. 2017. Т. 2, № 4. С. 106–116.
15. Холина Д.А. Особенности мифотворчества Дж. Р.Р. Толкина (на материале авторских пословиц и поговорок). Вестник Воронежского государственного университета. Лингвистика и межкультурная коммуникация. Воронеж, 2010. № 2. С. 70–74.
16. Чернікова О. І. Звукосимволічні властивості повторів у художньому тексті (на матеріалі творів Дж. Р. Р. Толкієна та Р. Желязни). Актуальні проблеми іноземної філології: Лінгвістика та літературознавство. Бердянськ, 2009. № 4. С. 242– 250.
17. Чернікова О. І. Інвентаризація, сегментація та таксономія груп фонетичних ітерантів в англійському та українському художньому мовленні. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. 2012. Вип. 31. С. 174-179.
18. Shippey T. J.R.R. Tolkien: Author of the Century. Boston: Mariner Books, 2002. 384 p.
19. Tolkien J.R.R. The Lord of the Rings. Boston: Mariner Books, 2012. 1216 p.

УДК 811.111'04:81'367.2:82-31«11/16»

ОСНОВНІ ТИПИ ПОРЯДКУ СЛІВ У СЕРЕДНЬОАНГЛІЙСЬКИХ ЛИЦАРСЬКИХ РОМАНАХ XII–XV СТ.

Гродський І.Я., аспірант
кафедри германської філології
Київський університет імені Бориса Грінченка

Статтю присвячено дослідженню основних типів порядку слів в етикетних реченнях у середньоанглійських лицарських романах XII–XVII ст. Здійснено аналіз етикетних речень у середньоанглійській мові. Особливості порядку слів в етикетних одиницях лицарських романів підтверджують основні тенденції, притаманні середньоанглійській мові, а саме фіксацію SVO-моделі порядку слів у реченні. Встановлено, що SVO-, SOV-, VSO-моделі нерівномірно представлені, демонструючи як діалектні, так і хронологічні розбіжності.

Ключові слова: лицарський роман, структура речення, порядок слів, середньоанглійська мова, SOV- і SVO-моделі порядку слів.

Статья посвящена исследованию основных типов порядка слов в среднеанглийских рыцарских романах. Осуществлен анализ этикетных предложений в среднеанглийском языке. Особенности порядка слов в этикетных единицах рыцарских романов подтверждают основные тенденции, присущие в среднеанглийском языке, а именно фиксацию SVO-модели порядка слов в предложении. Установлено, что SVO-, SOV-, VSO-модели неравномерно представлены, демонстрируя как диалектные, так и хронологические расхождения.

Ключевые слова: рыцарский роман, структура предложения, порядок слов, среднеанглийский язык, SOV- и SVO-модели порядка слов.

Grodskiy I.Ya. MAIN TYPES OF SENTENCE WORD ORDER IN MIDDLE ENGLISH ROMANCES OF THE 12TH – 15TH CENTURIES

This investigation seeks to highlight the main types of sentence word order in Middle English romances. The etiquette sentences in the Middle English language of the northern, southern, eastern and western central dialects allow us to trace the dialectal variation of the Middle English period. The empirical material's analysis allowed to research the process of spreading the etiquette sentences and their functioning in the middle English language. Though still being present in the Middle English romances, SOV-, VSO-models are no longer dominant sentence patterns and the SVO-model of sentence word order becomes increasingly common, leaving behind SOV-, VSO-arrangement of constituents in romances under study. The research shows the increasing number of SVO patterns throughout Middle English period – SVO (ME1 68% – ME2 80% – ME3 86% – ME4 95%), SOV (ME1 27% – ME2 18% – ME3 12% – ME4 3%), VSO (ME1 5% – ME2 2% – ME3 2% – ME4 1%). The existence of the SOV- model of word order is explained by the use of head pied-piping operation in the maximal projection, which is a typical feature of the early stage of English language development. In general the word order in chivalrous romances corresponds to the general trend of the language of the Middle English period to a fixed SVO- model of word order.

Key words: Middle English romance, sentence's structure, word order, the Middle English language, SOV- and SVO-models of word order.

Постановка проблеми. Синтаксична система германських мов традиційно привертає увагу вчених різних напрямів та шкіл. Зростання такого інтересу сприяв розвиток ідей генеративної граматики, що трактує синтаксичний компонент як такий, що включає механізми і принципи, які, у свою чергу, керують процесом побудови речень і утворюють певну кількість синтаксичних структур. Одним з основних завдань сучасної теорії синтаксису є дослідження структури речення як у синхронному, так і у діахронному аспектах. В історичній англістиці, зокрема, актуальними залишаються питання, пов'язані з генезисом, функціонуванням, а також типологією компонентів речення на різних етапах еволюції мови.

У середньоанглійський період синтаксис зазнає відчутних змін унаслідок посилення міжмовних контактів та дії внутрішньомовних процесів, у результаті яких англійська мова зазнала змін типологічних характеристик (синтетичний > аналітичний), які передбачають зсув у преференційному відборі граматичних засобів для вираження значення. Указаний період відомий існуванням значної кількості діалектів, тенденцією до редукації граматичних закінчень, дієслівних флексій зокрема [4, с. 155].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мовознавчі проблеми, які досліджуються у діахронній площині відзначаються широтою поставлених завдань і підходів до їх вирішення. Зокрема, у генеративістиці мовну

зміну розуміють як зміну граматики, яка відбувається у процесі її переходу від одного покоління до іншого [8, с. 35]. Історія змін, що відбуваються у синтаксисі, – це історія заміщення одних моделей іншими й реінтерпретація синтаксичних одиниць [1, с. 55]. Розвідкам простого речення присвячені праці таких науковців, як К. Гоф, В. М. Бін, Дж. Корбет, Р. М. Хог та Дж. Алгео, у той час як Л. Ріцці, П. Портнер та С. Петрова об'єктом свого дослідження обрали зв'язок інформаційної структури із різними моделями порядку слів у реченні. Дослідженням особливостей розвитку різних аспектів середньоанглійської мови та моделей порядку слів займалися М. Драер, Р. Кейн, Кларк, О. Фішер, Е. Крок, А. Тейлор, Б. Мітчел, Д. Лайтфут, І. Робертс, С. Пінчук, О. Кхеліл та ін.

Постановка завдання. Актуальність нашої розвідки зумовлена зростаючим інтересом сучасних мовознавців до вивчення синтаксичних моделей та порядку слів, коли відбувався інтенсивний перехід словопорядку від моделі SOV- до VSO-типу. Утім, вищезгаданий процес потребує додаткового вивчення діалектних відмінностей. Метою статті є встановлення основних моделей порядку слів в етикетних реченнях середньоанглійських лицарських романів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Матеріалом дослідження слугують лицарські романи XII–XVII ст., переведені в електронний формат з написаних скрибами манускриптів. Методом суцільної вибірки з лицарських романів середньоанглійського періоду було виокремлено 1600 етикетних одиниць. У вибірці представлено писемні пам'ятки з північних, південних, східно- та західно-центральної діалектів, що позначилося на валідності отриманих результатів з позиції достатньої представленості досліджуваних процесів і з урахуванням діалектної варіативності середньоанглійського періоду. Аналіз емпіричного матеріалу дав змогу дослідити процес поширення етикетних речень та їх функціонування у середньоанглійській мові.

Специфікою діалектологічної фази англійської мови є те, що переважна більшість середньоанглійських авторів писали на діалекті, який був характерним для тієї частини Англії, в якій вони проживали. Слід також зазначити, що більшість письменників того часу знали про наявну варіативність діалектів [5, с. 175–178]. У деяких випадках різниця між діалектами була настільки суттєвою,

що представники цих діалектів не розуміли один одного. Вважають, що північні діалекти були лінгвістично більш радикальними і доскональшими, головним чином завдяки скандинавському впливу, у порівнянні із південними діалектами, які були більш консервативними [7, с. 142].

Слід, однак, пам'ятати, що особливості та природа середньоанглійських діалектів відрізняються від давньоанглійських принаймні за фактором утворення та динамікою розвитку: давньоанглійські діалекти були племінними, середньоанглійські – територіальними [11].

Середньоанглійська мова і література на початку і наприкінці періоду суттєво відрізняються за рівнем розвитку, і тому доцільним вважається поділ середньоанглійського періоду на чотири підперіоди, запропоновані М. Ріссанен і М. Кіто: ранньосередньоанглійська ME1 (1150–1250) і ME2 (1250–1350) та пізньосередньоанглійська ME3 (1350–1420) і ME4 (1420–1500) [6, с. 3].

Діахронне вивчення мовного явища іноді ставить дослідника у ситуацію обмеженого вибору, коли часовий зріз, що вивчається, представлений незначною кількістю пам'яток писемності. До того ж такі пам'ятки часто мають лакунізований характер, що ускладнює відтворення змісту твору.

У сучасних синтаксичних студіях використовується типологія основного порядку слів Дж. Грінберга, побудована на трьох критеріях: 1) наявність прийменників у пре- та постпозиції, які позначаються як Pr та Pro; 2) позиція означальних прикметників які вказують на якість щодо іменника; 3) відносний порядок суб'єкта (S), дієслова (V) та об'єкта (O) у відповідному реченні з іменними суб'єктом та об'єктом. Переважна більшість мов має у розпорядженні не один, а декілька типів порядку слів, але один із них є домінуючим. Логічно можливе існування шести типів порядку: SVO, SOV, VSO, VOS, OSV, OVS. Однак із цих шести лише три зустрічаються як домінуючі. Решта не зустрічаються зовсім або є рідковживаними; до них належать: VOS, OSV, OVS. Всі вони мають одну спільну рису: у цих типах об'єкт передуює суб'єкту [3, с. 108]. М. Драер наводить статистичні дані, за якими SOV-модель характерна для 565 мов (41%), SVO – 488 (35%), VSO – 95 (7%), VOS – 25 (2%), OVS – 11 (0,7%), OSV – 4 (0,3%) і 189 (14%) сучасних мов не мають домінуючого типу порядку слів у реченні. Більшості мов притаманний однаковий базовий (*underlying*) порядок слів у реченні: вершина групи розміщена у препо-

зиції до відповідного комплементу, тобто дієслово передує об'єкту, прийменник – іменнику, головне речення – підрядному [9]. Отже, згідно з першою універсалиєю Грінберга: «У відповідних реченнях з іменними суб'єктом та об'єктом майже завжди переважає порядок слів, за яким суб'єкт передує об'єкту», – ми отримуємо три загальних типи: SVO, SOV, VSO.

Згідно з І. Робертсом, базовою моделлю давньоанглійського речення була VO-модель [15, с. 81–84]. OV-модель виникла у результаті пересуви прямого додатка у позицію ліворуч від дієслова як наслідок застосування операції «підйом об'єкта» (*object scrambling*) або пересуви об'єкта у позицію специфікатора (Spec). Таким чином, порядок SVO, питома вага якого превалює у середньоанглійській мові, став результатом відмови від правила пересуви об'єкта у мові цього періоду (табл. 1).

У середньоанглійських лицарських романах порядок слів у більшості випадків відповідає моделі S(Aux)VO [13, с. 62]. На думку Д. Лайтфута, перехід мови від SOV- до SVO-моделі спочатку відбувся у головному реченні, а вже потім у підрядному [10, с. 154]. SOV-модель, властива підрядним реченням давньоанглійської мови, зникає на початку середньоанглійського періоду.

Речення (1-3) ілюструють модель з порядком слів SVO у лицарських романах.

(1) ME 1 (Південний діалект): *Ich bedde Thee, Lord, for Thee pite, / That Thow have merci on me And yeve grace.* (BH 1585-1589) – «Я благаю Тебе, Господи, / Прояви співчуття, помилуй мене».

Ich bedde Thee

S V O

(2) ME 2 (Західно-центральний діалект): *The heremite held up bothe his honed / An he thonked God of al His sonde.* (Sir Degare, 247-248) – «Пустельник підняв свої руки / І подякував Богу за всі благословення».

An he thonked God of al His sonde.

Comp S V O

(3) ME 3 (Північно-центральний діалект): *To London I rede thee spede.* (Athelston, 210) – «Я раджу вам поквапитися у Лондон».

To London I rede thee spede

Comp S V O

Структурний аналіз етикетних одиниць підтверджує тезу про поступову перебудову порядку слів у відповідних підперіодах середньоанглійської мови. Зниження питомої ваги SOV-моделі та зростання кількості етикетних одиниць з порядком SVO може свідчити на користь процесу поступової аналітизації мови та вирівнювання порядку слів у головному та підрядному реченнях.

SVO-етикетні одиниці демонструють очевидну тенденцію до більш частотного вживання протягом розвитку англійської мови. За даними аналізу, що унаочнює відповідність часового відрізка та кількість речень зазначеного типу, з кожним наступним підперіодом кількість речень типу SVO у лицарських романах середньоанглійської мови збільшується. Частотність використання SOV-моделей порядку слів в ME1 та ME2 свідчить про те, що у мові збереглися основні моделі порядку слів давньоанглійської мови.

(4) ME 1 (Східно-центральний діалект): *So Crist me mote rede, ...* (KH, 187) – «Отже, Боже, можеш дати мені пораду, ...»

So Crist me mote rede

Comp S O V

(5) ME 1 (Південний діалект): *“Dame,” a seide, “I thee tel: / That emperur thee grette wel / With love mest.* (Beues of Hamtoun, 163-165) – «Пані», він сказав, «Я розкажу Вам» / «Імператор вітає Вас ніжно / Гарячою любов'ю».

That emperur thee grette

S O V

(6) ME 2 (Східно-центральний діалект): *With worde bothe fre and hende / Ful fair he gan hir grete.* (Amis and Amiloun, 563-564) – «Зі словами шляхетності та люб'язності / Він привітав її ввічливо».

Ful fair he gan hir grete

Comp S O V

(7) ME 2 (Південний діалект): *O lord,” he seyde, “yif it thi wille were”* (Sir Orfeo, 419) – «О, лорде», він сказав, «Якби була ваша воля»

yif it thi wille were

Comp S O V

Таблиця 1

Кількісне співвідношення структурних типів етикетних речень у лицарських романах XII–XVII ст.

Період	Загальна кількість етикетних одиниць	SVO	SOV	VSO
ME 1	400	68%	27%	5%
ME 2	400	80%	18%	2%
ME 3	400	86%	12%	2%
ME 4	400	95%	4%	1%

Порядок слів SOV (4-7) демонструє значно нижчу частотність вживання і, відповідно, кількість речень цього типу з кожним підперіодом зменшується.

Варто підкреслити, що значна кількість речень містить лише два з трьох ядерних конститuentів речення, тобто має структуру SV. З 100% прикладів 42% речень містять перехідні дієслова, що, відповідно, передбачає наявність об'єкта у структурі речення. Однак, у 58% підрядних клауз дієслова є неперехідними, і тому у структурі речення об'єкт відсутній, напр.:

(8) ME 2 (Північний діалект): *He and his menye ha thought To win this land if thai moght.* (Ywain and Gawain, 1215–1216) – «Він та його послідовники вирішили завоювати цю землю, якщо зможуть».

if thai moght -
Comp S V O

(9) ME 2 (Північний діалект): *No, Mari! I am aunterus in stowre For a lady, as whyte as flowre, To wynnne here yuf I may.* (Sir Eglamour of Artois, 1207–1209) – «Hi! Я готовий битися за даму, чисту як квітка, щоб завоювати її, якщо зможу».

Yuf I May –
Comp S V O

У дослідженні особливостей переходу англійської мови від OV-типу до VO-типу Е. Крок та Е. Тейлор [3, с. 111–112] послуговуються терміном «суб'єктної лакуни» (*subject gap*) у випадках, коли суб'єкт експліцитно не є представленим у тексті. Структура на зразок (9) зустрічається з модальними дієсловами, коли власне умову експлікує головне речення або контекст.

Окрему групу серед підрядних речень у лицарських романах утворюють речення, які демонструють явище апокойну або нульового сполучникового зв'язку (VSO-модель порядку слів) [2, с. 154]. Цей тип підрядних умовних клауз із точки зору структурного аналізу становить особливий інтерес. Як уже зазначалося, відсутність умовного сполучника найчастіше має наслідком зміну структури речення на VSO-модель, напр.,

(10) ME 2 (Північний діалект): *Wist ye what Tristrem ware, Miche gode ye wold him an.* (Sir Tristrem, 1:718–719) – «Якби ти знав хто такий Трістам, багато добра ти б йому Подарував».

Wist Ye what Tristrem ware
Comp V S O

Структурно VSO-клаузи є певним викликом теорії фразової структури, згідно з якою підмет розташовується у структурі

речення ліворуч від VP. Відмінний від останнього порядок ядерних конститuentів може виникнути у результаті застосування операції пересуву: або VP (або елементи VP) зазнають пересуву у позицію ліворуч від підмета, або підмет зазнає пересуву до позиції праворуч від VP [14].

Розташування дієслова в ініціальній позиції підрядної клаузи пояснюють застосуванням операції VP-рейзінг. Докази релевантності цієї операції надають мови, для яких характерним є ініціальне розташування V, однак не обов'язковим є фінальне розташування S. Для кращого розуміння цієї точки зору важливим є поняття «залишкового пересуву», який передбачає рух конститuenta, з якого вже був вилучений певний елемент клаузи. Наприклад, елемент X займає позицію праворуч від конститuenta Y, з якого це X було вилучено (переміщено). Відповідна поверхнева структура може виникнути у результаті двох етапів пересуву ліворуч: спочатку X піднімається з-під Y, а потім усі елементи Y піднімаються з-під X. Ключовим у цьому пересуві є те, що X вже є вилучений з проєкції Y у той момент, коли відбувається підйом Y [14, с. 697].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, структура речень у лицарських романах, у цілому, відповідає загальній тенденції мови середньоанглійського періоду до фіксації SVO-моделі порядку слів. Якщо у головній клаузі цей порядок слів встановився раніше, то у підрядній частині спостерігаємо зменшення частотності вживання SOV-моделі порядку слів з 27% у ME1 до 4% у ME4. Відмітною ознакою середньоанглійських лицарських романів є наявністю SOV-, VSO-моделей порядку слів. Наявність SOV-моделі порядку слів пояснюємо залишком застосування операції пересув цілі у складі максимальної проєкції, що є типовою для давнього етапу розвитку англійської мови. У випадках реалізації VSO-моделі порядку слів, дієслово, за умови відсутності комплементаризера, зазнає пересуву до проєкції CP для перевірки ознаки способу. Середньоанглійська модель VSO у лицарських романах експлікує такі варіації: (Aux)SOV, (Aux)VSO.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Буніятова І. Р. Еволюція гіпотаксису в германських мовах (IV – XIII ст.). К.: Вид. Центр КНЛУ, 2003. 327 с. (монографія), с. 55.
2. Буніятова І. Р. Еволюція динамічних систем (на матеріалі деяких індоєвропейських мов). Вісник Харківського

- національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов». Харків: Вид-во ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. Вип. 66. № 954. С. 159–165. С. 154.
3. Кхеліл О. І. Складнопідрядне речення з підрядним умови в середньоанглійській мові: структурний та функціональний аспекти: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, ун-т ім. Бориса Грінченка. Київ, 2017. 211 с.
 4. Baugh A.C., Cable Th. A History of the English Language. L.: Routledge, 1993. 444 p.
 5. Biber D., Johansson S., Leech G. Longman Grammar of Spoken and Written English. 6th ed. Harlow: Pearson Education, 2007. 1204 p.
 6. Early English in the computer age: explorations through the Helsinki corpus / ed. by Matti Rissanen et al. Berlin; New York: Mouton de Gruyter, 1993. 293 p.
 7. Greenbaum S., Quirk R. A Student's Grammar of the English Language. L.: Harlow: Longman, 1991. 490 p.
 8. Harris C., Cambell L. Historical Syntax in Cross-linguistic Perspective. Cambridge: Cambridge University Press, 1995. 488 p.
 9. Kemenade A. van The Handbook of the History of English. Blackwell Publishing, 2006. 672 p.
 10. Lightfoot D. W. Principles of Diachronic Syntax. Cambridge: Cambridge University Press, 1979. 429 p.
 11. Milroy J. Linguistic Variation and Change: on the historical sociolinguistics of English. Blackwell Publishing, 1992. 256 p.
 12. Mitchell B. Old English Syntax. Oxford: Clarendon Press, 1985. Vol. II. 1080 p.
 13. Mugglestone L. The Oxford History of English. Oxford: Oxford University Press, 2014. 504 p.
 14. The Cambridge History of the English Language / ed by R. Lass. Vol. III. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. 771 p.
 15. van Gelderen E. A History of the English. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 2006. 334 p.

УДК 811.111'42

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПРОСТІР СЕНС ЖИТТЯ У РОМАНІ ДЖОНА ГРІНА «У ПОШУКАХ АЛЯСКИ»

Давидова Т.В., к. філол. н.,
старший викладач кафедри практики англійської мови
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Голуб В.Ю., студентка
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті проаналізовано концептуальний простір СЕНС ЖИТТЯ у романі Джона Гріна «У пошуках Аляски». Встановлено структуру концепту СЕНС ЖИТТЯ з його поняттєвим, метафорично-образним та смисловим компонентами.

Ключові слова: концепт, концептуальний простір, ядро і периферія, стабільні (інваріантні) та маргінальні (варіантні) ознаки.

В статье проанализировано концептуальное пространство СМЫСЛ ЖИЗНИ в романе Джона Грина «В поисках Аляски». Установлена структура концепта СМЫСЛ ЖИЗНИ с его понятийным, метафорично-образным и смысловым компонентами.

Ключевые слова: концепт, концептуальное пространство, ядро и периферия, стабильные (инвариантные) та маргинальные (вариантные) признаки.

Davydova T.V., Holub V.M. CONCEPTUAL SPACE SENSE OF LIFE IN JOHN GREEN'S NOVEL "LOOKING FOR ALASKA"

Academic researches of recent years have been carried out in the field of cognitive linguistics, in particular linguistic concepts, which gives the scientists a possibility to understand the processes of thinking more widely and deeply, which results in the categorization and conceptualization of the world in human mind. The basic notion in the modern research of linguistic-cognitive paradigm is the concept.

Modern cognitive linguistics considers the concepts as a way of forming knowledge about certain objects of the basic origin of the semantic scope of the language. The linguistic manifestation of universal categories of culture can reveal their distinctive features and axiological characteristics in a particular linguistic culture. This explains the gigantic range of concepts, among which the concept SENSE OF LIFE plays an important role. The clarification of SENSE OF LIFE is constantly focused on humanitarian studies, namely, philosophy, psychology, sociology and cultural studies.

The need for a comprehensive study of the concept SENSE OF LIFE based on the material of John Green's youth novel "Looking for Alaska", the diversity of the issues in it, its popularity in the circle of readers, as well as multi-addressing, the focus on teenage and adult readers, determined the choice of our scientific work topic.

The topicality of our investigation is determined by its involvement in a range of key issues of the cognitive-discursive paradigm of linguistics, based on the study of various versions of representation of the essence of human existence in the form of concepts. In addition, the relevance is reinforced by the orientation of the work to identify the ontological status of the concept of SENSE OF LIFE, the reconstruction of its structure and the definition of the means of its figurative actualization in the discourse of John Green's novel "Looking for Alaska," which confirms the compliance with modern reconnaissance of artistic linguistic concepts.

Key words: concept, conceptual space, nucleus and periphery, stable / variable features.

Постановка проблеми. Останнім часом активно розвивається американська молодіжна література, зорієнтована на підліткову читацьку аудиторію. Її найвизначніші представники звертаються як до гострих соціальних актуальних проблем, так і до питань релігійно-філософського характеру. Визначальне місце у сучасному літературному процесі належить прозі. Неабияк збагатився її жанровий діапазон. Прогресують детектив, трилер, містика. Основні проблеми, до осмислення яких звертаються представники сучасної літератури, – це пошук молодю

людиною себе, визначення життєвих орієнтирів, цінностей, сенсу життя, протест проти «жорстоких» звичаїв «дорослого» світу з його лицемірством та подвійними стандартами. Великим успіхом стало те, що письменники мають змогу самовиражатися в індивідуальному мовному стилі, який визначає їх характер та світосприйняття, що, безумовно, приваблює читача. Сьогочасна література спрямована формувати у читачів мистецькі смаки, морально-етичні переконання, пробуджувати насагу до життя, бажання творити, насолоджуватися життям і зрозуміти, що

насправді важливо. Така проблематика стає більш цікавою для вивчення та дослідження через багатшаровість. У понятті СЕНС ЖИТТЯ наявні специфічні аспекти, що проявляються більшою чи меншою мірою у сутності кожного індивідууму: кохання, дружба, сім'я.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

З'ясування сенсу життя постійно перебуває у фокусі уваги гуманітарних студій, а саме: філософії, психології, соціології, лінгвістики та культурології. Дослідження останніх років виконуються, безумовно, і у царині когнітивної лінгвістики, зокрема лінгвоконцептології, що надає науковцям можливість ширше та глибше пізнати мисленнєві процеси, внаслідок яких відбувається категоризація та концептуалізація навколишнього світу у свідомості людини. Серед науковців, які вивчали ці питання: Н.Д. Арутюнова, А.Г. Баранов, Л. І. Белехова, М.М. Болдирев, О.П. Воробйова, С.Г. Воркачов, В.З. Дем'янков, С.А. Жаботинська, В.І. Карасик, Ю.М. Караулов, В.В. Красних, О.С. Кубрякова, В.А. Маслова, З.Д. Попова, О.О. Селіванова, R. Jackendoff, M. Johnson, G. Fauconnier, G. Lakoff, R. Langacker, J. Taylor, M. Turner. Базовим поняттям у сучасній дослідницькій лінгвокогнітивній парадигмі є концепт.

Концепти розглядаються сучасною когнітивною лінгвістикою як способи формування знань про певні об'єкти опорного зародження семантичного розмаху мови [15; 18]. Мовна маніфестація універсальних категорій культури дозволяє виявити їхні дистинктивні ознаки та аксіологічні характеристики у конкретній лінгвокультурі. Це пояснює грандіозний спектр концептів, серед яких важливе місце посідає концепт СЕНС ЖИТТЯ. *Концептуальний простір* трактується як деяке уявлення про реальність, що існує у свідомості людини, має абстрактний характер і виражається у вигляді символів – математичних, фізичних та ін. [15; 18].

Необхідність комплексного дослідження концепту СЕНС ЖИТТЯ на матеріалі дискурсу молодіжного роману Джона Гріна «У пошуках Аляски», розмаїття проблематики останнього, його популярність у колі читачів, а також мультиадресатності, тобто спрямованості на підліткову та дорослу читацьку аудиторію зумовили вибір теми нашої наукової роботи. У понятті СЕНС ЖИТТЯ наявні специфічні аспекти, що проявляються певною мірою у сутності кожного індивідууму: кохання, дружба, сім'я.

Актуальність теми нашої розвідки визначається її причетністю до кола ключових проблем когнітивно-дискурсивної парадигми лінгвістики, що спирається на дослідження різних форматів репрезентації суті людського буття у вигляді концептів. Крім того, актуальність підкріплюється зорієнтованістю роботи на виявлення онтологічного статусу концепту СЕНС ЖИТТЯ, реконструкцію його структури та визначенням засобів його образної актуалізації у дискурсі роману Джона Гріна «У пошуках Аляски», що засвідчує відповідність сучасним розвідкам художньої лінгвоконцептології.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в аналізі ідіоспецифіки концепту СЕНС ЖИТТЯ у романі Джона Гріна «У пошуках Аляски».

Для досягнення поставленої мети в роботі розв'язуються такі завдання:

– вивчити поняттєвий компонент концепту СЕНС ЖИТТЯ на основі лексикографічних джерел;

– встановити структуру концепту СЕНС ЖИТТЯ з його поняттєвим, метафорично-образним та смисловим компонентами;

– виявити засоби дискурсивної реалізації концепту СЕНС ЖИТТЯ.

Об'єктом дослідження є концептуальний простір СЕНС ЖИТТЯ, що маніфестується у романі Джона Гріна «У пошуках Аляски».

Предметом дослідження є засоби вербалізації концепту СЕНС ЖИТТЯ у зазначеному романі та його зміст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Традиційно структуру концепту розглядають пошарово або як сферичний конструкт, що має ядро і периферію, представлений стабільними та варіантними ознаками відповідно [15, с. 59].

Концептуальний простір СЕНС ЖИТТЯ акумулює всю палітру ментальних образів, взаємопов'язаних концептуальних сфер, що відбивають знання про СЕНС ЖИТТЯ як певний фрагмент картини світу. У нашому дослідженні, слідом за В.Г. Ніконовою [16], концептуальний простір розглядається як макроконцептуальний конструкт, утворений упорядкованим поєднанням і системною взаємодією всіх концептів, у термінах яких СЕНС ЖИТТЯ осмислюється у романі Джона Гріна «У пошуках Аляски». Взаємодія концептів як складників концептуального простору СЕНСу ЖИТТЯ проявляється у численних різноспрямованих семантико-асоціативних зв'язках між ними [16]. Структура концепту-

ального простору СЕНСу ЖИТТЯ представлена у вигляді трьох площин: універсальної логіко-поняттєвої, образно-асоціативної та смислової.

Національно-культурна специфіка мовної свідомості, яка акумулюється у концептах, на думку С.Г. Воркачова [6], виявляється шляхом аналізу лексичних підсистем, зокрема наявних семантичних ознак. Першим кроком у дослідженні семантичного обсягу концепту традиційно є вивчення його поняттєвого компонента, що експлікується на основі аналізу його мовних репрезентативів [10] як вербалізованих номінаторів концепту, котрі додають до його обсягу диференційних значень, висвітлюючи лише аспект семантики й передаючи окремі властивості концепту [10; 16]. Для розуміння логіко-поняттєвої площини художнього (за В.Г. Ніконовою) концепту СЕНС ЖИТТЯ виявляємо його складники на базі словникових дефініцій лексичної одиниці *sense of life*, що співвідноситься з ім'ям концепту та лексичних одиниць, що входять до її синонімічного/асоціативного

ряду. Задля цього використовуємо методу словникового аналізу, розроблену у сучасній лінгвістиці [10; 16].

Отже, *поняттєвий* компонент досліджуваного концепту вивчаємо на основі аналізу семантики його мовних вербалізаторів – ключових лексем. Мовні одиниці, що репрезентують концепти у текстах, не обмежуються їхніми однойменними лексемами. Для експліцитної номінації зазначеного концепту, з огляду на парадигматичні відношення у лексичній системі, передбачається залучення синонімічного ряду лексем, які вербалізують досліджуване явище. Згідно з лексикографічними джерелами, словниковий склад англійської мови представлений кількома лексичними одиницями зі значенням «сенса життя» (таблиця 1).

Очевидно, що засоби номінації досліджуваного концепту СЕНС ЖИТТЯ є численними, проте ключовими поміж них обираємо загальноприйнятну номінацію *sense of life*, зафіксовану у лексикографічних джерелах як стале словосполучення на позначення сенсу життя, що визначається як розуміння, сприйняття

Таблиця 1

Ключові лексеми на позначення концепту СЕНС ЖИТТЯ у лексикографічному висвітленні

Ключові лексеми	Синонімічні лексеми
Sense	1) <i>a keen intuitive awareness of or sensitivity to the presence or importance of something: point, meaning, gist, purpose, reason, signification, purport, value, importance, implication</i> [23]; 2) <i>perceive by a sense or senses: discern, feel, observe, notice, get the impression of, recognize, pick up, be/become cognizant of, be/become aware of, be/become conscious of, get/come to know, tell, distinguish, make out, find, identify, comprehend, apprehend, see, discover, learn, appreciate, realize, suspect, have a funny feeling, have a hunch, just know, divine, intuit, conceive</i> [23].
Life	1) <i>the existence of an individual human being or animal existence, being, living, animation, aliveness;</i> 2) <i>perceive by a sense or senses: discern, feel, observe, notice, get the impression of, recognize, pick up, be/become cognizant of, be/become aware of, be/become conscious of, get/come to know, tell, distinguish, make out, find, identify, comprehend, apprehend, see, discover, learn, appreciate, realize, suspect</i> [23].

Таблиця 2

Семантична структура ключових лексем на позначення концепту СЕНС ЖИТТЯ в англійській мові

Sense	1) <i>a meaning conveyed or intended</i> 2) <i>conscious awareness or rationality</i> 3) <i>capacity for effective application of the powers of the mind as a basis for action or response</i> 4) <i>an ability to understand, recognize, value, or react to something, especially any of the five physical abilities to see, hear, smell, taste, and feel</i> 5) <i>understanding typically marked by shrewdness and practicality</i> [23]	"meaning" "awareness" "capacity" "ability" "understanding"
Life	1) <i>an organismic state characterized by capacity for metabolism, growth, reaction to stimuli, and reproduction</i> 2) <i>the sequence of physical and mental experiences that make up the existence of an individual</i> 3) <i>spiritual existence</i> 4) <i>a specific phase of earthly existence</i> 5) <i>a principle or force that is considered to underlie the distinctive quality of animate beings</i> [23]	state sequence existence phase quality

життя та його суті – *understanding, perception of life, its gist* [23]. Інші синоніми (табл. 1) розглядатимуться нами як номінатори окремих аспектів концепту СЕНС ЖИТТЯ.

Ключові лексеми на позначення концепту СЕНС ЖИТТЯ в англійській мові виявляються полісемантичними словами. Зважаючи на це, систематизуємо та аналізуємо словникові тлумачення лексем з метою виокремлення всіх змістових складників досліджуваного концепту у межах поняттєвого компонента значення. Семантичну структуру ключових лексем концепту СЕНС ЖИТТЯ на позначення його інваріантних ознак, зафіксованих у лексикографічних джерелах, подаємо у таблиці 2.

У першому визначенні лексеми *sense* (див. табл. 2) ідентифікуємо сему "*meaning*" (зміст, значення), яка у комбінації з іншою семантичною ознакою ("*conveyed*"), визначає сенс як важливість чогось, тобто суть або смисл, який передано, та той, що притаманний певному явищу. У другому визначенні "*conscious awareness or rationality*" експлікуємо сему "*awareness*" (усвідомлення), що позначає розсудливість знання, і здоровий глузд. У третій та четвертій дефініціях "*capacity for effective application of the powers of the mind as a basis for action or response; an ability to understand, recognize, value, or react to something, especially any of the five physical abilities to see, hear, smell, taste, and feel*" актуалізуються семантичні компоненти "*capacity, ability*" (здатність, здібність, можливість). Крім того, у передостанньому тлумаченні ідентифікуємо концептуальні ознаки "*to understand, recognize, value, or react to something*" (розуміти, впізнавати, цінувати, реагувати на щось), а також "*five physical abilities*" (п'ять фізичних можливостей), що визначають сенс як здібність бачити, чути, нюхати, відчувати на смак, мацати. У п'ятій, останній, дефініції експлікуємо сему "*understanding*" (розуміння) на позначення практичного усвідомлення того, що відбувається.

На основі етимологічних розвідок з'ясовано, що сама лексема *sense* походить від латинського *sensus* (від лат. сприйняття, відчуття, значення), що деякою мірою простежується навіть у їхній номінації. У нашій розвідці вдаємося до висновку, що в межах концепту СЕНС ЖИТТЯ фігурує перше значення лексеми *sense* (*a meaning, conveyed or intended*).

У першому визначенні лексеми *life* (див. табл. 2) ідентифікуємо сему "*state*" (стан,

становище), яка у комбінації з іншою семантичною ознакою (*capacity for metabolism, growth, reaction to stimuli, and reproduction*), визначає життя як стан організмів, за котрого характерно мати обмін речовин, зріст, реакцію до подразників та репродукцію. У другому визначенні *the sequence of physical and mental experiences that make up the existence of an individual* експлікуємо сему "*sequence*" (послідовність), яка, комбінуючись з іншою семантичною ознакою (*physical and mental experiences*), окреслює *life* як послідовність фізичних та ментальних пригод, котрі складають існування індивідууму. У третій та четвертій дефініціях (табл. 2) актуалізується сема "*existence*" (існування), що супроводжується лексемами, які ведуть до розуміння того, що життя – лише духовний провідник до пекла чи раю. Тлумачення життя як *a principle or force that is considered to underlie the distinctive quality of animate beings* (табл. 2) надає змогу ідентифікувати семи "*principle, force, quality*", котрі детермінують життя як те, що вирізняє живих істот від неживих. Проведений аналіз словникових дефініцій дозволив вивчити поняттєвий компонент концепту СЕНС ЖИТТЯ і встановити структуру цього концепту.

Ядро концепту СЕНС ЖИТТЯ представлене інваріантними ознаками, що складають його поняттєвий компонент. Таким чином, спираючись на лексикографічні джерела, можна зробити висновок, що СЕНС ЖИТТЯ розуміють як доцільність існування особи з метою:

- особистісного розвитку (інтелектуального, фізичного, психічного);
- освіти (здобуття знань та навичок);
- альтруїзму (допомозі іншим, самопожертви);
- продовження роду, створення сім'ї;
- досягнення щастя та благополуччя;
- служіння Богу;
- потрапляння у рай для порятунку від фізичного болю, страждань, страху смерті;
- всеосяжного єднання людства, служіння якійсь великій справі;
- створення раю на Землі.

Виявлені шляхом компонентного та дефініційного аналізу семантичні складники, що ототожнюються нами з концептуальними ознаками, надають змогу змодельовати ядро концепту СЕНС ЖИТТЯ в англійській мові, утворене вищезазначеними інваріантними ознаками, і можуть бути представлені графічно (див. рис. 1).

Отже, проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що смисл людського буття – не безглузде існування, а шлях, сповнений подій, нових відчуттів, знайомств, насолод, хвилювань і т.д.

Важко переоцінити вплив усіх життєвих обставин, які щодня спіткають індивідуумів на подальший розвиток. Так, Джон Грін не є виключенням. Майбутній письменник був вдумливою, закритою дитиною, страждаючою від насмішок однолітків, що пізніше вилилося на сторінках книг у вигляді образів улюблених героїв. За роки навчання він змінив кілька приватних шкіл, про які, попри їх престижність, залишились не найкращі спогади [24]. Дебютний молодіжний роман Джона Гріна «У пошуках Аляски», а точніше його сюжет, є дещо автобіографічним. Колись письменник змінив школу і переїхав до Алабами, оскільки це зробив герой його твору. Схожим є і захоплення автора останніми словами відомих людей. Під час навчання у приватній школі один з учнів помер за нез'ясованих обставин. Образ цього героя став прототипом Аляски (героїні твору, яка змінює уявлення оточення про суть людського існування). У книзі йдеться про реальний світ, в якому живуть сучасні підлітки, про складні, часом жорстокі стосунки між ними, про їхню дружбу і ворожнечу, про шляхи виходу зі складних життєвих ситуацій.

Закінчивши коледж, Джон Грін став підробляти священиком у дитячому госпіталі. Щодня спостерігаючи страждання тяжкохворих дітей, розмовляючи з ними про книги, Грін усвідомив, наскільки важливою для підлітків є цікава література, і захотів стати письменником. Проблеми підлітків, їхні погляди на світ, пошуки свого місця у ньому і сенсу життя складають коло авторських інтересів. Романи Джона Гріна адресовані

здебільшого тінейджерам і батькам, які прагнуть краще зрозуміти своїх дітей і нормалізувати стосунки з ними. Попри різноманітність сюжетів і тем, у проблематиці творів Джона Гріна виділяються загальні риси, характерні для творчості автора у цілому. Це насамперед любов і дружба як абсолютні підліткові цінності, а також спроби осмислити смерть як невіддільну сторону життя і можливість виявити з її допомогою найкраще і найгірше у людині [там само].

Життєве авторське кредо, цілком природно, відображається у концептуальному просторі його творів. Досліджуваний у процесі аналізу мовного матеріалу концепт СЕНС ЖИТТЯ виявляє досить ємний метафоричний простір, в якому актуалізуються його варіантні ознаки.

Метафоричний компонент концепту СЕНС ЖИТТЯ представлений у світогляді Джона Гріна чотирма базовими концептуальними моделями:

1. СЕНС ЖИТТЯ – у тому, щоб гідно його пройти через ЛАБІРИНТ СТРАЖДАНЬ.

2. СЕНС ЖИТТЯ – у вічному ПОШУЦІ СЕБЕ.

3. СЕНС ЖИТТЯ – у СЛУЖІННІ БОГОВІ на Землі та отриманні ПЕРЕПУСТКИ ДО РАЮ.

4. СЕНС ЖИТТЯ – ПРОЙТИ ВИПРОБУВАННЯ, що готуються долею.

СЕНС ЖИТТЯ тісно пов'язаний, на думку автора, з особливою системою світогляду та світосприйняття конкретної людини або групи людей, релігією, що відображається у такому прикладі:

It's not life or death, the labyrinth. Suffering. Doing wrong and having wrong things happen to you. That's the problem. Bolivar was talking about the pain, not about the living or dying. How do you get out of the labyrinth of suffering? [25].

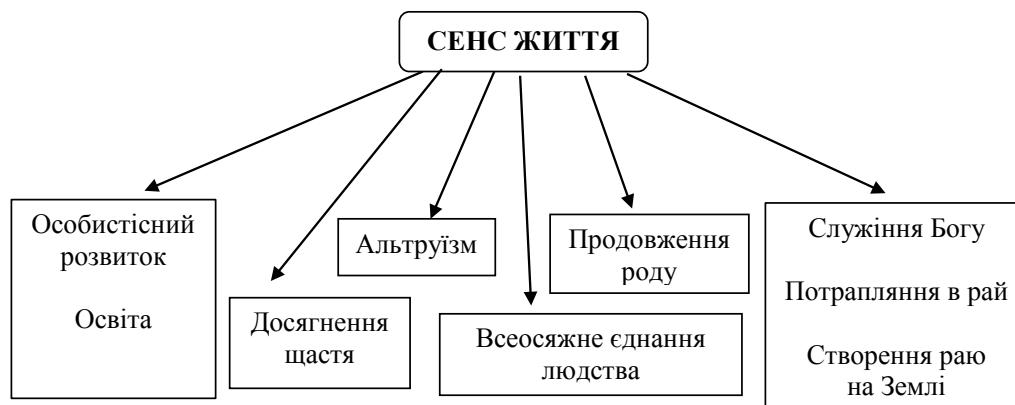

Рис. 1. Ядро концепту СЕНС ЖИТТЯ

Ця мовна ілюстрація свідчить про проведення аналогії між існуванням та лабіринтом страждань. Спостерігається настанова автора у вигляді розкриття наслідку негідного життя. Слова відомої історичної особистості говорять про життя як біль, від якого кожен має знайти шлях до порятунку. Джон Грін має власне уявлення про порятунок від тортур буденності: *The only way out of the labyrinth of suffering is to forgive* [25].

Таким чином, письменник бачить єдиний маршрут з лабіринту – пробачати. Крім того, винагорода за таку великодушність – рай:

Thomas Edison's last words were "It's very beautiful over there". I don't know where there is, but I believe it's somewhere, and I hope it's beautiful [25].

Водночас Джон Грін засуджує людей, які користуються образом Бога лише задля здобуття своїх цілей:

I am going to take this bucket of water and pour it on the flames of hell, and then I am going to use this torch to burn down the gates of paradise so that people will not love God for want of heaven or fear of hell, but because He is God [25].

Джон Грін намагається виявити, як люди проходять через лабіринт страждань, стверджуючи, що уявлення про майбутнє та спасіння не дає можливості насолоджуватися простими щоденними речами та турбуватися про насущне:

Imagining the future is a kind of nostalgia. (...) You spend your whole life stuck in the labyrinth, thinking about how you'll escape it one day, and how awesome it will be, and imagining that future keeps you going, but you never do it. You just use the future to escape the present [25].

Чітко спостерігається віра Джона Гріна у реінкарнацію – релігійно-філософську доктрину, згідно з якою безсмертна сутність живої істоти перевтілюється знову і знову з одного тіла в інше:

When adults say, "Teenagers think they are invincible" with that sly, stupid smile on their faces, they don't know how right they are. We need never be hopeless, because we can never be irreparably broken. We think that we are invincible because we are. We cannot be born, and we cannot die. Like all energy, we can only change shapes and sizes and manifestations. They forget that when they get old. They get scared of losing and failing. But that part of us greater than the sum of our parts cannot begin and cannot end, and so it cannot fail [25].

Письменник ототожнює життя зі сподіванням на «мабуть» (а Great Perhaps). Він

впевнений, що буття – це розвідка, вічний пошук, що на кінцевому етапі призводить до усвідомлення СЕНСУ ЖИТТЯ. Сутність даного концепту розкривається у можливості розглядати сенс життя як причину подій, вбачати у ньому доцільність, постановку цілей та мотивування дій, наприклад:

Francois Rabelais. He was a poet. And his last words were "I go to seek a Great Perhaps." That's why I'm going. So I don't have to wait until I die to start seeking a Great Perhaps [25].

Джон Грін звертається до бачення СЕНСУ ЖИТТЯ різними релігіями, особливими системами світогляду, урешті обравши найбільш слушну, на його думку, буддистську версію:

We are all going, I thought, and it applies to turtles and turtlenecks, Alaska the girl and Alaska the place, because nothing can last, not even the earth itself. The Buddha said that suffering was caused by desire, we'd learned, and that the cessation of desire meant the cessation of suffering. When you stopped wishing things wouldn't fall apart, you'd stop suffering when they did [25].

Автор вбачає сенс життя в існуванні прихильності до тієї єдиної, що надихає і сповнює віри, надії і смислу людське буття, без чого воно стає мізерним (*minor*) і призводить до втрати, що підтверджується наступним мовним фрагментом:

For she had embodied the Great Perhaps – she had proved to me that it was worth it to leave behind my minor life for grander maybes, and now she was gone and with her my faith in perhaps [25].

Концепт СЕНС ЖИТТЯ, абсорбуючи знання людей про суть людського існування, водночас відображає етнокультурну інформацію про цінності людства, рівень духовності окремої людини, її внутрішній світ, представлений чеснотами й особистісними якостями, сформованими в результаті взаємодії з оточенням, суспільними заботами або віруванням у позаземне, містичне, потаємне. З іншого боку, розглядуваний на основі художнього твору, концепт СЕНС ЖИТТЯ має ідіоспецифічні особливості. Світогляд автора сформований його увіруванням у значущість життя не лише земного, а й вічного позаземного з альтруїстичними початками, навіюваними буддистськими ідеями, у чому полягає **смисловий обсяг** концепту СЕНС ЖИТТЯ у світогляді Джона Гріна.

Таким чином, периферія концепту дещо відрізняється від загальноприйнятих уявлень про сенс життя, адже автор схильний вважати, що земне життя – лише випробування людини

у її русі у лабіринті. Насамперед сенс життя – у його якості, не у матеріальних благах, а у духовному зрості та вдосконаленні. Автор розглядає земне життя як тимчасове перебування у матеріальному світі заради вічного.

Головні герої дебютного молодіжного роману Джона Гріна «У пошуках Аляски» досягають нірвани тільки тоді, коли позбуваються бажань, а отже, і страждань та пробачують.

Ставлення людини до світу не обмежується пізнанням як логічним членуванням дійсності, адже людина не лише пізнає світ, але й оцінює його як добрий чи злий, справедливий чи несправедливий, правильний чи хибний. Вона дуже рідко є просто спостерігачем, частіше вона виступає як оцінюючий суб'єкт [1], розглядаючи події та явища крізь призму особистісного світосприйняття, представленого власною системою цінностей, тобто аксіологічною шкалою, сформованою впродовж життя соціальними й духовними чинниками. У такий спосіб, аксіологічна шкала автора представлена опозицією між ШВИДКОПЛИННИМ та ВІЧНИМ, ПОЧАТКОМ та КІНЦЕМ, ДОБРОМ та ЗЛОМ, ЛЮБОВ'Ю та НЕЛЮБОВ'Ю, АЛЬТРУІЗМОМ та ЕГОІЗМОМ.

Висновки. Проаналізований концепт СЕНС ЖИТТЯ як лінгвоментальна одиниця, котра відображає духовну сферу життя суспільства і специфіку релігійного світогляду американців, ґрунтується на біблійних догматах християнства, проте дещо модифікується під впливом буддистських ідей. Перемежування і взаємовплив релігійних поглядів безумовно відображається у смислового просторі досліджуваного концепту.

Концепт має багаторівневу структуру, розглянуту у роботі у межах поняттєвого, метафорично-образного та смислового компонентів значення.

Ядро концепту СЕНС ЖИТТЯ, представлене інваріантними ознаками, що складають його поняттєвий компонент, абсорбує загальноприйнятні уявлення про те, що смисл людського буття – не безглузде існування, а шлях, сповнений подій, нових відчуттів, знайомств, насолод, хвилювань і т.п.

Метафорично-образний компонент концепту представлений у романі Джона Гріна чотирма концептуальними моделями: 1. СЕНС ЖИТТЯ – це ЛАБІРИНТ СТРАЖДАНЬ; 2. СЕНС ЖИТТЯ – у вічному ПОШУЦІ СЕБЕ; 3. СЕНС ЖИТТЯ – у СЛУЖІННІ БОГОВІ на Землі та отриманні ПЕРЕПУСТКИ ДО РАЮ;

4. СЕНС ЖИТТЯ – ПРОЙТИ ВИПРОБУВАННЯ, що готуються долею.

Джон Грін має нетрадиційне, засноване на буддистських ідеях уявлення про сенс життя, унаслідок чого досліджений варіант концепту СЕНС ЖИТТЯ, сформований стабільними та маргінальними ознаками, радикально відрізняється від зафіксованого у лексикографічних джерелах його інваріанта, значною мірою передає специфіку хронотипу, що відображається у заняттях підлітків, особливостях їхнього одягу тощо. Таким є смісловий обсяг концептуального простору СЕНС ЖИТТЯ у світогляді Джона Гріна.

Перспективами подальших досліджень є вивчення інших світоглядних концептів автора.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аксенова Н. Д. Роль метафорических бинарных оппозиций в формировании оценки. URL: <http://www.philarts.spbu.ru>.
2. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт. М.: Наука, 1988. 341 с.
3. Баранов А. Н., Добровольский Д. О. Постулаты когнитивной семантики. Известия АН. Сер. Лит-ры и языка. 1997. Т. 56, №1. С. 11-21.
4. Белехова Л. И. Поэтический словесный образ в свете прототипической семантики (на материале текстов современной американской поэзии). Вісник Черкаського державного університету. Серія «Філологічні науки». Черкаси: Черкас. держ. ун-т, 1998. Вип. 7. С. 46-58.
5. Болдырев Н. Н. Концепт и значение слова. Тамбов: Тамб. гос. ун-т им. Г. Р. Державина, 2000. 123 с.
6. Воркачев С. Г. Семантизация концепта ЛЮБВИ в русской и испанской лексикографии (сопоставительный анализ). Язык и эмоции. Волгоград: Перемена, 1995. С. 125-132.
7. Воробйова О. П. Когнітивна поетика в потєбнянській ретроспективі. Мовознавство. 2005. №6. С. 18-25.
8. Демьянков В. З. «Концепт» в философии языка и в когнитивной лингвистике. Концептуальный анализ языка: современные направления исследования: сб. науч. трудов. РАН. Ин-т языкознания. М.; Калуга: Эйдос, 2007. С. 26-33.
9. Жаботинская С. А. Когнитивная лингвистика: принципы концептуального моделирования. Лінгвістичні студії. Черкаси: Сіач, 1997. Вип. II. С. 3-10.
10. Ізотова Н. П. Текстовий концепт ШЛЯХ ДО СЛАВИ в англійських біографічних романах ХХ століття: семантико-когнітивний та наративний аспекти: дис. ... кандидата філол. наук: 10.02.04. К., 2009. 252 с.
11. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград: Перемена, 2002. 477 с.
12. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность. М.: Наука, 1987. 263 с.
13. Красных В. В. От концепта к тексту и обратно (к вопросу о психолингвистике текста). Вестник Московского госу-

- дарственного университета. Сер. 9. Филология. 1998. № 1. С. 53-69.
14. Кубрякова Е. С. Части речи с когнитивной точки зрения. М.: РАН. Ин-т языкознания, 1997. 327 с.
15. Маслова В. А. Введение в когнитивную лингвистику: учеб. пособ. 3-е изд., испр. М.: Флинта: Наука, 2007. 296 с.
16. Ніконова В. Г. Трагедійна картина світу в поезиці Шекспіра. Д.: Вид-во Дніпр. ун-ту екон. і права, 2007. 364 с.
17. Попова З. Д., Стернин И. А. Очерки по когнитивной лингвистике. Воронеж: Истоки, 2002. 191 с.
18. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підруч. Полтава: ДовкілляК, 2008. 712 с.
19. Fauconnier G., Turner M. The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities N. Y.: Basic Books, 2002. 440 p.
20. Jackendoff R. Semantics and Cognition Camb.: The MIT Press, 1995. 283 p.
21. Johnson M., Lakoff G. Why cognitive linguistics requires embodied realism. Cognitive Linguistics. 2002. Vol. 13, № 3. P 245-263.
22. Taylor J. R. Linguistic categorization. Prototypes in linguistic theory. N. Y.: Oxford University Press, 1995. 312 p.
23. Macmillan English Dictionary for Advanced Learners. L.: Macmillan Publishers Ltd, 2007. 1748 p.
24. Wikipedia / John Green. URL: [https://en.wikipedia.org/wiki/John_Green_\(author\)](https://en.wikipedia.org/wiki/John_Green_(author)).
- ІЛЮСТРАТИВНИЙ МАТЕРІАЛ:**
25. Green John. Looking for Alaska. URL: <https://www.amazon.com/Looking-Alaska-John-Green/>.

УДК 811, 112, '2, 367, 335

ФУНКЦІОНУВАННЯ БАГАТОЗНАЧНОГО СПОЛУЧНИКА *DO (DA)* У СЕРЕДНЬОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Оксанич М.П., викладач
кафедри німецької мови та методики її викладання
*Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*

У статті розглядаються питання, пов'язані з функціонуванням та семантичними характеристиками сполучника *do/da* у середньовісній німецькій мові. Було встановлено, що сполучник *do/da* міг виражати як причинове, так і часове значення у досліджуваній мові.

Ключові слова: сполучник, порядок слів, диференціація, складнопідрядне речення, конектор.

В статье рассматриваются вопросы, связанные с функционированием и семантическими характеристиками союза *do/da* в средневерхненемецком языке. Было установлено, что союз *do/da* мог выражать как причинное, так и часовое значение в средневерхненемецком языке.

Ключевые слова: союз, порядок слов, дифференциация, сложноподчиненное предложение, конектор.

Oksanich M.P. FUNCTIONING OF POLYSEMANTIC CONJUNCTION DO (DA) IN THE MIDDLE HIGH GERMAN LANGUAGE

Conjunction is a determinant constituent element of the subordinate clause. The changes the conjunctions undergo cause various transformations in the whole sentence.

In Middle High German there was a rather extensive system of complex sentence and further development of the system of coordinate and subordinate conjunctions took place. In the Middle High German period conjunctions with narrow, definite, accurately differentiated meaning start to appear to replace polysemantic conjunctions.

The analysis of complex sentences brings up the problem of identification and classification of conjunctions as the peculiarities of functioning of the majority of them suggests a transition period of their evolution. The same language units functioned as conjunctions as well as adverbs or other connectors and that blurred the lines between parataxis and hypotaxis in the previous periods of the development of the German language.

Despite a rather extensive system of the complex sentence in the Middle High German period, further evolution of subordinate conjunctions was taking place. The analysis undertaken shows that in the Middle High German period the conjunction *do/da* was one of the most widespread subordinate conjunctions. It introduced subordinate clauses of time, cause and attributive clauses in the period under analysis. The ability to narrow its function contributed to the evolution of conjunctions with determined concrete meaning. In the Middle High German period semantic variation is characteristic of *do/da*. Gradually it lost its primary semantic functions and in the Modern German Language *da* preserved only its first primary function of a conjunction of cause clause.

Key words: conjunction, word order, differentiation, complex sentence, connector.

Постановка проблеми. Розвиток будь-якої мови відбувається як боротьба двох різних тенденцій: до збереження та стабілізації наявної системи мови, з одного боку, та до її адаптації, перебудови, удосконалення, з іншого. Своєрідний взаємозв'язок та переплетіння зазначених тенденцій і реальні форми їх прояву зумовлюють не лише межі можливих історичних змін у мові й їхні темпи, але і характер проходження цих змін [6, с. 1]. Вивчення причин, напрямків та форм мовних змін безперечно належить до найскладніших та найактуальніших проблем сучасної лінгвістики.

Усе різноманіття зв'язків між явищами, уточнення і диференціація у мисленні всіх різноманітних типів відношень дійсності, ріст і формування абстрактних уявлень робить необхідним утворення у мові адекватних форм

для вираження складних процесів мислення [21, с. 64]. Розвиток і удосконалення граматичної будови мови виявляється у збагаченні й уточненні її синтаксичних засобів [9, с. 183]. Так, одним зі шляхів збагачення мовних засобів слугує кількісний ріст запасу формальних засобів вираження цього зв'язку – сполучників [21, с. 64-65], які слугували основними маркерами підрядності у давньогерманських мовах [20, с. 159].

Сполучник – це визначальний складовий елемент підрядного речення. Зміни, яким підлягають сполучники, спричиняють різноманітні перетворення у цілому реченні [26, с. 280].

Постановка завдання. Замість багатозначних сполучників, наявність яких у реченні характеризує не стільки його тип та зміст, скільки відношення до іншого речення та абстрактних сполучників, зна-

чення яких не розчленоване та багатогранне, у середньовісній німецькій мові починають з'являтися сполучники з вузьким, точним та чітко диференційованим значенням [21, с. 64-65; 87]. Разом з тим, є низка питань, які не отримали широкого висвітлення у мовознавчих працях, пов'язаних із проблемою визначення природи складного речення та його конститuentів, а також функціонування й семантики багатозначних сполучників у середньовісній німецькій мові, що є актуальним для сучасної германістики. Оскільки підрядні сполучники були досліджені у діахронному плані недостатньо повно, ми визначили актуальним вивчення функцій та семантики багатозначного сполучника *do/da* у середньовісній німецькій мові. Відповідно, метою цієї статті є з'ясування функціональних ознак та семантичних характеристик сполучника *do (da)* у середньовісній німецькій мові.

Виклад основного матеріалу дослідження. У середньовісній німецькій мові спостерігається достатньо розвинена система складнопідрядного речення та відбувається подальший розвиток системи сурядних і підрядних сполучників.

У процесі аналізу складних речень постає проблема виокремлення та класифікації сполучників, оскільки особливості вживання більшості з них свідчать про перехідний етап їх розвитку. Одні й ті ж самі мовні одиниці функціонують як сполучники і як прислівники, або інші конектори, що робить нечіткою грань між паратаксісом і гіпотаксісом у попередніх періодах розвитку німецької мови [7, с. 107].

Форми *do/da* розглядаємо у дослідженні як єдиний сполучник, зважаючи на відсутність відмінностей в їх уживанні та семантиці впродовж середньовісній німецької мови, а також на їх злиття в одну форму *da* у нововерхньонімецькій мові.

Відомо, що семантична складність не може змінюватися швидко. До ранньовісній німецької мови частка *do/da* вживалася і як часовий сполучник, і як конектор, який позначав зв'язок нового висловлення з попереднім [32, с. 41].

Проте внаслідок реінтерпретації *do/da* почав експлікувати співіснування двох або більше ситуацій, які позначалися реченнями з маркером *do*. Якщо речення сполучалися за допомогою *do/da*, на попередній план висувалися спочатку часові відношення, а згодом сполучник почав експлікувати при-

чинно-наслідкові зв'язки. Наприклад, часові конструкції мають тенденцію перетворюватися у причинові, умовні та поступові [14, с. 7-8; 25, с. 55].

Do/da, як сполучник причини, виражає логічне обґрунтування явища і досягає повного розвитку у 18 столітті, витісняючи часовий сполучник *als*. Отже, у новонімецьку епоху сполучник *da* в основному є причинним сполучником [21, с. 69, 80]. Наприклад, розглянемо речення (1-2):

(1) *Si mvsin sich ze Vergen der reise hine bewegn do si wider wolden riten an den Rin (Nibelungenlied, 1317,2-1317,3). «Вони почали прохати у королеви відпустку, тому що вони хотіли поїхати до Рейну».*

У прикладі (1) спостерігаємо, що підрядне речення причини у постпозиційному розташуванні щодо головного речення марковане сполучником *do*. Підмет підрядного речення *si* займає постпозицію щодо сполучника *do* і розташовується з ним контактено, а присудок *wolden riten* знаходиться у медіальній позиції підрядного речення.

Досліджений фактичний матеріал засвідчує також приклади, в яких підрядні причинові речення із маркером *do* розташовуються у препозиції щодо головного речення і в яких спостерігається фінальна позиція присудка. Підтвердження цього факту надає приклад (2):

(2) *Do si bereitet waren do was in vf den Rin bereitet vlizekliche ein starchez schiffelin (Nibelungenlied, 0375,1-0375,2). «Оскільки вони були готові, на Рейні був негайно підготовлений сильний корабель».*

Результат аналізу прикладу (2) показує, що його структура є цілком еквівалентною до структури підрядного причинового речення сучасної німецької мови. Присудок підрядного речення *waren* займає фінальну позицію у підрядному реченні. Підмет *si* контактує зі сполучником *do*.

У проаналізованому нами творі виявлено 14,55% вживання підрядних речень причини зі сполучником *do* із загальної кількості (55) проаналізованих одиниць.

У сучасній німецькій мові сполучник *da* недостатньо виражає характер відношень у складному реченні, поєднуючи у собі часові і причинові значення. Цю тенденцію ми спостерігали у ході нашого дослідження сполучників *nū, sīt, so*. Однією з причин домінування препозиції у причинових підрядних реченнях зі сполучником *da* у сучасній німецькій мові можна вважати препозицію

часових підрядних речень з цим сполучником у давньоверхньонімецький період. Як виявило наше дослідження, у середньоверхньонімецький період для сполучника *do* була типова однаковою мірою як препозиція (44,5%), так і постпозиція (55,5%).

Проте, у середньоверхньонімецькій мові сполучник *do/da* слугував також для введення підрядних речень часу [4, 90; 16, 158; 21, 69; 27, 229], що унаочнюють приклади (3) та (4):

(3) *Dō si die rede vernamen leit was in inneliche daz* (*Nibelungenlied*, 0140,4). «Коли вони почули промову, вона їх звісно засмутила».

У прикладі (3) сполучник *dō* уводить підрядне речення часу, яке розташоване у препозиції до головного речення. При цьому спостерігаємо, що підмет підрядного речення *si* займає постпозицію щодо сполучника *dō*, а присудок *vernamen* знаходиться у фінальній позиції підрядного речення. Отже, підмет і присудок підрядного речення розміщені дистантно. Така структура підрядного речення з фінальною позицією присудка тяжіє до структури сучасного підрядного німецького речення.

Проведений нами підрахунок виявив, що підрядні речення часу зі сполучником *dō* у препозиції щодо головного речення зустрічаються у 64,3% випадках, тобто препозиція домінує над постпозицією. Проте, серед підрядних речень часу зі сполучником *dō* у досліджуваній пам'ятці трапляються також такі, що розташовуються у постпозиції щодо головного речення, що складає 35,7%. Постпозиційне розташування підрядного речення часу розглянемо у прикладі (4):

(4) *Mit zvhten si do gie dō si den gast vil edelen vñ ovch ir bruder enpfie* (*Nibelungenlied*, 0356,4). «Як чемно вона поводитася, коли зустрічала чужинця і свого брата».

Приклад (4) демонструє, що підрядне речення часу зі сполучником *do* розташовується у постпозиції по відношенню до головного речення. Присудок підрядного речення *enpfie* розташовується у фінальній позиції, що відповідає нормам порядку слів сучасної німецької мови.

Проте, підрядні речення часу з досліджуваним сполучником мають також розташування присудка у медіальній позиції. Як у прикладі (5):

(5) *Dō daz gehorte Chriemh' ez was ir grimme leit* (*Nibelungenlied*, 2154,3). «Коли це почула Кримхільда, вона страшено засмутилася».

У прикладі (5) підрядне речення часу, яке введене сполучником *dō* розташовується

у препозиції щодо головного речення. Присудок підрядного речення *gehorte* займає медіальну позицію, а підмет *Chriemh'* – фінальну. Отже, позиції присудка та підмета у підрядному реченні прикладу (5) розташовуються вільно. Цей факт вказує на вільне розташування членів підрядного речення у досліджуваній період і ми можемо стверджувати, що синтаксис середньоверхньонімецького періоду знаходився на проміжній стадії свого розвитку і поєднував у собі як риси сталого, так і вільного порядку слів, що підтверджують приклади (3-5).

Згідно з нашими підрахунками, у 32% випадків підрядні речення часу, марковані сполучником *dō*, демонструють медіальну позицію присудка. Питома вага підрядних речень часу, що складає 68%, припадає на ті, в яких присудок розташовується у фінальній позиції. Отже, можна стверджувати, що у досліджуваній період активно розвивається фіксований порядок слів і у підрядних реченнях вже домінує порядок слів, що притаманний сучасній німецькій мові, хоча все ще засвідчуються залишками вільного порядку слів, який був притаманний раннім етапам розвитку німецької мови.

Таким чином, для підрядних речень часу, маркованих сполучником *dō/da*, притаманна як препозиція, так і постпозиція розташування щодо головного речення. Проте кількісний аналіз позиційного розташування даних підрядних речень засвідчує домінування постпозиції.

В. Адмоні розглядає *dâ* не як прислівник, а як частку, що використовується у підрядному означальному реченні для заміни особового займенника [1, с. 106], як у реченні (6):

(6) *Do reit mit Dietriche vil manic reche starch dâ si se enpfahen wolden zvo zin an daz velt* (*Nibelungenlied*, 1759,2-1759,3). «До них на поле з Дитрихом їхав один чоловік, який хотів їх привітати».

У прикладі (6) ми спостерігаємо вживання прислівника *dâ* у підрядному означальному реченні, при цьому підрядне означальне речення з прислівником *dâ* розташоване у середині головного речення. Фінальна позиція підрядного речення заповнена присудком *enpfahen wolden*. Підмет *si* знаходиться у постпозиції до прислівника *dâ* і при цьому розташовується дистантно з присудком *enpfahen wolden*. Згідно з нашим дослідженням пам'ятки «Пісня про Нібелунгів» випадки вживання прислівника *dâ* у підрядному означальному реченні є поодинокими і складають

лише 1,46%. Це є підтвердженням думки про те, що з прислівником *dâ* конкурували інші відносні займенники, такі як, наприклад, *der*, і можливо згодом витіснили перший.

У процесі нашого дослідження нами виявлені випадки вживання підрядних означальних речень у постпозиції щодо головного речення з медіальною позицією присудка, що унаочнює приклад (7):

(7) *Mit lieben ovgen blichen wart vil gesehn an div Rvdegeres tohter do was so wolgetan (Nibelungenlied, 1708,1-1708,2)*. «Люб'язним поглядом дивилися на доньку Рюдігера, яка була гарною».

Присудок підрядного речення *was* розташовується у медіальній позиції. Прислівник *do* приєднує підрядне означальне речення до головного.

Випадки вживання прислівника *do* у досліджуваній пам'ятці складають 0,7% із загальної кількості (286) проаналізованих одиниць.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, попри достатньо розвинену систему складнопідрядного речення у середньовісньонімецький період, відбувався подальший розвиток системи підрядних сполучників. Проведений нами аналіз слугує підтвердженням того, що у середньовісньонімецьку епоху одним із найпоширеніших сполучників підрядності був сполучник *do/da*, який уводив підрядні речення часу, причини та означальні у зазначеному періоді. Можливість до звуження функцій цього сполучника сприяла розвитку сполучників з детермінованим конкретним значенням. *Do/da* характеризувалися у середньовісньонімецькій мові семантичною варіативністю. Поступово він втратив свої первинні семантичні функції і у сучасній німецькій мові *da* зберіг лише свою первинну функцію сполучника підрядних речень причини.

Вибір моделей порядку слів підрядного середньовісньонімецького речення, а також його комунікативно-синтаксична функція та функції підрядних сполучників можуть бути покладені в основу подальшого наукового пошуку на тлі розвитку складного німецького речення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Адмони В. Г. Исторический синтаксис немецкого языка. М.: Высшая школа, 1963. 335 с.
2. Адмони В. Г. К проблеме порядка слов (замыкание предложения в немецком языке). М.: Изв. АН СССР, отд. яз. и лит., 1949. Т. 8, Вып. 4. С. 373.
3. Бокова П. М. Темпоральні відношення в іспанському часовому складнопідрядному реченні). Проблеми

- семантики слова, речення та тексту. Збірник наукових статей. Випуск 5 / Відп. ред. Корбозерова. К.: КДЛУ, 2001. Вип. 5. С. 9-15.
4. Бублик В. Н. История немецкой речи: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: Нова книга, 2004. 272 с.
5. Бунятова І. Р. Еволюція гіпотаксису в германських мовах (IV-XIII ст.): монографія. К.: Вид. Центр КНЛУ, 2003. 327 с.
6. Гусар Н. І. Структура та функції абсолютної дієприкметникової конструкції у середньоанглійській мові: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04. Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 2002. 19 с.
7. Гухман М. М., Семенюк Н. Н. История немецкого литературного языка. М.: Наука, 1983. 199 с.
8. Долинина И. Б. Системный анализ предложения (на материале английского языка): учебное пособие. М.: Высшая школа, 1977. 175 с.
9. Жирмунский В. М. История немецкого языка. М.: Высшая школа, 1965. 408 с.
10. Ившин В. Д. Синтаксис речи современного английского языка. Смысловое чтение предложения: учебник. Ростов н/Дону: Феникс, 2002. 320 с.
11. Кацкова Т. А. Сложноподчиненное предложение с придаточным определительным в средневерхненемецком языке: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04. Ленинградский ордена Ленина и ордена Трудового Красного Знамени государственный университет им. А. А. Жданова. Ленинград, 1975. 18 с.
12. Корбозерова Н. М. Структурна інтеграція речення / Н. М. Корбозерова // Проблеми семантики слова, речення та тексту. Збірник наукових статей. Випуск 5 / Відп. ред. Корбозерова. – К.: КДЛУ, 2001. – Вип. 5 – С. 105-107.
13. Корбозерова Н. М. Вязанкіна А. М. Динамізм структури речення. / Н. М. Корбозерова, А. М. Вязанкіна // Проблеми семантики слова, речення та тексту. Збірник наукових статей. Випуск 6 / Відп. ред. Корбозерова. – К.: КДЛУ, 2001. – Вип. 6 – С. 115-117.
14. Красухин К. Г. Очерки по реконструкции индоевропейского синтаксиса / К. Г. Красухин. – М.: Наука, 2005. – 239 с.
15. Куркина А. А. Сложные предложения с причинными отношениями в древневерхненемецком языке. Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Министрство просвещения РСФСР. – Ленинградский государственный педагогический институт имени А. И. Герцена. – Л., 1966. – 19 с.
16. Левицький В. В. История немецкой речи. Посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. В. Левицький. – Вінниця: Нова книга, 2007. – 216 с.
17. Мещанинов И. И. Части речи и члены предложения. Москва, Ленинград; Издательство АН СССР, 1945. 321 с.
18. Москальская О. И. Проблемы системного описания синтаксиса (на материале немецкого языка). М.: Высшая школа, 1974. 175 с.
19. Одри Ж. Индоевропейский язык: пер. с франц. Новое в зарубежной лингвистике. Вып. XXI: Новое в индоевропеистике. М.: Прогресс, 1988. С. 24-121.
20. Семененко Г. М. Порядок слів як засіб синтаксичного зв'язку в складнопідрядному реченні. Проблеми семан-

- тики слова, речення та тексту. Збірник наукових статей. Випуск 5 / Відп. ред. Корбозерова. К.: КДЛУ, 2001. Вип. 5. С. 159-163.
21. Строева-Сокольская Т. В. Развитие сложноподчиненного предложения в немецком языке. Л.: Ленингр. гос. ун-т, 1940. 106 с.
22. Фсфелова В. В. Складні речення з підрядними часу в сучасній французькій мові (структура, семантика, прагматика): автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.05. Київ, 2006. 20 с.
23. Шубик С. А. Порядок слов в древневерхненемецком языке (Место глагола в повествовательном предложении): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 «Германские языки». Академия наук СССР. Ленинградское отделение института языкознания. Л., 1964. 20 с.
24. Ярцева В. Н. Развитие сложноподчиненного предложения в английском языке / В. Р. Ярцева. – Ленинград: Изд-во Ленингр. ун-та, 1940.
25. Diewald G. Grammatikalisierung: Eine Einführung in Sein und Werden grammatischen Formen. Tübingen: Niemeyer, 1997. 133 S. (Germanistische Arbeitshefte; 36).
26. Eroms H.-W. Syntax der deutschen Sprache. Berlin; New-Zork: de Gruyter, 2000. 513 S.
27. Moskalskaja O. I. Deutsche Sprachgeschichte. M.: Hochschule, 1977. 237 S.
28. Paul H. Deutsche Grammatik. Halle: Niemeyer, 1954. Band III, Teil IV. 447 S.
29. Reis H. Über althochdeutsche Wortfolge. Zeitschrift für deutsche Philologie. 1901. Bd. 33. S. 220-229.
30. Ries J. Die Wortstellung in Beowulf. Halle: Max Niemeyer, 1907. 310 S.
31. Schildt J. Kurze Geschichte der deutschen Sprache. B.: Volk u. Wiss., 1991. 168 S.
32. Wunder D. Der Nebensatz bei Otfrid: Untersuchungen zur Syntax des deutschen Nebensatzes. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 1965. 532 S.

УДК 811.111'42:82–31

ПРАГМАТИЧНІ ФУНКЦІЇ ЦИТАТ У ДЕТЕКТИВАХ Д. БРАУНА

Піндосова Т.С., старший викладач кафедри англійської мови
з підготовки морських фахівців за скороченою програмою
Херсонська державна морська академія

У статті розглядається проблема цитати як форми інтертекстуальності. Наводяться думки науковців із проблеми визначення поняття «прагматична функція» та класифікації прагматичних функцій у художніх текстах. Виявлено прагматичні функції цитат у детективах Д. Брауна.

Ключові слова: цитата, епіграф, інтертекстуальність, прагматична функція, сугестивна функція, емотивна функція.

В статье рассматривается проблема цитаты как формы интертекстуальности. Приводятся мнения ученых по проблеме определения понятия «прагматическая функция» и классификации прагматических функций в художественных текстах. Выявлены прагматические функции цитат в детективах Д. Брауна.

Ключевые слова: цитата, эпиграф, интертекстуальность, прагматическая функция, сугестивная функция, эмотивная функция.

Pindosova T.S. PRAGMATIC FUNCTIONS OF QUOTATION IN THE DETECTIVE STORIES OF D. BROWN

The article deals with the problem of quotation a form of intertextuality. The quotation is considered as an intertextuality form expressed by verbal reproduction of an element of alien text with or without graphic markings.

The article presents the opinions of scientists about the definition of “pragmatic function” and the classification of pragmatic functions in the fictional texts. The pragmatic function of quotation as a form of intertextuality in D. Brown's detective stories reflects the writer's attitude to the content of the statement, to the situation, the events. Such approach to pragmatic function gives opportunity to consider the quotation as a means of influencing the behavior and consciousness of the reader in the process of reading a detective story.

We revealed such pragmatic functions of quotations in D. Brown's detective stories: argumentative – to support the author's thoughts; predictive – helps the reader to anticipate further events of the detective story; emotional – to create an emotional tension, to cause the reader a sense of participation in the events of the detective story; suggestive – to inspire the reader certain thoughts and ideas, to encourage him to research the information and in such a way to extend the reader's knowledge.

Key words: quotation, epigraph, intertextuality, pragmatic function, suggestive function, emotive function.

Постановка проблеми. Усі художні твори створюються в межах культури, у якій народився та виріс автор. Вони є дзеркалом його епохи, досягнення якої автор мимоволі використовує у своїй творчості. Культурна спадщина закарбовується в багатьох різноманітних формах, зокрема й у текстах. Як відомо, властивість твору включати інші твори в лінгвістиці називається інтертекстуальністю, одним із проявів якої є цитата. Феномен цитати почав активно вивчатися лише наприкінці ХХ ст., тому межі цього поняття досі чітко не визначені. Питання розбіжності поглядів учених залишається злободенним, оскільки немає остаточної думки щодо класифікації й моделі функціонування цієї форми інтертекстуальності в текстах сучасної американської детективної прози.

Детективи Д. Брауна характеризуються широким використанням цитат. Письменник вводить цю інтертекстуальну одиницю, яка під час накладення на вихідний матеріал викликає додаткові асоціації, створюючи нові

сміслові комплекси. Автор включає цитати в сильні позиції (епіграф і заголовок), а особливо – у корпус тексту.

Постановка завдання. Мета статті полягає у виявленні прагматичних особливостей цитат у детективах Д. Брауна. Реалізація поставленої мети вимагає визначення прагматичних функцій цитат у детективах Д. Брауна.

Матеріалом дослідження є детективи Д. Брауна «Янголи і демони», «Код да Вінчі», «Втрачений символ», «Інферно».

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній лінгвістиці актуальним є питання визначення цитати, оскільки в науковців немає одностайної думки щодо дефініції цього поняття. У «Літературознавчому словнику-довіднику» за редакцією Р. Гром'яка, Ю. Коваліва та В. Теремка цитата визначається як дослівний уривок з іншого твору, вислів, що наводиться письмово або усно для підтвердження чи заперечення певної думки з дотриманням усіх особли-

востей чужого висловлення та з посиланням на джерело [8, с. 722].

С. Моравські визначає цитату як «дослівне відтворення літературного тексту певної довжини чи набору образів, звуків, рухів або комбінацій усіх чи деяких із цих елементів» [17, с. 691]. На переконання Н. Фатєєвої, цитата – це відтворення двох чи більше компонентів тексту-донора з власною предикацією [11, с. 122].

Ми розглядаємо цитату як форму інтертекстуальності, виражену дослівним відтворенням елемента чужого тексту з графічним маркуванням або без нього.

Мовознавці послуговуються термінами «прагматична функція» та «комунікативно-прагматична функція», що свідчить про ідентичність останніх. Зокрема, М. Кочерган вважає прагматичну функцію різновидом комунікативної [7], а Є. Максименко виокремлює прагматичну функцію як частину комунікативної [9]. Привертає увагу також те, що в низці досліджень терміни «комунікативний» і «прагматичний» є синонімічними. Так, Л. Кисельова вважає синонімами прагматичну, емоційно-впливову та емоційно-регулятивну функції [6].

Ми згодні з Є. Фірсовою та вважаємо, що прагматична функція цитати як форми інтертекстуальності в детективах Д. Брауна відображає ставлення письменника до змісту висловлювання, до ситуації й події. За такого сприйняття прагматичної функції цитату варто розглядати як засіб впливу на поведінку та свідомість читача в процесі читання детективу [12, с. 193].

Так, В. Грицина виокремлює сім комунікативно-прагматичних функцій інфраструктури речень (звертання, вставні та вставлені одиниці, слова автора за прямої мови) публіцистичних текстів: адресацію, авторизацію, розширення інформації, суб'єктивно-модальну, оцінну, структурно-композиційну та довідково-інформаційну функції [4]. В. Прищепа дослідила прагматичні функції на матеріалі рекламних текстів [10], а І. Бидіна – на матеріалі поетичних текстів [3].

Підсумовуючи досвід західних функціоналістів, В. Дем'янков виокремлює прагматичні функції нагадування, питання, твердження, повтору, вказівки тощо. Окрім них, є ще прагматичні суперфункції: згода, доказ і підтвердження, уступка, виправлення, незгода й опротестування, критика та заперечення [5].

Аналіз детективів Д. Брауна дав можливість виокремити такі прагматичні функції цитати:

– *аргументативну* – для підкріплення авторської думки;

– *прогностичну* – допомагає читачу передбачити подальші події художнього твору;

– *емотивну* – для створення емоційної напруги, з метою викликати в читача почуття співпричетності до подій художнього твору;

– *сугестивну* – навіяти читачеві певні думки й ідеї, спонукати його до пошуку інформації.

У «Втраченому символі» виявлено таку передтекстову цитату: *“To live in the world without becoming aware of the meaning of the world is like wandering about in a great library without touching the books”* [16, с. 7]. Цей текстовий фрагмент виконує *прогностичну функцію*, даючи читачеві можливість передбачити те, що в інтелектуальному детективі мова піде про пошук істини, розглядатимуться філософські питання сенсу життя, існування душі та Бога.

Епіграфом до «Втраченого символу» є слова англійського письменника та філософа-містика Менлі П. Холла, автора «Таємного вчення всіх часів і народів». Його книга має документальний характер та містить численні ілюстрації й оригінали текстів містичних творів: документи розенкрейцерів, рецепти алхіміків, кабалістичні правила. Герой Д. Брауна Малах хотів знайти втрачену народну мудрість, містерії давнини, заради цього він почав займатися темною магією, викрав і знущався над власним батьком та був готовий принести себе в жертву.

У текстовому фрагменті з «Інферно» міститься точна цитата з «Одіссеї» Гомера, яка виконує *емотивну функцію*, передаючи читачеві переживання й творчі муки Роберта Ленгдона під час написання наукового твору з історії мистецтв, наприклад: *“Sing me, muse, and through me tell the story”* [13, с. 809].

У «Янголах і демонах» виокремлено неточні, фрагментарні цитати з Біблії (Євангеліє від Матвія 5:38-39, Вихід 21:24, Левіт 24:20), які виконують *емотивну функцію*, передаючи читачеві зростаючу емоційну напругу героїні твору. Вікторія Ветра хотіла помститися вбивці батька, тому ніщо не могло зупинити католичку в її бажанні кровної помсти, зокрема:

“Vittoria breathed deeply as she continued her search, moving around the perimeter. She was overwhelmed by the unexpected images of personal revenge that had dominated her thoughts all day. Even as a sworn lover of all life <...> she wanted this executioner dead. No amount

of good karma could **make her turn the other cheek today**. Alarmed and electrified, she sensed something coursing through her Italian blood that she had never felt before” [14, с. 117].

“The Hassassin froze a moment, his back arched in anguish. He let go of the torch, and Vittoria thrust it hard into his face. There was a hiss of flesh as his left eye sizzled. He screamed again, raising his hands to his face.

“**Eye for an eye**”, Vittoria hissed. This time she swung the torch like a bat, and when it connected, the Hassassin stumbled back against the railing” [14, с. 212; 2, с. 80, 134, 211].

Текстовий фрагмент із «Янголів і демонів» містить точну, фрагментарну цитату з Біблії (Євангеліє від Матвія (16:18)), яка виконує *емотивну функцію*, передаючи читачеві переживання героя з приводу того, що в нього було видіння, наприклад: “The camerlegno turned back to the crowd and bellowed again into the night. “**Upon this rock I will build my church!**” [14, с. 226]. Камерарій Вентреска знайшов місце, де сховали антиречовину. Він влаштував перед натовпом виставу, ніби після всіх страждань і жахів Бог вказав йому на сховок із небезпечною вибухівкою.

У «Янголах і демонах» виокремлено внутрішньотекстову, фрагментарну цитату, яка виконує *сугестивну функцію*, передаючи читачеві іронічне авторське ставлення до термінів перебування на посаді голови католицької церкви: “The inside joke was that accepting the papacy was a cardinal’s “**fastest route to heaven**” [14, с. 77]. Комічний ефект у текстовому фрагменті виникає в результаті порівняння (папство – найкоротший шлях до неба): папство, до якого так прагнули всі кардинали, а також влада, яку воно надавало, дуже скоро минали, проте завдяки цьому священнослужителі могли швидко потрапити до раю.

В «Інферно» виявлено фрагментарну цитату з «Божественної комедії», яка виконує *емотивну функцію*, передаючи читачу почуття страху героїв під час перебування в підземеллі будівлі Сребатан-сараї в Туреччині, зокрема: “**I found myself within a forest dark, Langdon thought, for the straightforward pathway had been lost**” [13, с. 1468]. Письменник порівнює вхід до підземелля в Стамбулі з воротами до пекла з твору Данте Аліг’єрі:

«На півшляху свого земного світу
Я трапив у похмурий ліс густий,
Бо стежку втратив, млою оповиту»
[1, с. 17].

У «Коді да Вінчі» виокремлено точну цитату з Біблії, яка виконує *аргументативну*

функцію, переконуючи читача в помилковості дій героя твору, зокрема: “Finding verse number eleven, Silas read the text. It was only seven words. Confused, he read it again, sensing something had gone terribly wrong. The verse simply read: **HITHERTO SHALT THOU COME, BUT NO FURTHER**” [15, с. 108; 2, с. 564].

Персонаж твору Сайлас вважав, що знайшов Грааль, проте надія монаха виявилася марною, оскільки охоронці були відданими своїй клятві та не відкрили таємницю місцезнаходження чаші ворогу.

У «Янголах і демонах» знайдено цілісні, неприховані цитати Альберта Ейнштейна та папи Пія XII, які виконують *сугестивну функцію*, передаючи авторське ставлення до героя твору Леонардо Ветра як усебічно розвиненої особистості, наприклад: “<...> a poster of Albert Einstein, his famous quote reading, **GOD DOES NOT PLAY DICE WITH THE UNIVERSE**” [14, с. 22]; “One of the bookends was etched with a quote: **TRUE SCIENCE DISCOVERS GOD WAITING BEHIND EVERY DOOR. – POPE PIUS XII**” [14, с. 22].

Леонардо Ветра був не лише священником, а й науковцем, який вважав фізику «*Божим законом усього суцього*» [14, с. 22]. Священнослужитель був переконаний у тому, що Бог створив всесвіт, а наука допомагає довести цю ідею.

У «Янголах і демонах» виокремлено неточну цілісну цитату, яка містить характеристику скульптури Джованні Л. Берніні. Цитата виконує *аргументативну функцію*, звертаючи увагу читача на еротичність твору мистецтва та переконуючи його в авторській думці про те, що ця непристойна скульптура не підходить для розміщення в каплиці: “An English critic had once condemned The Ecstasy of St. Teresa as “**the most unfit ornament ever to be placed in a Christian Church**” [14, с. 161].

Текстовий фрагмент із «Коду да Вінчі» містить міжтекстові, точні цитати Леонардо да Вінчі, які виконують *прогностичну функцію*, даючи читачеві можливість передбачити зміст подальшої розмови героїв твору, наприклад: “Many have made a trade of delusions and false miracles, deceiving the stupid multitude. – LEONARDO DA VINCI” [15, с. 194]; “Blinding ignorance does mislead us. O! Wretched mortals, open your eyes! – LEONARDO DA VINCI” [15, с. 195]. Лью Тібінг за допомогою цитат натякав Софі Невью на те, що Грааль – це не матеріальний предмет (чаша), а людина (Марія Магдалина).

У «Втраченому символі» виокремлено цитати А. Ейнштейна, В. Блейка та уривки з Біблії (Євангелія від Матвія та Іоанна), які виконують *аргументативну функцію*, доводячи читачеві авторську думку про те, що втрачена народна мудрість справді існує, наприклад:

“<...> one of the greatest minds ever to live proclaimed: **“That which is impenetrable to us really exists. Behind the secrets of nature remains something subtle, intangible, and inexplicable. Veneration for this force beyond anything that we can comprehend is my religion”**. <...> Albert Einstein” [16, с. 214].

“**BOTH READ THE BIBLE DAY AND NIGHT, BUT THOU READ BLACK WHERE I READ WHITE**”. <...> William Blake” [16, с. 331].

“Proverbs cautions that the sayings of the wise are “riddles”, while Corinthians talks of “hidden wisdom”. The Gospel of John forewarns: **“I will speak to you in parable and use dark sayings”** [16, с. 331].

“The Gospel of Mark tells us, **“Unto you is given to know the mystery but it will be told in parable”** [16, с. 331].

У текстовому фрагменті з «Коду да Вінчі» містяться точні, міжтекстові цитати з Біблії (Дії Апостолів (16:26)), які виконують *сугестивну функцію*, спонукаючи реципієнта згадати історію біблійного героя Сайласа, порівняти його з героєм інтелектуального детективу, тим самим підвищуючи ерудицію читача, зокрема:

“The young priest was smiling as he entered. His nose was awkwardly bandaged, and he was holding out an old Bible. **“I found one in French for you. The chapter is marked”**.”

Uncertain, the ghost took the Bible and looked at the chapter the priest had marked.

Acts 16.

The verses told of a prisoner named Silas who lay naked and beaten in his cell, singing hymns to God. When the ghost reached Verse 26, he gasped in shock.

“<...> **And suddenly, there was a great earthquake, so that the foundations of the prison were shaken, and all the doors fell open”**.

His eyes shot up at the priest.

The priest smiled warmly. “From now on, my friend, if you have no other name, I shall call you Silas” [15, с. 49; 2, с. 152].

Текстовий фрагмент із «Янголів і демонів» містить міжтекстову, точну цитату Г. Галілея, яка виконує *аргументативну функцію*, переконуючи читача в авторській ідеї про те, що наука не протистоїть релігії, навпаки, вона

доводить існування Бога: “Galileo was an *Illuminatus*. And he was also a devout Catholic. <...> He wrote once **that when he looked through his telescope at the spinning planets, he could hear God’s voice in the music of the spheres**” [14, с. 17].

У «Янголах і демонах», «Втраченому символі» виокремлено точні, фрагментарні цитати з Інтернету, енциклопедій та газет, які виконують *сугестивну функцію*, спонукаючи читача повірити в реальність і достовірність подій інтелектуальних детективів, наприклад:

“THE BRITISH BROADCASTING CORPORATION. June 14, 1998. **Pope John Paul I, who died in 1978, fell victim to a plot by the P2 Masonic Lodge <...> The secret society P2 decided to murder John Paul I when it saw he was determined to dismiss the American Archbishop Paul Marcinkus as President of the Vatican Bank. The Bank had been implicated in shady financial deals with the Masonic Lodge <...>**” [14, с. 168].

“He ran a quick Web search, received dozens of hits, chose one, and began reading. **“THE ORDER EIGHT FRANKLIN SQUARE One of history’s best-known magic squares is the order-eight square published in 1769 by American scientist Benjamin Franklin, and which became famous for its inclusion of never-before-seen ‘bent diagonal summations’**” [16, с. 266].

“The first hit that appeared was an encyclopedia entry. **“HEREDOM n. a significant word in “high degree” Freemasonry, from French Rose Croix rituals, where it refers to a mythical mountain in Scotland, the legendary site of the first such Chapter. From the Greek *Ἡερεδομ* originating from Hieros-domos, Greek for Holy House”** [16, с. 287].

У «Янголах і демонах» виокремлено неточну, цілісну цитату письменника Гі де Мопассана щодо фрески «Страшний суд» італійського художника Мікеланджело. Цитата виконує *аргументативну функцію*, переконуючи читача в авторській думці про те, що цьому твору мистецтва не місце в Сікстинській капелі (Ватикан), оскільки на ньому персонажі зображені без одягу та в непристойних позах: “He gazed past the altar up to Michelangelo’s renowned fresco, **“The Last Judgment”**. The painting did nothing to soothe his anxiety. It was a horrifying, fifty-foot-tall depiction of Jesus Christ separating mankind into the righteous and sinners, casting the sinners into hell. There was flayed flesh, burning bodies, and even one of Michelangelo’s rivals sitting in hell wearing ass’s ears. Guy de Maupassant had once

written that *the painting looked like something something painted for a carnival wrestling booth by an ignorant coal heaver*" [14, с. 78].

У «Янголах і демонах» виокремлено міжтекстову, точну цитату Прем'єр-міністра Великобританії часів Другої світової війни В. Черчилля, яка виконує *сугестивну функцію*, передаючи читачеві іронічне авторське ставлення щодо впливу братства «Ілюмінаті» на суспільство, наприклад: *"In fact, Churchill had once told reporters that if English spies had infiltrated the Nazis to the degree the Illuminati had infiltrated English Parliament, the war would have been over in one month"* [15, с. 73]. У цьому текстовому фрагменті здатність членів ордену «Ілюмінаті» проникати в усі сфери суспільного життя порівнюється з обов'язками шпигунів у часи війни. До того ж вислів В. Черчилля, наведений поряд із думками письменника, створює враження, що політичний діяч поділяє думку автора щодо ордену «Ілюмінаті».

Висновки з проведеного дослідження.

Таким чином, вивчений мовний матеріал дав змогу дійти висновку про те, що цитати в детективах Д. Брауна виконують такі прагматичні функції, як аргументативна, прогностична, емотивна, сугестивна. Вони використовуються для підкріплення авторської думки, створення емоційної напруги, допомагають викликати в читача почуття співпричетності до подій художнього твору, передбачити подальші події детективу, а також спонукають його до пошуку інформації.

Перспективами цієї теми можуть стати подальші дослідження форм інтертекстуальності в детективах Д. Брауна.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алигьери Д. Божественная комедия / пер. с итал. М. Лозинского; вступ. ст. К. Державина. М.: Правда, 1982. 640 с.
2. Библия. Книга Священного Писания Ветхого и Нового Завета в русском переводе. Чикаго, 1990. 925 с.
3. Быдина И. Коммуникативно-прагматический подход к структурированию поэтического текста. Вестник Томского государственного педагогического университета. Серия «Гуманитарные науки (филология)». 2005. Вып. 3(47). С. 43–48.
4. Грицина В. Инфраструктура речень публіцистичного стилю: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 «Українська мова». Кривий Ріг, 2002. 171 с.
5. Демьянков В. «Теория речевых актов» в контексте современной зарубежной лингвистической литературы (обзор направлений). Новое в зарубежной лингвистике. Вып. XVII: Теория речевых актов. М.: Прогресс, 1986. С. 223–234.
6. Киселева Л. Вопросы теории речевого воздействия: монография. Л.: ЛГУ, 1978. 160 с.
7. Кочерган М. Загальне мовознавство. К.: ВЦ «Академія», 2006. 464 с.
8. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Гром'яка, Ю. Коваліва, В. Теремка. К.: ВЦ «Академія», 2006. 752 с.
9. Максименко Е. Прагмастилистические аспекты рекламного дискурса (на материале текстов русской и английской коммерческой и научно-технической рекламы): автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание». Волгоград, 2005. 18 с.
10. Прищеп В. Явище компресії в німецькій мові (мовно-історичний аспект проблеми). URL: <http://eprints.zu.edu.ua>.
11. Фатеева Н. Интертекст в мире текстов: контрапункт интертекстуальности. 3-е изд., стереотип. М.: КомКнига, 2007. 280 с.
12. Фирсова Е. Оценочно-экспрессивная функция интонации: экспериментально-фонетическое исследование на материале современного французского языка: дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.05 «Романские языки». Иркутск, 2005. 193 с.
13. Brown D. Inferno. URL: http://vk.com/doc8069473_215629575?hash=2d99d0b5d2e7178d05&d1=98c99737087cc5b9d1.
14. Brown D. Angels and Demons. URL: <http://www.miracle-girl.com/angels&demons.pdf>.
15. Brown D. The Da Vinci Code. URL: http://hrsbstaff.ednet.ns.ca/engramja/ENG_11/The.Da.Vinci.Code.pdf.
16. Brown D. The Lost Symbol. URL: <http://www.etextlib.ru/Book/Details/25414>.
17. Morawski S. The Basic Functions of Quotation. Sign. Language. Culture. Janua Linguarum. Series major, 1. The Hague; Paris: Mouton & Co., 1970. P. 690–705.

УДК 801.631.5+81'42+81'38=111

МУЛЬТИМОДАЛЬНЕ КОНСТРУЮВАННЯ ОБРАЗНОСТІ ПРИРОДНИХ СТИХІЙ У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Фінік Є.О., викладач

кафедри сучасних європейських мов

Київський національний торговельно-економічний університет

У статті розкриваються особливості мультимодального конструювання образності природних стихій у сучасному англomовному поетичному дискурсі. Образ природної стихії визначається як мультимодальний конструкт, що інкорпорує передконцептуальну, концептуальну, вербальну та невербальну іпостасі. Типологія образів природних стихій включає дигітальний, дигіталізований та інсталяційний різновиди.

Ключові слова: образність природних стихій, мультимодальне конструювання, дигітальна, дигіталізована та інсталяційна образність природних стихій, невербальні коди.

В статье раскрываются особенности мультимодального конструирования образности природных стихий в современном англоязычном поэтическом дискурсе. Образ природной стихии определяется как мультимодальный конструкт, инкорпорирующий предконцептуальную, концептуальную, вербальную и невербальную ипостаси. Типология образов природных стихий включает дигитальный, дигитализованный и инсталляционный виды.

Ключевые слова: образность природных стихий, мультимодальное конструирование, дигитальная, дигитализованная и инсталляционная образность природных стихий, невербальные коды.

Finik Ye.O. MULTIMODAL CONSTRUAL OF THE FORCES OF NATURE IMAGERY IN CONTEMPORARY ENGLISH POETIC DISCOURSE

The article focuses on revealing specificity of multimodal construal of the forces of nature imagery in contemporary English poetic discourse. The imagery under analysis is a result of literary reconceptualization of knowledge about the elements of nature, namely fire, water, air, and earth, as well as about a number of natural phenomena and calamities generated by them. The latter include, among others, earthquakes, tsunamis, volcanic eruptions, snowstorms, tornados, avalanches, heavy rains, floods, fires, and typhoons. As a consequence, writers and poets resort to creating verbal and non-verbal images of the forces of nature conveyed by a number of verbal and non-verbal means in contemporary English (multimodal) discourse. In this vein, the images of the forces of nature fall into two types, i.e. images of tranquil states of nature vs. images of natural calamities.

Multidisciplinary perspective of the research, combining theoretical and methodological concepts of multimodal cognitive poetics and digital humanities, fosters a new understanding of the force of nature image in the context of its multimodal construal in contemporary English digimodernist and other genres of a poetic discourse. It incorporates preconceptual, conceptual, verbal, and non-verbal facets.

Typology of the forces of nature imagery proceeds from the criterion of the character of environment, in which it is constructed, including specificity of means used for its construal. It embraces digital, digitalized, and installation types. Digital multimodal images of the forces of nature are created solely in digital environment by means of digital technologies. Digitalized images emerge as a result of intersemiotic transformations from the printed format to a digital one. Finally, installation images of the forces of nature are the ones constructed in open air, namely on sea- and riversides, in the mountains and different town and city sites.

Key words: forces of nature imagery, multimodal construal, digital, digitalized and installation imagery of the forces of nature, non-verbal codes.

Постановка проблеми. Природні стихії – вода, земля, вогонь і повітря – вважаються першоосновами художньої творчості [2]. Це рушійна сила будь-якої поезії, що увиразнюється в ледь помітному вияві архетипних ознак стихій у поетичних образах. Тому й не дивно, що поезію метафорично осмислюють як *стихію* простору, що плекає бурхливий океан почуттів [13].

Сьогодні увага науковців у світлі лінгво-поетологічних досліджень прикута, зокрема, до процесу інтерактивного, нелінійного конструювання та реконструкції поетичних смислів у мультимодальному дигіталь-

ному комунікативному середовищі [20], що й зумовлює актуальність нашої розвідки. У зв'язку із цим теорії мультимодальності включають мультимодальну когнітивну поетику (С. Гіббонс, О. Воробйова, О. Маріна) та теорії дигітальної гуманітаристики (А. Енслін), а також озброюють дослідника ХХІ ст. релевантним методологічним зряддям.

Образність природних стихій, що перебуває у фокусі уваги статті, не стала винятком і здійснила «мандрівку» з друкованої сторінки в цифровий формат, набувши таким чином не лише вербальної, а й візуальної та аудіальної маніфестацій.

Постановка завдання. Метою статті є виявлення особливостей мультимодального конструювання образів природних стихій у сучасному англomовному поетичному дискурсі. Досягнення зазначеної мети передбачає вирішення низки завдань, а саме таких: визначення обсягу поняття «образність природних стихій»; окреслення теоретико-методологічних положень конструювання образності природних стихій у мультимодальному ключі; розроблення типології образів природних стихій за концептуально-семантичним і формальним критеріями; встановлення засобів та способів мультимодального конструювання образності природних стихій у сучасному англomовному поетичному дискурсі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Образи природних стихій неодноразово ставали об'єктом наукового пошуку в лінгвістиці. Аналітичний огляд теоретичних джерел, які тією чи іншою мірою торкаються проблематики образності природних стихій, свідчить про побутування декількох ракурсів дослідження. Є наукові пошуки, що спрямовані на виявлення окремих засобів реалізації образів, міфологем або концептів природних стихій. Домінують праці, виконані в річищі різних напрямів лінгвоконцептології, які висвітлюють специфіку концептів тієї чи іншої природної стихії в різних видах художнього та/або поетичного дискурсу різних мов. Серед таких – концепт ВОДА як один із базових фрагментів картини світу українців, як лінгвокультурний концепт, складне ментальне утворення, складниками якого в англійській мовній свідомості є низка образних, понятійних і ціннісних характеристик [7, с. 257–265]; як метафоричний концепт, вербалізований у поетичних і прозових текстах [9, с. 16–49; 7, с. 257–265]. Концепт ВОГОНЬ постає як складник етнічної картини світу [5; 14].

До того ж природні стихії потрапляють у фокус лінгвістичних досліджень у сукупності, зокрема: поетико-когнітивний потенціал метафор природних стихій в англійській, українській і російській мовах [10; 15]; образи стихій у картині світу англійської мови [4]; персоніфікація стихій у британському фентезі кінця ХХ ст. [6] та їх образна реалізація в художньому дискурсі ХХ ст. [16].

Образи природних стихій постають складниками смислового простору тексту в дослідженнях художнього (поетичного) дискурсу, присвячених тематиці природи й емоцій [4; 11].

Незважаючи на численні дослідження, присвячені образам природних стихій

у різних видах дискурсу, поза увагою науковців залишається образність природних катастроф і її художнє втілення й переосмислення. Крім того, не існує наукових розвідок щодо образності природних стихій у мультимодальній площині та в нових типах поетичного дискурсу, зокрема в дигіmodерністському (у термінах О. Маріної).

Виклад основного матеріалу дослідження. У контексті статті образність природних стихій постає продуктом художнього переосмислення знань про першоелементи буття (вогонь/fire, вода/water, повітря/air, земля/earth) та про генеровану ними низку природних явищ і катастроф, унаслідок чого в процесі лінгвокреативної діяльності митців виникають вербальні й невербальні образи природних стихій, утілені низкою вербальних і невербальних засобів у сучасному англomовному (мультимодальному) дискурсі з конструйованим ними шлейфом символічних смислів.

Образність природних стихій тлумачимо як смисловий комплекс розмаїття поетичних образів, основними фокусами якого є образи першоелементів буття: вогонь/fire, вода/water, повітря/air, земля/earth. У свою чергу зазначені фокуси як своєрідні смислові вузли акумулюють низку образів кожної з природних стихій із виходом у площину природних катастроф, при цьому включають *землетруси, цунамі, виверження вулканів, зсуви, сильні снігопади, провали, лавини, повені, зливи, танення льодовиків, тайфуни, торнадо, пожежі, буревії*, проте не обмежуються ними. У цьому аспекті поділяємо образність природних стихій на образи транквільних станів природи та образи природних катастроф.

У статті обрано міждисциплінарний ракурс дослідження. Зокрема, акцент робиться на теоретико-методологічних засадах когнітивної поетики [1; 2; 3; 4; 8] та на продукту її об'єднання з мультимодальними студіями – мультимодальною когнітивною поетикою, а також на дигітальній гуманітаристиці [21], що сприяє новому баченню образу природної стихії у світлі його **мультимодального конструювання** в англomовному дигіmodерністському та інших жанрах англomовного поетичного дискурсу сьогодення.

У світлі зазначеного міждисциплінарного «співробітництва» увага науковців прикута до процесу й результату інтерактивного, нелінійного конструювання художніх і поетичних образів, а також до реконструкції поетичних смислів у мультимодальному дигітальному комунікативному середовищі [20]. Загалом

мультимодальність розглядається як одна з найпотужніших «усюдисущих» семіотичних теорій, що увійшла, зокрема, і до сфери лінгвістичних досліджень ХХІ ст.

Мультимодальне конструювання образу природної стихії відбувається в комбінації його передконцептуальної, концептуальної, вербальної та невербальної площин. У форму-

ванні того чи іншого образу природної стихії задіяні вербальний, візуальний, аудіальний, тактильний та/або кінесичний коди.

У сучасному англomовному поетичному дискурсі виділяємо декілька різновидів мультимодальних образів природних стихій. Критерієм розмежування цих типів образів природних стихій стає середовище та спосіб їх

Рис. 1. Скриншот поетичного тексту «Slipping Glimpse»

Рис. 2. Поетична інсталяція Р. Монтгомері

конструювання. Перший тип – *дигіталізовані* образи (у термінах О. Маріної), тобто такі, які за допомогою інтерсеміотичних трансформацій із друкованого формату перетворено на цифровий (наприклад, відомий вірш Р. Фроста «Fire and Ice», за мотивами якого знято безліч відеороликів).

Інший різновид включає власне *дигітальні* мультимодальні образи природних стихій, створені виключно в дигітальному середовищі за допомогою цифрових технологій. Так, у мультиавторському аудіовізуальному поетичному проєкті S. Strickland (поетеса), C. Jaramillo (відеооператор) та P. Ryan (програміст) «Slipping Glimpse» (2007 р.) акватичні вербальні поетичні образи змінюються кінетичними візуальними образами різних частин Атлантичного океану (див. рис. 1).

Через побудову смислових асоціативних зв'язків між стихією води, вербальною й дигітальною текстуальністю та процесом читання в поетичному мультимодальному тексті конструюється циклічний процес зчитування інформації: «вода зчитує текст, текст зчитує технологію, а технологія зчитує воду». Адресат такого поетичного повідомлення є активно залученим до процесу його творення.

Зовсім інший характер мають мультимодальні поетичні образи природних стихій, що набули матеріального втілення на відкритому просторі. Такі образи умовно позначаємо як *інсталяційні*. Британський митець Роберт Монтгомері створює вогняні, акватичні, світлові та дерев'яні поетичні тексти-інсталяції на теренах природи. Це саме той випадок, коли відбувається співіснування природних стихій у реальному світі з образами природних стихій у вигаданому художньому світі інсталяції. У межах останніх творяться своєрідні металептичні (не)можливі світи. У конструюванні такої образності задіяне розмаїття семіотичних ресурсів і систем. Наприклад, у наведеному на рисунку 2 поетичному тексті, що не має назви, формування образності природних стихій відбувається на перетині вербального, візуального, кінетичного та тактильного кодів.

У наведеному мультимодальному поетичному тексті, що не має назви, народжуються та одночасно співіснують смисли, які сукупно формують ідею *прагнення до свободи*. Компонентами образності природних стихій є образи вогню та води. Лексична одиниця *burned* сигналізує про конструювання образу *fire/вогню*. З усіх природних стихій *вогонь/fire*, найбільше наділений властивістю приймати

протилежні значення – добра та зла. Вогонь – це сяйво Раю та темінь Пекла, ласка й катування. Це кухонне вогнище та апокаліпсис. Він доставляє радість дитині, струнко сидить біля печі, проте він же карає за непослух того, хто затіє з ним занадто зухвалу гру. Він дає блаженство та вимагає шанобливості. Це божество охороняє, є страхітливим, щедрим і лютим. Вогонь є суперечливим, а тому – одним з універсальних начал пояснення світу.

У контексті поетичного тексту аналізований образ *вогню/fire* набуває суперечливих конотативних ознак, що генеруються, зокрема, номінативною одиницею *burned*. З одного боку, це риси, які асоціюються зі *знищенням, руйнацією та смертю*, а з іншого – це *світло, очищення*, що є більш прийнятним, ніж *позбавлення волі (rather burned than captured)*. Творення образності *вогню* підсилюється його невербальним складником, тобто фізичним горінням літер, що символізує прагнення до свободи.

У свою чергу лексична одиниця *dew/роса* постає символом природної стихії *води*, що в невербальній площині поєднується з розміщенням інсталяції на морському узбережжі. Символіка *роси* є досить суперечливою. Адже номінативна одиниця *dew* поєднує протилежні сигніфікативні семантичні ознаки, зокрема: *світло, чистота, дух, безсмертя та недовговічність, примарність, нетривалість, ілюзія*. Словесний образ *the flight of the bird/політ птаха* увінчує й підкріплює основну ідею поетичного тексту через конструювання символічного образу *air/новітря*, що імплікує риси волі, свободи, безперешкодного руху вперед.

Висновки з проведеного дослідження. З проведеного наукового пошуку постає, що трансформація загалом характеру комунікативної діяльності людини впливає на видозміни в художній (поетичній) комунікації зокрема. Так само змінюються середовище, способи й засоби конструювання образності природних стихій у сучасному англomовному поетичному дискурсі. Образ тієї чи іншої природної стихії постає у світлі мультимодального конструювання. Інакше кажучи, він містить у собі передконцептуальну, концептуальну, вербальну й невербальну іпостасі. У сучасному англomовному поетичному дискурсі виокремлюємо низку різновидів образності природних стихій за критерієм середовища та способу (способів) її конструювання, а саме дигітальні, дигіталізовані та інсталяційні образи природних стихій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бадмаева Т. Концепт «вода» в английской лингвокультуре: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Волгоград, 2006. 20 с.
2. Башляр Г. Избранное: поэтика грёзы. М., 2009. 440 с.
3. Белехова Л. Методика експлікації архетипов, воглощених в американських поетических текстах. Когніція, комунікація, дискурс. 2014. № 9. С. 8–32.
4. Воробйова О. Метафори про метафори: дидактичний сценарій. Записки з романо-германської філології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. О.: Фенікс. 2010. С. 76–83.
5. Ганюшина М. Образы стихий в картине мира английского и русского языков. Вестник Санкт-Петербургского университета. Серия 9. 2009. Вып. 1. Ч. 2. С. 135–139. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/obrazy-stihiy-v-kartine-mira-angliyskogo-i-russkogo-yazykov-1> (дата звернення: 14.12.2018).
6. Канчура Є. Персоніфікація стихій у британському фентезі кінця ХХ ст. – трансформація фольклорних образів. Іноземна філологія. 2014. Вип. 126. Ч. 1. С. 147–154. URL: http://old.lingua.inu.edu.ua/Foreign_Philology/Foreign_Philology/Philology_126/Philology126_1/articles/20Kanchura.pdf (дата звернення: 17.12.2018).
7. Кравцова Ю. Метафорическое моделирование мира в художественном тексте: семантико-когнитивный анализ. К.: Изд-во НПУ им. М.П. Драгоманова, 2014. 320 с.
8. Маріна О. Семіотика парадоксальності у когнітивно-комунікативному висвітленні. Херсон: Айлант, 2015. 436 с.
9. Никитин М. Концепт и метафора. *Studia linguistica*. 2001. № 10. С. 16–49.
10. Пименова М. Концептуальные метафоры как зеркало ментальности народа. *Мова і культура*. 2012. Вип. 15. Т. 2(156). С. 68–75.
11. Свірідова Ю. Методика аналізу поезики пейзажу в австралійських віршованих текстах ХХ століття. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика». Херсон: Вид-во ХДУ, 2015. С. 128–134.
12. Турачина Н. Образная реализация стихий в художественном дискурсе ХХ века. *Казанский педагогический журнал*. 2015. № 4. С. 412–415.
13. Эпштейн М. Природа, мир, тайник вселенной: система пейзажных образов в поэзии. М.: Высшая школа, 1990. 303 с.
14. Яремчук І. Концепт ВОГОНЬ у поетичній картині світу Форуг Фаррохзад. *Сходознавство*. 2010. № 49–50. С. 242–252.
15. Чендей Н. Поетико-когнітивний потенціал метафор стихій в англійській та українській мовах: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. К., 2009. 20 с.
16. Bell A. *Analyzing Digital Fiction (Routledge Studies in Rhetoric and Stylistics)*. New York: Routledge, 2014. 224 p.
17. Kirby A. *Digimodernism: How New Technologies Dismantle the Postmodern and Reconfigure Our Culture*. London, 2009. 288 p.
18. Stockwell P. *Cognitive poetics: an introduction*. London: Routledge, 2002. 193 p.
19. Tsur R. *Aspects of Cognitive Poetics*. Tel Aviv, 2000. 320 p.

СЕКЦІЯ 2 ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

УДК 81'25:34:811.11

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ ЮРИДИЧНОЇ СФЕРИ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Білоконь К.С., викладач
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Криворізький факультет
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

У статті проаналізовано особливості перекладу термінів юридичної сфери з англійської мови та розглянуто загальні поняття, такі як «термін», «термінологія» та «юридична термінологія». Досліджено різні думки вчених стосовно класифікації термінів. Найбільша увага приділяється умовам і прийомам ефективного та адекватного перекладу англійської юридичної термінології на українську мову.

Ключові слова: термін, термінологія, юридична термінологія, терміносистема, переклад.

В статье проанализированы особенности перевода терминов юридической сферы с английского языка, и рассмотрены общие понятия, такие как «термин», «терминология» и «юридическая терминология». Исследованы различные мнения ученых о классификации терминов. Наибольшее внимание уделяется условиям и приемам эффективного и адекватного перевода английской юридической терминологии на украинский язык.

Ключевые слова: термин, терминология, юридическая терминология, терминсистема, перевод.

Bilokon K.S. THE PECULIARITIES OF JURISTIC TERMS TRANSLATION FROM ENGLISH LANGUAGE

A comparative study of the system of legal terms and concepts in the English and Ukrainian languages is rather complicated process, as not only the terms compared but also the different legal systems. In addition, the legal terminology system is dynamically developing and is in close contact with the life and development of society. So the translation of legal terminology is among the most difficult issues in the fields of linguistics and translation studies. The article analyzes peculiarities of the translation of the legal terms from English language into Ukrainian language and examines general concepts as «the term», «terminology» and «legal terminology». Various scientists' opinions as to the classification of terms are studied. The greatest attention is focused on the conditions and methods of effective and adequate reproduction of English legal terminology in Ukrainian language. According to different scientists' point of view we can conclude that legal term – is the word that used in the law and is a generalized legal concept, is characterized by accuracy and has a certain content. The peculiarities of the translation of legal terms into English consist in their polysemy and, in many cases, the lack of equivalent in the language of translation, therefore, we propose the following techniques for the efficient and adequate translation of legal terminology: transcription, transliteration, calque or loan translation, explication, analog translation.

Key words: the term, terminology, legal terminology, system of terms, translation.

Постановка проблеми. У зв'язку з інтеграцією до Європейського товариства та швидким розвитком політичних відносин України з іншими політичними державами, що виявляється в розширенні міжнародних контактів, порушується низка питань, пов'язаних із перекладом юридичних нормативних актів, адже мова права включає професійну лексику, кількісний склад якої весь час помітно зростає. Окрім цього, юридична терміносистема зазнає динамічного розвитку, знаходиться в тісному контакті з життям суспільства, реагує на зміни мовної ситуації, передає наукову інформацію та характеризується значно більшим розмаїттям спеціальних сфер застосування в порівнянні з іншими тер-

міносистемами. У зв'язку із цим переклад юридичної термінології входить до кола найскладніших проблем у галузях лінгвістики та перекладознавства.

Загалом переклад юридичної термінологічної одиниці являє собою важкий процес, адже аналогічні терміни у двох мовах визначають різні поняття і різний ступінь вагомості близьких за значенням понять, оскільки порівнюються не лише терміни, а й різні правові системи, словникова відповідність часто не забезпечує правильного уявлення про лексичну одиницю. Окрім цього, англійська юридична термінологія характеризується більшою різноманітністю порівняно з іншими мовами. Так, Н.П. Глинська у своїй дисер-

тації зазначає, що «термінологічна одиниця «prosecutor» перекладається як «прокурор», але функції цих суб'єктів у системах британського та українського права не збігаються, і британець, почувши слово «prosecutor», розуміє його в зовсім іншому значенні в порівнянні з тим, що розуміє під цим словом українець» [8, с. 17].

Також слід пам'ятати, що багато звичайних слів у процесі перекладу юридичних термінів можуть мати термінологічне значення, і щоб запобігти інтерференції, тобто втручання будь-яких відомих значень слів та висловів у юридичний текст, необхідно використовувати спеціальні словники та довідники.

Тому питання перекладу юридичної термінології залишається актуальним і на даний момент та потребує постійного дослідження та вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання перекладу юридичних термінів висвітлено у працях багатьох науковців (таких, як: Н.П. Глинська [8], А.А Дудка [11], І.М. Кочан, В.І. Карабан, Д. Мелінкофф [2], А.С. Вагапов [6], А.Я. Коваленко [14], Н.В. Артикуца [3]). Н.В. Артикуца у своїй праці наводить визначення юридичного терміна, яке лаконічно передає сутність поняття, а також підкреслює важливість змісту. За його словами, «юридичний термін – це слово або словосполучення, що позначає власне правове поняття, яке відображає специфіку державно-правових явищ» [3]. Аналіз наукової літератури дозволив виокремити основні підходи до визначення таких понять, як «термінологія», «юридичний термін». Так, на думку більшості науковців (А.А. Реформатський [18], А.В. Суперанська, Т.Р. Кияк [13], Е.Т. Дерді, І.І. Шумило [20]), юридичний термін – це слово чи словосполучення, яке знаходиться в тісному зв'язку з поняттям і предметом правової сфери, в результаті чого є невід'ємною частиною юридичної терміносистеми.

Постановка завдання даного дослідження полягла у визначенні понять «юридичний термін», «юридична термінологія» та дослідженні ефективних умов та прийомів перекладу англійської юридичної термінології на українську.

Виклад основного матеріалу дослідження. Становлення і розвиток термінології та семантична структура термінів перебувають у центрі уваги фахівців багатьох галузей знання. Як нам відомо, для встановлення відповідності між словом та поняттям кожна наука намагається чітко впорядкувати тер-

мінологію, якою вона користується, адже, як було зазначено, в більшості мов їх еквіваленти не збігаються, із чого стає зрозуміло, що юридична терміносистема – це складний та унікальний об'єкт, що характеризується значно більшою сферою застосування. На думку А.А. Реформатського, «термінологія – це сукупність термінів даної галузі виробництва, діяльності, знання, що утворює особливий сектор лексики, найбільш доступний свідомому регулюванню і впорядкуванню» [18].

«Словник лінгвістичних термінів» за редакцією І.Д. Ганич та І.С. Олійника визначає термін як «слово або словосполучення, що виражає чітко окреслене поняття певної галузі науки, техніки, мистецтва, суспільно-політичного життя тощо» [7, с. 306].

За А.О. Дудкою, «юридичний термін – це слово чи словосполучення, яке співвідноситься з поняттям і предметом правової професійної сфери та на основі цього співвідношення входить до юридичної терміносистеми як її невід'ємний елемент» [11, с. 13].

«Енциклопедичний юридичний словник» у статті «Юридична техніка» дає таке визначення юридичним поняттям: «Словесні позначення державно-правових понять, за допомогою яких виражається і закріплюється зміст нормативно-правових розпоряджень держави» [12, с. 361].

Беремо до уваги положення «Енциклопедичного юридичного словника», в якому С.М. Нікіфорова досліджує особливості юридичної термінології і наводить такі різновиди юридичних термінів за ознакою «зрозумілості» тієї або іншої частини населення:

1) *загальнозначущі терміни, або загальноживані*, що характеризуються зрозумілістю та вживаністю в повсякденному житті, наприклад: *біженець, свідок, працівник; accomplice, accreditation;*

2) *спеціальні юридичні терміни*, які мають специфіку використання в певній сфері; отже, вони можуть бути зрозумілими далеко не всім, а лише фахівцям у галузі права, наприклад: *необхідна оборона, задоволення позову; coerced acquiescence, to retaliate accusation;*

3) *спеціально-технічні терміни* мають специфіку вжитку в області спеціальних знань: техніки, економіки, медицини і т.д. (мабуть, ці терміни повинні бути зрозумілі юристові, що є ще і фахівцем в іншій області), наприклад: *недоброякісна продукція, правила техніки безпеки, non-patentable, nuclear-free* [16].

Н.В. Артикуца у своїй праці «Законодавчі терміни та їх визначення» наводить

таке визначення юридичного терміна, яке коротко передає сутність поняття, а також підкреслює важливість змісту, на думку вченого: «Юридичний термін – це слово або словосполучення на позначення власне правового поняття, яке відображає специфіку державно-правових явищ (адвокатура, арбітражний суд, інавгурація президента, позивач, правопорядок, правосуддя, юридична особа, юридичний факт, юрисдикція) і має визначення (дефініцію) в юридичній літературі (законодавчих актах, юридичних словниках, науково-правових працях)» [3].

У сучасній мові права існує низка вимог щодо юридичних термінів, які перекладач повинен враховувати в процесі перекладу. Такі вимоги постають перед ними ще й як термінологічні ознаки. Так, Н.В. Артикуца зазначає: «Сучасне термінознавство, досліджуючи природу і специфіку терміна серед інших лексичних ресурсів мови, визначає такі найістотніші його ознаки (які слід розглядати і як вимоги до термінів загалом): пряма співвіднесеність із позначуваним поняттям спеціальної сфери; відносна незалежність від контексту; наявність дефініції; прагнення до однозначності; системність (певне місце в терміносистемі, ієрархічні відносини між термінами на основі логіко-поняттєвих зв'язків); функційна усталеність; конвенційність; відповідність термінологічним стандартам; раціональна стислість; кодифікованість; умотивованість; словотворча (дериваційна) спроможність (здатність); граматична правильність; стилістична нейтральність, відсутність експресивності, коректність. Їх важливо враховувати для формування уявлення про нормативні та ненормативні терміновживання в юридичному мовленні» [3].

Т.І. Панько, І.М. Кочан та Г.П. Мацюк, які досліджували різні думки вчених, дійшли висновку, що спільної думки щодо загальних вимог до юридичного терміна немає. Дослідники зазначали: «На сьогодні в науці виділяються такі ознаки терміна: 1) термін однозначний (Р. Будагов, Т. Секунда); має тенденцію до однозначності (В. Даниленко, Л. Кутіна), однозначний у межах певної термінологічної системи (О. Реформатський, Т. Панько); 2) термін точний та байдужий до контексту (Т. Секунда, О. Толикіна); 3) значення терміна дорівнює поняттю в обсязі пізнаного (О. Вюстер, А. Дрезен); 4) термін стилістично нейтральний (О. Реформатський); 5) термін системний, що в літературі останніх років підкреслюється особливо настирливо. Однак

системність терміна розуміють по-різному» [17, с. 146–147].

Підсумовуючи, можна зазначити, що юридичний термін повинен бути:

- 1) незалежним (байдужим) від контексту;
- 2) точним;
- 3) однозначним;
- 4) стилістично нейтральним;
- 5) усталеним;
- 6) раціонально стислим;
- 7) дефініційованим;
- 8) милозвучним;
- 9) коротким.

У процесі перекладу терміна визначають *два етапи*:

I. З'ясування значення терміна в контексті.

II. Відтворення його значення засобами рідної мови [14, с. 257].

Процес перекладу юридичних термінів потребує детального вивчення, в результаті чого головна проблема, яка постає перед перекладачем, – це вибір вірного відповідника у процесі перекладу з однієї мови на іншу, в даному випадку під відповідником розглядається його еквівалент, який може характеризуватися наявністю або відсутністю в мові перекладу.

А.Я. Коваленко зазначає, що «еквівалент – це сталий лексичний відповідник, який повністю співпадає зі значенням іншомовного слова-терміна» [14]. Так, А.С. Вагапов стверджує: «Эквивалентами принято считать такие соответствия между словами двух языков, которые являются постоянными, равнозначными и, как правило, не зависящими от контекста <...> ...Под адекватным (точным, правильным) соответствием мы имеем в виду не какой-то особый тип соответствия, а наиболее приемлемый вариант перевода языковой единицы в конкретной ситуации или в конкретном языковом окружении (лингвистическом контексте). Адекватным в этом смысле может быть либо постоянное эквивалентное соответствие (verdict – проговор; eye-witness – очевидец, plaintiff – истец), либо одно из вариантных соответствий (law – 1. закон; 2. право; правоведение, законоведение, юриспруденция; 3. общее право; 4. профессия юриста; 5. суд, судебный процесс; 6. (the law) разг. полиция б) полицейский, блюститель закона; 7. юстиция, юристы. Это может быть и какая-то новая языковая единица, отсутствующая в словаре и выступающая в качестве контекстуальной замены (barrister – барристер, адвокат, имеющий право выступать в высших судах)» [6].

Отже, беручи до уваги роботу І.І. Шумило «Особливості перекладу юридичних текстів», стає зрозуміло, що «еквівалентами вважають такі відповідності між словами двох мов, які є постійними, рівнозначними незалежно від контексту: burglary – крадіжка зі зломом, white-collar crime – злочин, вчинений службовцем, smuggling – контрабанда. До цієї категорії належать багато інших слів та словосполучень термінологічного характеру, наприклад: injunction – судова заборона, affidavit – письмове показання під присягою, juvenile court – суд у справах неповнолітніх, copyright – авторське право, person – особа, людина, plaintiff – позивач, stranger – незнайомець, іноземець, probate law – спадкове право, corporal punishment – тілесне покарання» [20, с. 269].

Із вищезазначеного можна зробити висновок, що переклад за допомогою лексичного еквіваленту – один із головних прийомів перекладу, а отже, слід приділяти велику увагу еквівалентам-відповідникам та вміти знаходити їх у рідній мові. Але, оскільки юридичні терміни – це переважно складні терміни (терміни словосполучення), то вони виступають основною проблемою перекладу юридичного тексту.

Також латинські вирази, які стали «крилатими» в багатьох мовах, можна віднести до еквівалентів. Наведемо декілька прикладів: *de facto* – лат. де-факто, на ділі, фактично; *gratis* – лат. безоплатно, даром; *act pro se* – лат. діяти від власного імені (наприклад, без представництва адвокатом); *pro tanto* – лат. відповідно; *ultra vires* – поза компетенцією.

У результаті проведеного дослідження можемо констатувати, що, крім такого прийому перекладу, як пошук еквівалентних відповідників, існує велика кількість інших шляхів передачі юридичної термінології з англійської мови на українську.

Проаналізувавши різні підходи щодо перекладу юридичної термінології з англійської мови, А.Б. Бушев у статті «Термнообразование в юридическом дискурсе и способы перевода терминов» зазначає: «Существенная специфика перевода терминов в сфере юриспруденции и, соответственно, в сфере лексикографической работы обуславливается спецификой права и спецификой профессионального языка (большое количество латинизированных заимствований, восхождение к римскому праву, разность национального права, наличие дефиниций, оценочности и т.д.) <...> На это же затруднение понимания

работают неоднозначные термины, многозначные слова, термины из других отраслей знания, синонимы, просторечие, жаргонизмы, архаизмы и т.д.» [5, с.21]. Дослідник виокремлює такі прийоми перекладу, як «...описательности при переводе. Так, felon = фелон = лицо, совершившее фелонию. Фелония – категория тяжких преступлений, по степени описанности находящаяся между государственной изменой и мисдиминором», «транскрипции-транслитерации», «англицизмов», «описательного перевода плюс транслитерации», «латинская эквивалентность», «выбор эквивалента» [5, с. 21–22].

Так, серед лексичних перекладацьких трансформацій В.Н. Комісаров виділяє такі, як: переклад за допомогою лексичного еквівалента, калькування, транскрибування, транслітерація, переклад за допомогою аналога, описовий переклад, приблизний переклад, переклад шляхом створення неологізму [15].

Тож можна запропонувати такі **прийоми** перекладу юридичних термінів:

– *транслітерація* – побуквенна чи пофонемна передача вихідної лексичної

– одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу, тобто передача букв однієї писемності буквами іншої, наприклад: *germanyandering* = джерримендеринг;

– *прийом транскрибування* – формальне відтворення вихідної лексичної

– одиниці за допомогою фонем мови перекладу, тобто має на меті послідовно відбити звуковий склад мови, наприклад: слово *acquirer* можна передати як «еквайер».

Оскільки в юридичних звітах та договорах часто використовуються назви різноманітних закладів, юридичних та інших фірм, то цей прийом перекладу використовується досить часто, наприклад: *Special Systems Industry* – Спеціал Систем Індастрі [14, с. 264];

– *прийом опису, або експлікація (пояснення)* – відтворення слова за допомогою трактування значення англійського слова. Цей прийом вживається як у випадку відсутності відповідного за значенням слова в рідній мові, так і під час пояснення значення слова у словнику [14, с. 263]; наприклад, *felon* – фелон – особа, що вчинила фелонію. Відповідно до *Oxford Dictionary of Law* «фелонією є категорія важких злочинів, що за ступенем важкості знаходиться між державним злочином та місдиминором (менш важким злочином)» [1, с. 200]. До даного прийому висувається ряд вимог:

1) переклад повинен чітко розкривати основний зміст позначеного неологізмом поняття;

2) опис не повинен бути надто докладним;

3) синтаксична структура словосполучення не повинна бути складною [4].

Разом із тим, за В.Д. Борщовецькою, описовий прийом перекладу характеризується низкою недоліків. За її словами, у випадку застосування прийому опису тлумачення змісту поняття нівелюється та, описуючи термін, ми порушуємо одну з головних вимог – стислість [4];

– *приблизний переклад* – переклад, під час використання якого основна суть

– слова зберігається, але в мові мети слово відрізняється від мови оригіналу лексичним фоном, наприклад: *police photographer* – судовий фотограф, *notary public* – державний нотаріус;

– *переклад за допомогою аналога* – добір необхідного відповідника в мові перекладу, одного з декількох можливих синонімів, наприклад: *claim* – позов; праводомання; претензія; вимога;

– *прийом генералізації* має місце в тих випадках, коли міра інформаційної упорядкованості вихідної одиниці вища за міру упорядкованості одиниці, що відповідає їй за змістом у мові перекладу: *compensation award* – рішення про відшкодування збитків [19];

– *прийом калькування* – переклад англійського слова чи словосполучення за його частинами з наступним складанням цих частин [14, с. 263], наприклад: *guarantee agreement* – гарантійна угода, *current debt* – поточний борг, *multiple accredit* – множинне акредитування. У даних прикладах українські відповідники англійських термінів утворені шляхом вибору першого словникового відповідника кожного з компонентів, тобто такий переклад відтворює англійське слово дослівно;

– *переклад шляхом створення неологізму*. Неологізм у юридичній лінгвістиці передбачає наявність слова чи словосполучення, якого не існує в правовій системі мови перекладу, наприклад: *stay-in* – пікетування; *has-been* – політичний діяч, який утратив свій вплив;

– *компресія* – більш компактне викладення думок завдяки випускненню зайвих елементів та позамовного контексту: перехід від одного виду зношення до другого;

– переклад за допомогою *використання різних прийменників*, наприклад: *acquisition*

by conquest – заволодіння майном шляхом захоплення [10, с. 45].

Як стверджують Н. В. Глінка та О. І. Лазарусас, «часто трапляються випадки комбінування цих трансформацій у процесі перекладу однієї термінологічної одиниці <...> через деякі розбіжності в граматичних, синтаксичних та морфологічних будовах англійської й української мов дуже часто доводиться під час перекладу використовувати різноманітні трансформації. Перетворення, що здійснюються в процесі перекладу, поділяються на чотири елементарні типи:

1) перестановка (*prosecutorial judgement* – рішення обвинувальної влади);

2) заміна (*Criminal Justice Act* – Закон «Про кримінальне правосуддя»);

3) додавання (*citizen's arrest* – затримання правопорушника цивільною особою);

4) вилучення (*sea lawyer* – акула (спеціаліст із морського права)) [9, с. 31–34].

Таким чином, переклад термінологічних одиниць викликає численні труднощі; з вищезазначеного можна зробити висновок, що ефективність перекладу юридичної термінології залежить від низки **умов**: *по-перше*, перекладачеві потрібно врахувати вимоги щодо термінів, з'ясувати значення терміна; *по-друге*, потрібно прийняти до уваги специфіку правової системи та термінології, володіти спеціальною лексикою і знаннями щодо особливостей використання іноземної юридичної термінології в певному контексті. Як стверджує Д. Мелінкофф, «англійська юридична термінологія характеризується значно більшою різноманітністю спеціальних сфер застосування порівняно з іншими терміносистемами. Жанрове розмаїття зумовлене множинністю джерел права й розвиненістю англосаксонської правової сім'ї, до якої зараховуються, передусім, правові системи Сполучених Штатів Америки та Великої Британії» [2, с. 106]. Адже коли перекладач має правильне уявлення про юридичний термін та його контекстуальне використання, йому легше знайти адекватний відповідник цього терміну в мові перекладу; *по-третє*, перекладач повинен знати принципи термінотворення, орієнтуватися в чинному законодавстві та вміти користуватися спеціальною довідковою літературою.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, теоретичне та практичне вивчення даного питання дало змогу визначити, що юридичний термін – слово, що використовується в законодавстві та є узагальненим юридичним

поняттям, характеризується точністю, системністю та має визначений зміст. Особливості перекладу юридичних термінів на англійську мову полягають у їх багатозначності та, в багатьох випадках, відсутності еквівалентів-відповідників у мові перекладу, тому для ефективного та адекватного перекладу юридичної термінології ми пропонуємо такі прийоми: транскрипцію, транслітерацію, калькування, експлікацію, аналоговий переклад.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Martin E. Oxford Dictionary of Law. Fifth Edition. Oxford University Press: Oxford, 2003. P. 200.
2. Mellinkoff D. The Language of the Law. Boston: Little Brown and Co, 1963. P. 106.
3. Артикуца Н.В. Законодавчі терміни та їх визначення. URL: <http://www.pravoznavec.com.ua>.
4. Борщовецька В.Д. Навчання студентів-економістів англійської фахової лексики: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2004. 20 с.
5. Бушев А.Б. Терминообразование в юридическом дискурсе и способы перевода терминов. Издательство Алтайского государственного университета, 2010.
6. Вагапов А.С. Выбор адекватного лексико-фразеологического соответствия при переводе английских правоведческих текстов. URL: http://zhurnal.lib.ru/w/wagapow_a_s/my-art.shtml.
7. Ганич І.Д., Олінйник І.С. Словник лінгвістичних термінів. Київ: Вища школа, 1985. 360 с.
8. Глинская Н.П. Юридическая терминология в разных функциональных стилях английской речи: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Москва, 2002. 209 с.
9. Глінка Н.В. Особливості функціонування та прийоми перекладу англійської юридичної термінології в текстах публіцистичного стилю. Теорія та практика перекладу. Київ: КПІ, 2011. № 6 (ч. 2). С. 31–34.
10. Голікова Ж.А. Перевод с английского на русский. Москва, 2003. С. 45.
11. Дудка А.А. Класифікації англійських юридичних термінів та прийоми їх перекладу на українську мову. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2009. № 12(175). С. 13.
12. Енциклопедичний юридичний словник. Київ: Школа, 2001. 400 с.
13. Кияк Т.Р., Огуй О.Д., Науменко А.М. Теорія та практика перекладу (німецька мова): підручник для студ. вищих навч. закладів. Вінниця: Нова Книга, 2006. 592 с.
14. Коваленко А.Я. Загальний курс науково-технічного перекладу: посібник для студентів перекладацьких факультетів. Київ: Інкос, 2002. 320 с.
15. Комиссаров В.Н. Практикум по переводу с английского языка на русский : учеб. пособие для ин-тов и фак. иностр. яз. Москва: Высшая школа, 1990. 253 с.
16. Нікіфорова С.М. Особливості юридичної термінології в англійській мові. Збірн. Наук. пр. Хар-го. національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. Харків: «ПРАВО». 2012. С. 173–179.
17. Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П. Українське термінознавство. Львів, 1994. 216 с.
18. Реформатский А.А. Термин как член лексической системы языка. Проблемы структурной лингвистики. Москва: Наука, 1967. С. 110–111.
19. Савчук М.П. Англо-український науково-технічний словник. Київ, 2008.
20. Шумило І.І. Особливості перекладу юридичних текстів. Філологічний дискурс. 2016. Вип. 4. С. 266–272.

УДК 81.255.4

ПОТЕНЦІЙНІ ФОРМИ В ІДІОСТИЛІ ПОЕТА-ПЕРЕКЛАДАЧА (ЗІСТАВЛЕННЯ АНГЛОМОВНИХ ВІРШІВ І ЇХ УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДІВ)

Євтушенко Н.І., старший викладач кафедри перекладу
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

У статті окреслено дефініцію поняття «потенційність» у широкому і вузькому розумінні; надано визначення поняттям «потенційна форма», «потенційне слово» і з'ясовано їх взаємозв'язок у сучасному мовознавстві; простежено потенційні форми в ідіостилі англomовного поета і україномовного перекладача.

Ключові слова: потенційність, «потенційна форма», «потенційне слово», ідіостиль, поет, перекладач.

В статті оочерчена дефініція поняття «потенциальность» в широком и узком понимании; предоставлено определение понятиям «потенциальная форма», «потенциальное слово» и выяснена их взаимосвязь в современном языкознании; прослежены потенциальные формы в идиостиле англоязычного поэта и украиноязычного переводчика.

Ключевые слова: потенциальность, «потенциальная форма», «потенциальное слово», идиостиль, поэт, переводчик.

Yevtushenko N.I. POTENTIAL FORMS IN IDIOSTYLE OF A POET AND TRANSLATOR (COMPARISON OF ENGLISH POEMS AND THEIR TRANSLATIONS IN UKRAINIAN)

Within the limits of linguopoetics the language of poetry is understood as «realization of all linguistic possibilities». The translation of poetry as a special discourse practice is characterized by the absence of borrowed linguistic elements (lexemes, morphemes, etc.). In modern translation poetry there is a conscious mechanism of potentiality aimed at using exclusively the means of target language and the formation of new word forms, which enable the development of opportunities embodied in the language system. In poetry translation from English to Ukrainian a number of potential means are used by this or that author, but there often occurs the necessity to use concepts and notions, words and grammar constructions that are not characteristic to the Ukrainian language.

The article defines the concept of “potentiality”, including “potential form” and “potential word”, in the broad and narrow sense clarifying their relationship in modern linguistics. The knowledge of it allows forming a scientific and theoretical basis for further analysis. The linguopoetic method of analysis may be applied in translation of poetic texts.

Potentiality is defined as a characteristic feature of translated texts in modern poetry. The article is devoted to the analysis of basic potential forms, presented in English-language poetic texts and methods of their implementation in translation. The potential forms have been traced in the idiosstyle of the English-speaking poet and the Ukrainian-language translator.

Key words: potential, “potential form”, “potential word”, idiosstyle, poet, translator.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки спостерігається постійна увага до теоретичного осмислення і обґрунтування проблем, пов'язаних із перекладом англomовної поезії. Саме тому, як зазначає В. В. Іванов, аналіз уже виконаного перекладу того чи іншого поетичного тексту вимагає участі фахівців-дослідників мови поезії [9, с. 87]. Так, особливий статус і широке поширення англійської мови як найбільш «престижної» [14] пояснює вибір саме англomовної поезії, переклади якої дають змогу простежити велику кількість різноманітних актуальних явищ в українській мові, включаючи *потенційні явища* як характерні (ймовірно, індивідуальні) засоби поета, що зустрічаються у текстах перекладах поезії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові і теоретичні засади ґрунтуються на працях з лінгвопоетики (Н. Азарова, Л. Зубова, Н. Кожевнікова, Ф. Успенський та ін.); з мови англійської поезії (І. Бейкер, Г. Ліч,

А. Патрідж, М. Шот та ін.); з теорії перекладу (Л. Бархударов, В. Комісаров, Н. Рябцев, Р. Якобсон та ін.); з історії перекладу (С. Верещагін, В. Ярцева та ін.); з активних процесів у галузі словотвору і граматики (Н. Валгін, В. Костомаров, Л. Крисін, Е. Ремчуков та ін.); зі словотвору і граматики англійської та української мов (В. Адамс, Л. Бауер, Н. Клименко, В. Бойко, Л. Давиденко та ін.).

Постановка завдання. Мета статті – простежити потенційні форми, характерні для ідіостилу поета, в англomовних віршах і зіставити їх з українськими перекладами.

Завдання:

– окреслити дефініцію поняття «потенційність» у широкому і вузькому розумінні;

– надати визначення поняттям «потенційна форма», «потенційне слово» і з'ясувати їх взаємозв'язок у сучасному мовознавстві;

– простежити потенційні форми в ідіостилі англomовного поета і україномовного перекладача.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сьогоденній лінгвістиці, за спостереженнями Н. Арутюнової, *потенційність* розглядається як загальна характеристика системи мови, тому якщо у широкому сенсі її розуміють як якусь «мовну можливість», а у вузькому – як термін словотворення, де і уживається та чи інша потенційна форма [3, с. 94], тобто потенційне слово.

Узагалі, поняття *потенційне слово* (далі – ПС) належить Г. Винокуру: «У кожній мові, поряд з уживаними у повсякденній практиці словами, є, крім того, свого роду «потенційні слова», тобто слова, яких фактично немає, але які могли б бути, якби того захотіла історична випадковість [...]. Те, що живе у мові прихованим життям, чого немає у сучасній мові, але дано як натяк у системі мови, проривається назовні у подібних проявах мовного новаторства, що перетворює потенційне в актуальне» [5, с. 15]. Звертаємо увагу на те, що у визначенні Г. Винокура підкреслюється системність подібних утворень, зумовлених їх властивістю відображати закономірності розвитку мови.

Поняття ПС розглядається у теорії мови мовлення О. Смирницького [18, с. 17, 18, 21 та ін.; 19, с. 13, 17, 18 та ін.]. Учений, продовжуючи думку Г. Винокура, зазначає, що потенційні слова, що виникають у силу словотворчих потенцій, можуть згодом увійти в узуз, ставши одиницею мови. О. Смирницький уважав потенційним таке утворення, «яке є за всіма своїми ознаками, за своїм складом [...] словом (даної мови), а не чимось іншим» [18, с. 5]. Таким чином, О. Смирницький указує на заданість таких утворень самою системою мови, на словоутворювальну зумовленість їх виникнення.

Ще один учений, який звертається до поняття ПС, є Е. Ханпіра, який вважає, що таким може бути слово, утворене з мовної моделі високої продуктивності («неактуалізоване ПС»), а також слово, яке вже виникло за такою моделлю, але ще не увійшло до мови («актуалізоване ПС»). Визначення «потенційне» підкреслює заданість такого слова словотворчою системою мови [20, с. 154]. Саме тому, за припущенням В. Дем'янова, потенційні явища у будь-якій мові, до яких належать ПС і т. ін., є складовою системно заданих властивостей і характеристик мови, тому у творчості, як правило, висвітлюються «мовні тенденції, виявлені у нормах і правилах вживання одиниць мови» [8, с. 19], що реалізується одночасно в усіх підсистемах.

У такий спосіб усі підсистеми мови перебувають у постійній динамічній взаємодії із загальнонаціональною мовою, утворюючи при цьому зону її потенційності. Н. Азарова зазначає, що *потенційність* щодо мови поезії можна розуміти «як актуалізацію закладених у загальномовній системі механізмів і відношень, а з іншого боку – як виникнення вербальних форм, що являють собою нову сферу потенційності для загальнонаціональної мови» [1, с. 196].

Необхідно відзначити, що не лише поезія, а й інші дискурсивні практики відображають потенційність мовної системи. Е. Ремчукова говорить про творчі типи мовлення, відносячи до них як розмовну мову (за наявності в індивідуума лінгвопроективного мислення), так і мову ЗМІ, і художні тексти [17].

Зазначене вище дає змогу говорити про особливу зацікавленість, яку вбачаємо у розгляді мови перекладу (українська), а особливо переклад поезії, бо саме у процесі перекладу постійно виникає необхідність вираження не властивих для мови перекладу понять і уявлень, слів і граматичних конструкцій. Однак здатність до такого виразу «є іманентною складовою частиною будь-якої мовної системи», внаслідок того, що «кожна мова має необхідні потенційні засоби» [10, с. 78], які застосовуються при перекладі. Окрім того, сама задача перекладача полягає не у тому, щоб викладати зміст іншомовного тексту коректною українською мовою, а у тому, щоб «йти по шляху розвитку потенційності» в українській мові [2, с. 234]. Таким чином, можна припустити, що переклад, насамперед переклад поезії, є типом мовлення, в якому постійно актуалізується потенційність мови перекладу (українська).

Попри те, що одним із ключових аспектів сучасної теорії перекладу є дослідження співвідношення змісту оригіналу та перекладу, а також мовних засобів, за допомогою яких цей зміст може бути виражений, у більшості праць основна увага зорієнтована на загальних питаннях теорії художнього перекладу, серед яких необхідно назвати такі, які присвячені *перекладам поезії* [4; 7; 12 та ін.]. При цьому велика частина праць, присвячених окремим вужчим проблем художнього перекладу, вибирає об'єктом дослідження *прозовий текст* [11; 13; 15 та ін.].

У межах цієї проблеми значного інтересу набуває питання про відтворення основних характеристик, представлених в англійських текстах поезії, тобто способи їх передачі

(Л. Бархударов, В. Гак, М. Грабовський, В. Карабан та ін.). Однак, у сьогоденному перекладознавстві простежується актуалізація уваги до різноманітних аспектів міжмовних трансформацій. (Ш. Баллі, А. Сеше та ін.).

Традиційно поезію і прозу поділяють на основі формальних показників: рими, «рівності рядків за числом складів і наголосів [...], різних закономірностей чергування наголошених і ненаголошених складів усередині рядка [...], ділення віршованого стовпчика на рівні або подібні фрагменти – строфи» [16, с. 12]. Однак такі ознаки не завжди є достатніми, бо зустрічаються переважно у віршах традиційного типу. При цьому, на думку Ю. Орлицького, однією із найважливіших ознак, що диференціюють віршовану мову є поділ її на рядки або вірші, оскільки це на перший погляд умовне членування задає особливу розстановку пауз, ритмічну організацію і, відповідно, велику смислову самостійність кожного рядка. Таким чином, прагнення поезії до обмеження обсягу тексту, а також велика смислова автономність кожного віршованого рядка дає можливість зробити висновок «про більш смислову насиченість вірша порівняно з прозою» [16, с. 12].

У ході проведеного дослідження було встановлено, що у віршах Р. Бернса простежується велика кількість *потенційних складних прикметників і прислівників*, що виникають при перекладі складних слів суфіксом -ed. Суфікс -ed має найбільш загальне значення прикметника: «володіє чимось: предметом, властивістю, ознакою» [21, с. 120].

Дуже часто узуальні англійські прикметники з таким суфіксом відтворюються за допомогою словосполучень, а не складних слів, що ще раз засвідчує про наявність в українській мові словотворчих обмежень, які не завжди можуть долатися за допомогою поморфемного перекладу: *loose-legged – хиткий*. Також при перекладі англійських складних слів з суфіксом -ed можуть застосовуватися й узуальні українські складні слова: *a loose-legged chair – хиткий стілець*.

Найбільш продуктивною в англійській мові моделлю утворення складних прикметників є така: «прикметник, числівник, іменник + -ed». Складні прикметники з суфіксом -ed зустрічаються набагато частіше, ніж звичайні прикметники з цим суфіксом: «він у деякій мірі є продуктивним у поєднанні з окремими іменниками (бородатий), але є дуже продуктивним в утворенні складних слів – визначень (одноногий, блакитноокий)» [22, с. 415].

Переважає утворення складних слів із компонентом -ed є характерним як для узуального, так і для оказіонального словотвору. При цьому реалізують обидві моделі, які спробуємо розглянути нижче.

Модель «потенційне – потенційне»:

У першому і другому прикладах реалізується узуальна модель «іменник + іменник + ed»:

*Certainly no name that one can imagine
for the aspen tree outside the kitchen window,
in **spade-shaped leaves** (Special Problems in
Vocabulary)*

*Звісно ж, немає назви
для осики за кухонним вікном,
чий **листки, що так схожі на піки** (Особливі проблеми в словнику)*

При смисловому збігу – *spade* перекладається як *лопата, shape – форма* – тут втрачено фоносемантичну складову: в оригіналі є повтори *s* і *p*, які не були компенсовані у перекладі.

Другий приклад оформлено за цією ж моделлю:

Star-ringed horizon

*to you we come
after office hours
vegetable hearted (TYPYST'S PRAYER).*

Озорений горизонт

*ось ми прийшли до тебе
після офісних годин
з **серцями, мов овочі** (МОЛИТВА МАШИ-
НІСТКИ).*

У наступному прикладі українським еквівалентом англійського прикметника з суфіксом -ed виступає прислівник:

*Shoes, secret face of my inner life:
Two gaping toothless mouths,
Two **partly decomposed** animal skins
Smelling of mice nests (My Shoes).*

*Черевики, потайне лице моєї внутрішньої
суті:*

*Два роззявлені роти беззубі,
Дві **напіврозкладено** звірині шкури,
Що пахнуть мишачими гніздами (Мої
черевики).*

На перший погляд, прислівник *напіврозкладено* утворено шляхом поморфемного перекладу англійських прислівника *partly* і прикметника *decomposed*. Однак *decomposed* перекладається як *розкладений*. Перекладач переосмислює метафору оригіналу і створює прислівник *напіврозкладено*, яке сприяє скороченню довжини рядка.

Англійські потенційні складні прикметники з -ed також утворюються за узуальною моделлю «прикметник + іменник + ed»:

*In a small, bare, white room,
With only a loose-legged chair
To reach the height of the ceiling –
Only a shoe to beat the nails in (Popular Mechanics).*

*У порожній білій кімнатці,
Де лише хиткий стілець.
Вам доведеться дряпатися під стелю,
Єдине, чим можна забити гвіздки – це черевик.*

Частини складного слова *loose-legged* відтворюються як *вільний і нога*, виходить *вільна нога*, проте перекладач переосмислює цей образ і створює потенційний прикметник *хиткий*. На фонетичному рівні у новоутворенні оригіналу ми бачимо повтор *l*.

Модель «узуальне – потенційне»:
*and had my hand halfway up the ass
of a broad old enough to be my grandmother
and they broke the god damned door,
pushed the sofa aside (what seems to be the trouble, gentlemen?)*

*і я вже наполовину заповняв свою руку в дупу дівасі, котра з огляду на вік могла б бути моєю бабусею,
і вони зламали ті кляті двері,
відштовхнули диван (у чому справа, джентльмени?)*

Перекладач тут вдався до слово утворювального калькування: для кожного компонента складного англійського прикметника знайдено український аналог.

У наступному прикладі при наявності можливого узуального еквівалента перекладач знаходить свій варіант перекладу:

*They're still there, horns mingled with the sand,
deep-rooted skeletons, close up to the rocks,
no longer afraid,
no longer distinguishing pasture from sea (SEPTEMBER 2001. MADDALENA ARCHIPELAGO, ISLAND OF S. STEFANO).*

*Вони й досі тут, їхні роги змішалися з піском,
скелети глибоко вросли у землю, поряд із гірськими породами,*

вони вже не відчують страху, пасовище й море тепер неподільні (Вересень 2001. Архіпелаг Ла-Маддалена, острів Санто-Стефано.).

Тут перекладач зміг передати словосполучення *deep-rooted skeletons* узуальним українським описом *скелети глибоко вросли*

у землю. Варто також зазначити, що перекладач конкретизував об'єкт опису, додавши прикметник з іменником *у землю*. Можливо, це знаходить підтримку у візуальному вигляді словосполучення.

Ще один приклад, де представлено описовий переклад:

*It's my lunch hour, so I go
for a walk among the hum-colored
cabs. First, down the sidewalk
where laborers feed their dirty
glistening torsos sandwiches
and Coca-Cola, with yellow helmets
on (A Step Away from Them).*

*Це – моя година на обід, тож я йду
прогулятися серед пофарбованих у нудні
кольори таксівок. Спершу тротуаром,
туди,*

*де робітники згодують своїм брудним
блискучим торсам сендвічі
й кока-колу, не знімаючи жовтих
касок (За крок від них).*

Таким образом, утворення з -ed можуть служити приводом для виникнення потенційних прикметників і прислівників в українських перекладних поетичних текстах, причому вони створюються на основі англійських потенційних утворень, тоді спостерігається посилення стилістичного навантаження у тексті перекладу, або ж можуть відповідати англійським узуальним моделям. Розподіл моделей «потенційне – потенційне» і «узуальне – потенційне» приблизно однакове.

Висновки та перспективи дослідження.
У підсумку зазначимо, що:

У межах теорії потенційності як загальної характеристики системи мови актуалізується поняття потенційна форма, або потенційне слово – це таке слово, утворене з мовної моделі високої продуктивності («неактуалізоване ПС»), а також слово, яке вже виникло за такою моделлю, але ще не увійшло до мови («актуалізоване ПС») (за Е. Ханпіра [20]).

У мові перекладу (українська) англійської поезії простежується велика кількість потенційних засобів, уживаних тим чи іншим автором, адже у процесі перекладу постійно виникає необхідність вираження не властивих для мови перекладу понять і уявлень, слів і граматичних конструкцій.

До таких потенційних форм необхідно віднести дві моделі: якщо перші – модель «потенційне – потенційне» – представлена узуальною моделлю «іменник + іменник

+ ed», узуальною моделлю «прикметник + іменник + ed», то друга – модель «узуальне – потенційне» – відтворюється поетами-перекладачами за допомогою утворювального калькування, пошуку власного відповідника, або описового перекладу.

Перспективами подальших досліджень вбачаємо у встановленні перекладацьких прийомів при відтворенні англомовних потенційних форм російською, італійською та іншими мовами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Азарова Н. М. Конвергенция философского и поэтического текстов XX–XXI веков: дисс. ... докт. филол. наук. М., 2010. 852 с.
2. Азарова Н. М. Опыт осмысления китайской средневековой поэзии поэтическим языком XXI века. Логический анализ языка. Перевод художественных текстов в разные эпохи. М.: Индрик, 2012. С. 231–242.
3. Арутюнова Н. Д. Проблемы морфологии и словообразования. М.: Языки славянских культур, 2007. 288 с.
4. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). М.: Международные отношения, 1975. 240 с.
5. Винокур Г. О. Маяковский – новатор языка. М.: Сов. писатель, 1943. 136 с.
6. Гарбовский Н. К. Теория перевода. М.: Изд-во Московского университета, 2007. 544 с.
7. Гончаренко С. Ф. Поэтический перевод и перевод поэзии: константы и вариативность. Тетради переводчика. 1999. Вып. 24. С. 107–122.
8. Демьянков В. З. Языковое творчество и речевая креативность. Язык как медиатор между знанием и искусством: Сборник докладов Международного научного семинара. М.: Азбуковник, 2009. С. 11–19.
9. Иванов Вяч. Вс. О причинах языковых трудностей перевода художественного текста. Поэтика перевода. М.: Радуга, 1988. С. 69–87.
10. Каде О. Проблемы перевода в свете теории коммуникации. Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. М.: Международные отношения, 1978. С. 69–90.
11. Карпухина Т. П. Лингвоэстетическая игра морфемного повтора: теоретическая модель анализа феномена частичной итерации в художественном тексте: на материале англоязычной художественной прозы: дисс. ... докт. филол. наук. Иркутск, 2007. 458 с.
12. Кизима М. П. Художественный образ и поэтический смысл. Тетради переводчика. 1989. Вып. 23. С. 131–139.
13. Красильникова Е. В. Референциальные аспекты употребления морфологических форм (функции форм числа существительных). Очерки истории языка русской поэзии XX века: Грамматические категории. Синтаксис текста. М.: Наука, 1993. С. 154–172.
14. Крысин Л. П. Слово в современных текстах и словарях: Очерки о русской лексике и лексикографии. М.: Знак, 2008. 320 с.
15. Матузкова Е. П. Гипо-гиперонимические отношения в оригинале и переводе англоязычной художественной прозы: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Одесса, 1989. 17 с.
16. Орлицкий Ю. Б. Стих и проза в русской литературе. М.: РГГУ, 2002. 688 с.
17. Ремчукова Е. Н. Креативный потенциал русской грамматики (морфологические ресурсы языка): дисс. ... докт. филол. наук. М., 2005.
18. Смирницкий А. И. К вопросу о слове (проблемы «тождества слова»). Труды института языкознания АН СССР. М., 1954. Т. IV. С. 3–49.
19. Смирницкий А. И. Лексикология английского языка. М.: Изд-во литературы на иностранных языках, 1956. 260 с.
20. Ханпира Э. И. Об окказиональном слове и окказиональном словообразовании. Развитие словообразования современного русского языка. М.: Наука, 1966. С. 153–166.
21. Plag I. Word-formation in English. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. 254 p.
22. Stekauer P. Handbook of word-formation. Dordrecht: Springer, 2005. 466 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ:

1. Вірші Чарльза Буковскі в перекладах українською. URL: <http://litcentr.in.ua/load/300-1-0-3019>.
2. Вірші Антонелли Анедді в перекладах українською. URL: <http://litcentr.in.ua/load/300-1-0-3017>.
3. Вірші Френка О'Гари в перекладах українською. URL: <http://litcentr.in.ua/load/300-1-0-3011>.
4. Вірші Чарльза Сіміка в перекладах українською. URL: <http://litcentr.in.ua/load/300-1-0-2999>.
5. Вірші Рози Ауслендер в перекладах українською. URL: <http://litcentr.in.ua/load/300-1-0-2995>.

УДК 811.111

ПЕРЕКЛАД ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Конєва М.З., викладач кафедри
методики та практики викладання іноземної мови
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

У статті розглянуто найбільш ефективні способи перекладу фразеологічних одиниць в англійському художньому тексті, що є одним із найскладніших завдань у перекладознавстві. Визначено основну проблему під час перекладу фразеологічних одиниць, яка полягає в тому, що вони несуть у собі певне стилістичне забарвлення, експресію, які залежать від контексту та не можуть бути передбачені словником. Досліджено та проаналізовано способи перекладу фразеологізмів, виявлено їх особливості та найбільш проблемні аспекти.

Ключові слова: фразеологізм, художній текст, переклад, трансформація, еквівалент, аналог, опис, калькування, контекстуальна заміна.

В статье рассмотрены наиболее эффективные способы перевода фразеологических единиц в английском художественном тексте, что является непростой задачей в переводоведении. Определена основная проблема при переводе фразеологических единиц, которая заключается в том, что они несут в себе определенную стилистическую окраску, экспрессию, которые зависят от контекста и не могут быть предусмотрены словарем. Исследованы и проанализированы способы перевода фразеологизмов, выявлены их особенности и наиболее проблемные аспекты.

Ключевые слова: фразеологизм, художественный текст, перевод, трансформация, эквивалент, аналог, описание, калькирование, контекстуальная замена.

Koneva M.Z. TRANSLATION OF PHRASEOLOGICAL UNITS IN ARTISTIC TEXT

Phraseology is one of the brightest and most effective means of language. Phraseologisms not only reflect the presentation of the people about the world and its specific mental characteristics, but also the complexity and versatility of the language. That is why they are difficult to understand and translate while working with the vocabulary of English fiction.

The founder of the theory of phraseology is the Swiss linguist S. Ballie. B. Larin was the first scientist who raised the question of phraseology as a linguistic discipline.

The study of the problem of the translation of phraseological units is devoted to the works of B. Ajnyuk, S. Akhmanova, V. Vinogradov, P. Goretsky, V. Zhukov, R. Zorivchak, M. Kopylenko, V. Kononenko, Z. Popova, A. Reichshtein, V. Teli and others.

Phraseological units are of different kinds, and they are often used mainly in artistic works, although in texts of other genres they may also be present. Scientists (I. Arnold, O. Mushnin, R. Zorivchak, Y. Retsker, V. Dykan, V. Vinogradov, T. Kazakova) distinguish the following methods of translation of stable phrasal combinations: translation with the help of the equivalent, by analog, tracing, descriptive translation, contextual replacement.

The best way to translate phraseology is to use the phraseological equivalent, that is, the use of the phraseologism in the language of translation. Number of full-equivalents is relatively small. The phraseological analogue is a relative equivalent with a complete or partial replacement of the image, which may be as close as there, and have nothing to do with it. If the translator tries to preserve the imagery of the original in the translation of phraseology, which has no equivalent or analogue in the native language, then the method of verbatim transmission of the image (calcination) is used. The descriptive translation is reduced to the translation of not the phraseology itself, but its interpretation by means of explanation, description, comparison. If a translator tries to find such a Ukrainian phraseologism, which, although it does not answer the meaning of English phraseology, but accurately conveys its content in a particular context, I use the method of contextual replacement.

So, there are few ways to translate phraseological units. This is what prompts researchers and translators to find the most optimal solution to this problem. Each literary context is unique, so it is very difficult to talk about a certain standardization in this matter.

Key words: phraseology, artistic text, translation, transformation, equivalent, analogue, description, tracing, contextual replacement.

Постановка проблеми. Найяскравішим і найбільш дієвим із засобів мови є фразеологія. Головними якостями фразеологізмів є метафоричність, експресивність та емоційність, за допомогою яких мова набуває образності та виразності. Фразеологізми віддзеркалюють усю складність і багатогранність нашої мови, уявлення люду про світ та його

різноманітні особливості. Саме тому вони становлять труднощі для розуміння і перекладу під час роботи з лексикою англійської художньої літератури.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання фразеології трактується переважно в граматиці та роботах зі стилістики. Родоначалником теорії фразеології є

швейцарський лінгвіст Ш. Баллі. До основних понять фразеології як лінгвістичної дисципліни в першу чергу відносяться фразеологічні одиниці як стійкі фразеологічні звороти [2, с. 51].

Слід відмітити, що фразеологію багато лінгвістів сучасності вважають самостійною лінгвістичною дисципліною. Першим вченим, хто розглядав фразеологію як окрему лінгвістичну дисципліну, був Б. Ларін. Він писав, що «фразеологія як лінгвістична дисципліна знаходиться ще у стадії «прихованого розвитку», але вона не сформувалась як зрілий плід підготовчих праць. ...А виділення такої дисципліни вже необхідне, бо всім зрозуміла дилетантська безпорадність, різнобій і безуспішність випадкового розбору цього матеріалу в лексикографії, стилістиці, синтаксисі» [9, с. 5].

Фразеологічні одиниці дають можливість у художньому тексті не перекладати їх дослівно, а, посилюючи естетичний аспект мови, сприймати їх переосмислено. Як різні відтінки кольорів, ідіоми не тільки передають інформаційний складник мови, а також доповнюють наш світ і наше життя чуттєво-інтуїтивними описами. На думку Л. Сміта, фразеологічні одиниці в художньому тексті «особливо потрібні в емоційному, схвильованому мовленні: образність та метафоричність надають їм виразності, енергії» [11, с. 2].

Інтенсивність дослідження та значний інтерес мовознавців до проблеми перекладу фразеологічних одиниць виявляються у працях Б. Ажнюка, С. Ахманової, Р. Будагова, О. Бабкіна, В. Виноградова, П. Горещького, В. Жукова, Р. Зорівчака, М. Копиленка, В. Кононенко, З. Попової, А. Райхштейна, В. Телія, О. Чередниченка та багатьох інших. Однак, на нашу думку, потребує додаткової уваги розгляд способів та видів перекладу фразеологічних одиниць в англійській художній літературі.

Мета статті – дослідити основні способи перекладу фразеологізмів у художньому англійському тексті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглянемо декілька тверджень стосовно фразеологізмів та їх перекладу.

Фразеологізм, на думку І. Єрмоєнка, подібно до слова є знаком у мові з притаманними йому компонентами семантичного трикутника: звуковим оформленням, денотатом і сигніфікатом [6, с. 108]. Отже, процес перекладу фразеологізму можна уявити у вигляді пошуку найкращого звукового оформлення

в мові для перекладу відповідного знаку, де відомий денотат і сигніфікат.

Різноманіття фразеологічних одиниць дає можливість уживати їх не тільки в художніх творах, а й у текстах інших жанрів. Використання фразеологізмів у художньому тексті зумовлено, з одного боку, потребою, з іншого – їх функцією [3, с. 1]. На думку І. Арнольд, основною стилістичною функцією фразеологізмів є образність, що зумовлюється також і власною природою фразеологічної одиниці, адже для того, щоб вираз запам'ятали і повторювали, він має бути образним і ритмічним [1, с. 310].

На думку О. Мушніної, фразеологізми несуть експресивно-образну функцію. Саме тому під час перекладу вкрай важливо добирати відповідний фразеологізм, який би зміг передати не тільки зміст у мові перекладу, але й образність автентичного фразеологізму [10, с. 185]. Наведемо приклад: «Може бути, що це станеться ниткою Аріадни, котра виведе мене з темного лабіринту забуття (І. Франко) – It may be that this fact will become the thread of Ariadne that will lead me out of the dark labyrinth of oblivion... (I. Franko)».

У тексті з метою створення образності використовується міфологічний персонаж та алюзія на відомий в українській літературі давньогрецький міф про Тесея в лабіринті Мінотавра. Через значне поширення давньогрецьких міфів у Європі та на територіях, колонізованих вихідцями з Європи, використання цього самого образу в тексті перекладу безперечно зберігає образність самого фразеологізму. Хоча для посилення такого ефекту автор користується коментарем у глосарії, який чітко одним реченням дає інформацію про зміст даного міфу [17, с. 342]. Отже, якщо англійський читач незнайомий із цим міфом, коментар у глосарії спрямований на правильну рецепцію та сприяє розширенню аудиторії читачів тексту перекладу.

Зауважимо, що фразеологізми входять до складу так званої «перекладацької проблеми» і не є єдиним мовним засобом для створення образності, тому вважаємо за потребу розглянути переклад художніх текстів із фразеологічними одиницями окремо.

Основною особливістю перекладу фразеологічних одиниць є своєрідність інтерпретації тексту. У першу чергу, це стосується пошуку відповідного еквівалента в мові перекладу, а не перекладу в прямому сенсі. Слід зауважити, що в тому випадку, коли під перекладом фразеологізмів розуміють дослівну

передачу, – в більшості випадків вони не можуть бути перекладеними. За словами Й.-В. Гете, «в перекладі треба добиратися до неперекладного – лише тоді можна по-справжньому пізнати інший народ, іншу мову» [14, с. 3].

Аналізуючи переклад фразеологічних одиниць, Р. Зорівчак зазначає, що особливих труднощів перекладачеві завдають компоненти фразеологізмів, серед яких присутня не лише образність, експресія і багатозначність, але також і алогічність [7, с. 16]. Я. Рецкер так говорить про типові труднощі перекладу фразеологізмів: «Відповідник фразеологічної одиниці в мові перекладу може бути взагалі відсутнім, або навіть у випадку наявності він може відрізнитися у стилістичному або експресивному відношенні» [13, с. 156]. В. Дикань пояснює лексичні розбіжності у фразеології різних народів різними матеріальними світами та відношеннями до позначуваних предметів у них [5, с. 19].

Наведемо приклад одного з розглянутих текстів: «А прийде вибоїна або віз наскочить на камінь та гулькне так, що всім аж свічки в очах постають... (І. Франко) – And whenever we hit a pothole, or when the wagon hit a stone and bounced so hard that we all saw stars... (I. Franko)» [3, с. 2].

Якщо порівняти використані фразеологізми в текстах оригіналу та перекладу, то можна побачити, що для передачі еквівалентного порівняння в різних культурах використовують різні лексеми (свічки та stars), і це зумовлене різним світобаченням. На нашу думку, даний факт також пов'язаний із особливостями звичаїв та традиційних релігійних обрядів, поширених у кожній культурі (переважно це католицизм у західній частині теперішньої України у ХІХ ст. та різні форми протестантизму в англомовних країнах). У цілому переклад можна вважати адекватним, оскільки, незважаючи на використання різних лексем, у перекладі дібрано фразеологізм, який сприймається подібно до оригінального завдяки своєму лексичному значенню.

Говорячи про художні особливості фразеологізмів, зазначимо положення, сформульоване В.В. Виноградовим: «За умови стилістичного підходу мова в художньому творі є невіддільною від ідейного задуму письменника, а також від характерів дійових осіб, від тієї творчої особистості» [3, с. 105].

У процесі використання відповідної фразеологічної одиниці змінюється її форма та зміст. Мова йде в такому випадку про використання структурно-семантичної трансфор-

мації, яка несе за собою зміни компонентного складу або морфологічні перетворення компонентів із метою надання фразеологічним одиницям виразності, експресивності та емоційності. Прикладом такої трансформації є заміна компоненту, а саме іменники замінюються у стійких порівняннях, дієслова – в дієслівних фразеологізмах, прикметники – у фразеологічних одиницях різного типу. Розширення змісту фразеологізмів виникає за рахунок уведення прикметників та прислівників, які допомагають посилити та уточнити їх значення.

Отже, трансформації фразеологічних одиниць, які виникають у процесі їх функціонування в мові, є завжди цілеспрямованими та здійснюються з певним комунікативним і стилістичним завданням. Так, Ш. Балі зазначав: «Якщо вчений або інженер змінює мову для того, щоб «знеособити» її, зробити більш логічною, поглибленою, то письменник перебудує її, щоб зробити придатною для вираження суто індивідуальної думки, тобто ефективного та естетичного змісту» [2, с. 280].

Можна погодитись із Т. Казаковою, яка зазначає, що специфіку фразеологізму зумовлює часткова або повна невідповідність плану змісту та плану вираження [8, с. 107], що, у свою чергу, впливає на вибір прийомів та засобів перекладу фразеологізмів.

Науковці виділяють фразеологічний та нефразеологічний шляхи перекладу стійких словосполучень [12, с. 1].

Фразеологічний прийом включає в себе переклад за допомогою еквівалента та переклад за допомогою аналога. Серед нефразеологічних прийомів перекладу розповсюдженими є калькування, описовий переклад та контекстуальна заміна. Розглянемо детальніше кожен із прийомів [11, с. 2].

Найефективнішим прийомом перекладу фразеологічних одиниць є використання відповідного фразеологізму в мові перекладу – *фразеологічного еквіваленту*, – оскільки це гарантує не лише передачу змісту, а й відтворення образності та експресивності виразу англійської мови. Кількість повних еквівалентів порівняно невелика, оскільки носії англійської та української мов мають різний світогляд та культуру.

Розглянемо такий уривок: «She looks as quiet as a mouse. There's something rather striking about her» [15, с. 106]. Переклад наведеного уривку звучить так: «Вона спокійна, як миша. Але все ж таки в її зовнішності є щось привабливе». У цьому випадку англійська фразео-

логічна одиниця збігається з українською за стилістичною спрямованістю, образністю, лексичним складом та граматичною структурою, тому очевидним є наявність повного еквіваленту під час перекладу [11, с. 2].

Наведемо приклади повних еквівалентів: *make black white* – робити чорне білим; *an old dog will learn no new tricks* – старого пса новим фокусам не навчиш; *there is no smoke without fire* – немає диму без вогню [11, с. 2].

Що стосується часткових еквівалентів, то вони часто застосовуються під час перекладу. Значення фразеологізмів передається за допомогою виразу, схожого за структурою і лексичним набором. Наприклад: *make one turning rave* – примусити когось перевернутися в труні; *to promise wonders, to promise the moon* – обіцяти золоті гори; *to buy pig in a poke* – купити kota в мішку.

У процесі використання засобу часткового лексичного еквіваленту щодо англійських фразеологічних одиниць простежується збіг за стилістичною спрямованістю та значенням, але водночас наявна відмінність в образності. Наприклад: «When the dance ended, they stopped just by the spot where miss Cecwick was sitting. Florence and Dorothy were both dancing, but Jeremy who did not dance was standing by her looking surly as a bear with a sore head» [18, с. 201]. Переклад речення звучить так: «Коли танок закінчився, вони зупинилися якраз у тому місці, де сиділа міс Чесвік, Флоренс та Дороті, обидві танцювали, а Джеремі, який не танцював, стояв біля неї, ображений, як сич» [14, с. 2].

Частковий граматичний еквівалент характеризується збігом англійського фразеологізму з його перекладом за значенням стилістичної спрямованості та образності, але відмінним за граматичною структурою, наприклад: «He said he didn't believe in punishing a man for his activities on behalf of the workers, and that if I would show up at the traving dock he would give me a job. I never looked a gift horse in the mouth, and jumped at this chance of getting back into the shipyard again» [19, с. 97]. Переклад речення звучить так: «Він сказав мені, що засуджує покарання людей за діяльність, спрямовану на захист робітників, додавши при цьому, що якщо я зайду в док Грейвінга, то він улаштує мене на роботу. Дарованому коневі в зуби не дивляться, і я одразу вчепився в цю можливість на судноверф». У даному прикладі простежуються граматичні зміни у процесі перекладу фразеологізмів, а саме заміна Past Simple на Present simple [14, с. 2].

Фразеологічний аналог – це відносний еквівалент із повною або частковою заміною образу, що може бути як близьким, там і не мати нічого спільного. Наприклад: *absence makes the heart grow fonder* – відстань посилює почуття; *ill news travels fast* – погані вісті не лежать на місці; *a friend in need is a friend indeed* – при горі та в лиху годину пізнаєш вірну людину. Кількість образних фразеологічних одиниць, які співпадають за змістом та образністю в англійській та рідній мовах, порівняно невелика. Значно частіше перекладачеві потрібно використовувати український фразеологізм, аналогічний за змістом англійському, але який базується на іншому образі [14, с. 1].

Іноді перекладач, намагаючись зберегти образність оригіналу під час перекладу фразеологізму, який не має ні еквіваленту, ні аналогу в рідній мові, вдається до *дослівної передачі образу (калькування)*. Такий спосіб може бути застосований у тому випадку, якщо в результаті калькування отримаємо вираз, образність якого легко сприймається українським читачем і не створює враження непридатності загальноприйнятим нормам української мови [12, с. 2]. Наприклад: *one swallow does not make a summer* – одна ластівка не робить літа; *do the business* – робити діло.

Хоча калькування свідчить про не досить високий рівень перекладу, Р. Зорівчак зауважує, що цей прийом є досить вагомим, тому що зберігає всю національну специфіку фразеологізму, ілюструючи спосіб мислення іншого етносу, адже читач повинен постійно відчувати, що він читає іншомовний твір, у якому присутня специфіка іншої культури, реалії іншого життя [7, с. 82].

Говорячи про дослівний переклад, зазначимо, що його умісність залежить від контексту, наприклад: «Members of Parliament and ladies of fashion, like himself and Fleur... now and then... going for each other like Kilkenny cats» [16, с. 156]. Переклад речення звучить так: «Члени парламенту та світські жінки, як він сам та Флер, зчіпляються один з одним не на життя, а на смерть». У наведеному прикладі фразеологічний вираз «Kilkenny cats» має відношення до легенди про жорстоку боротьбу між «Kilkenny» та «Irish» towns у XVII столітті. Фразеологічний вираз перекладається дослівно, зберігаючи за собою національний характер англійської мови [14, с. 1].

Нефразеологічний переклад полягає в передачі фразеологічної одиниці мови оригіналу за допомогою лексичних засобів

і, як правило, призводить до часткової або повної втрати відтінків значення і образності.

Про лексичний переклад говорять у тому випадку, якщо даний фразеологізм перекладено певними лексичними засобами – словом або вільним словосполученням. Такий переклад називають *описовим*.

Описовий переклад зводиться до перекладу не самого фразеологізму, а його тлумачення. Сюди відносимо: пояснення, опис, порівняння, що повинні не тільки передавати зміст у максимально зрозумілій формі, а й відбивати метафоричність, експресію, стилістичне забарвлення. Наприклад: *one man's meat is another man's poison* – про смаки не сперечаються; *make two bites of the cherry* – ділитися чимось дуже малим.

Контекстуальні заміни під час перекладу фразеологічних одиниць використовуються перекладачем, якщо він намагається знайти такий український фразеологізм, який, хоча і не відповідає значенню англійського фразеологізму, але з достатньою точністю передає його зміст у конкретному контексті. Наприклад: *you never know what you can do till you try* – очі бояться, а руки роблять; *dog does not eat dog* – собака собаці хвоста не відкусить; *let well alone* – не буди лихо, поки воно спить.

До фразеологічних зворотів відносяться також і крилаті вирази та посилення, що широко вживаються в різних типах мовлення та стилях мови, а саме цитати літературного характеру, біблеїзми, висловлювання історичних осіб тощо. Під час їх передачі перекладач повинен керуватися традицією, що існує в українській мові, незалежно від словникового значення слів, що входять до складу виразу. Тут часто спостерігається розходження між українською та англійською мовами. Одне і те ж слово, що входить до складу різних виразів в англійській мові, може вимагати перекладу різними словами у зв'язку з усталеною в українській мові традицією [11, с. 3].

Отже, існують такі способи перекладу фразеологічних одиниць у художньому тексті: фразеологічний еквівалент, фразеологічний аналог, описовий переклад, контекстуальні заміни та калькування. Слід пам'ятати, що переклад фразеологічних одиниць – це справа не тільки перекладацької техніки, а й перекладацького мистецтва. Вмілий перекладач повинен добре володіти всіма ресурсами рідної мови і знати звичаї, традиції, культуру народу, а також уявляти, як би було названо ті чи інші явища в його мові. Тому він має висту-

пати, перш за все, в ролі філолога, словолоба, а також психолога, етнолога й історика.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Проаналізувавши особливості фразеологічних одиниць та способи їх перекладу, можна дійти висновку, що фразеологія як наука посідає особливе місце в лінгвістиці та претендує на окремий мовний рівень. Дослідження способів перекладу фразеологізмів дало змогу визначити найбільш ефективний, а саме фразеологічний еквівалент, який гарантує не лише передачу змісту, а й відтворення образності та експресивності виразу англійської мови. Однак таких еквівалентів досить мало, тому перекладач часто застосовує фразеологічний аналог як відносний еквівалент із повною або частковою заміною образу, що може бути як близьким, там і не мати нічого спільного. У тому випадку, коли перекладач намагається зберегти образність оригіналу під час перекладу фразеологізму, який не має ні еквіваленту, ні аналогу в рідній мові, він вдається до дослівного перекладу (калькування). Використання описового перекладу зводиться до перекладу не самого фразеологізму, а його тлумачення за допомогою лексичних засобів. Якщо в мові перекладу немає необхідного словникового відповідника, або з певних причин у перекладі не можна використовувати значення, наявне в оригіналі, перекладач використовує контекстуальні заміни фразеологізму, який достатньо точно передає його зміст у конкретному контексті.

Зазначимо, що наявність таких способів перекладу фразеологічних одиниць небагато. Саме це спонукає дослідників та перекладачів до пошуку найбільш оптимального розв'язання цієї проблеми. Кожен літературний контекст є унікальним, тому дуже важко говорити про певну стандартизацію в цьому питанні. Перспективою для подальших досліджень цього питання є більш поглиблений аналіз даної проблеми та пошук нових способів перекладу фразеологічних одиниць.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Арнольд И.В. Семантика. Стилистика. Интертекстуальность: Сб. статей / П.Е. Бухаркин (науч.ред.); Санкт-Петербургский гос. ун-т. С.Пб.: Изд-во Санкт-Петербургского университета, 1999. 444 с.
2. Балли Ш. Французская стилистика. М.: Изд-во Иностранной Литературы, 1995. 416 с.
3. Відхилення від авторського мовостилію при перекладі фразеологізмів (на матеріалі перекладів Роми Франко).

- Наукові записки. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/18424/1/A_Kozachuk_NZ_23_IF.pdf (дата звернення 16.10.2018).
4. Влахов С.И. Непереводимое в переводе. М.: Международные отношения, 1980. 342 с.
 5. Дикань В.В. Коннотативна нерівноцінність англійських та українських фразеологічних одиниць // Методологічні проблеми перекладу на сучасному етапі: зб. наук. пр. / С.О. Швачко та ін.; Сумський держ. ун-т, Запорізький держ. ун-т. Суми: Видавництво СумДУ, 1999. С. 19–21.
 6. Єрьоменко І.В. Особливості перекладу фразеологічних одиниць художнього твору російською мовою (на матеріалі роману Е.Т.А. Гофманна «Житейские воззрения кота Мурра») // Каразінські 264 читання: Людина. Мова. Комунікація: Тези доповідей XII наукової конференції з міжнародною участю. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. С. 108.
 7. Зорівчак Р.П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія (на матеріалі перекладів творів української літератури англійською мовою). Л.: Вид-во Львів. ун-ту, 1989. 216 с.
 8. Казакова Т.Н. Практические основы перевода. СПб.: Изд-во «Союз», 2000. 127 с.
 9. Ларін Б.А. Про методи вивчення фразеологічних сполучень / В кн.: «Наукова сесія ЛДУ 1953-1954». Тези доповідей по секції філолог. наук. Л., 1954. С. 5.
 10. Мушніна О.О. Особливості відтворення фразеологічних одиниць при перекладі наукової та художньої прози // Міжкультурна комунікація. Теорія і практика перекладу. К.: Видавничий Дім Дм. Бураго, 2003. С. 182–190.
 11. Основні шляхи перекладу фразеологізмів українською мовою. Наука. Освіта. Молодь: веб-сайт. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/stud_konferenzia/2016_2/16.pdf (дата звернення 16.10.2018).
 12. Основні шляхи перекладу фразеологічних одиниць / Наше читиво: веб-сайт. URL: <http://nashe-chtivo.ru/fo4.html> (дата звернення 17.10.2018).
 13. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвист. теории перевода. М.: Международные отношения, 1974. 216 с.
 14. Способи перекладу фразеологічних одиниць в англійському художньому тексті. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: веб-сайт. URL: <https://lingvj.oa.edu.ua/articles/2014/n45/100.pdf> (дата звернення 17.10.2018).
 15. Eliot G. Adam Bede. N.Y.: Longmans Green and Co, 1962. 203 p.
 16. Galsworthy J. The Silver Spoon. N.Y.: Headline Book Publishing, 2008. 291 p.
 17. Glossary / Compiled by R. Franko // *Passion's Bitter Cup: selected prose fiction / by Mykola Chernyavsky ... [et al.] / R. Franko (transl.); S. Morris (ed.)*. Toronto, Language Lanterns Publications, 2004. P. 342–345.
 18. Haggard H. The Witch's Head. N.Y.: Ulan Press, 2011. 318 p.
 19. Pollitt H. Serving My Time: an Apprenticeship to Politics / H. Pollitt. L.: Lawrence & Wishart Ltd, 1940. 256 p.

УДК 81'25.42

СУЧАСНЕ ТЕЛЕВІЗІЙНЕ ІНТЕРВ'Ю В АСПЕКТІ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ

Лисичкіна О.О., к. філол. н., доцент,
доцент кафедри фонетики та граматики
Національна академія Національної гвардії України

Мягка М.М., старший викладач
кафедри філології, перекладу та мовної комунікації
Національна академія Національної гвардії України

Заманський М.С., магістрант
Національна академія Національної гвардії України

Стаття присвячена вияву особливостей реалізації комунікативних стратегій в англomовному інтерв'ю в аспекті англо-українського перекладу. У роботі визначено комунікативну специфіку аналізованого дискурсу та основні комунікативні стратегії інтерв'ю, окреслено особливості їх відтворення в англо-українському перекладі. З'ясовано, що відтворення комунікативних стратегій і тактик оригіналу зумовлює краще розуміння інтерв'ю у перекладі українською мовою.

Ключові слова: переклад, комунікативна стратегія, тактика, телеінтерв'ю, дискурс.

Статья посвящена выявлению особенностей реализации коммуникативных стратегий в англоязычных интервью в аспекте англо-украинского перевода. В работе определена коммуникативная специфика анализированного дискурса и основные коммуникативные стратегии интервью, выявлены особенности их реализации в англо-украинском переводе. Установлено, что реализация коммуникативных стратегий и тактик оригинала определяет понимание интервью в переводе на украинский язык.

Ключевые слова: перевод, коммуникативная стратегия, тактика, телеинтервью, дискурс.

Lysychkina O.O., Miahka M.M., Zamanskii M.S. MODERN TV INTERVIEW IN TERMS OF ENGLISH-UKRAINIAN TRANSLATION

This article highlights the features of communicative strategies realization in English interviews in terms of translation. The research defines communicative specificity of the analysed discourse, indicates the main communicative strategies of modern interview and the features of their realization in English-Ukrainian translation. It's outlined that the communicative strategies and tactics convey enhances better understanding of interview in Ukrainian translation.

The research data allow to figure out basic communicative strategies which are used by the communicants within interview: the interviewer's provocative strategy, the interviewee's strategy of counter attack, the cooperation strategy of the interviewer and the interviewee, the interviewee's informative non-conflict strategy, informative conflict strategy, prevarication strategy, ignoring strategy and strategy of sincere negative reaction.

In translation, it is important to render all the communicative strategies and tactics used by the interviewer and the interviewee. For this purpose, to a number of techniques are used: thorough understanding of the source phrases, the overall content and situation, the meaning of each element, understanding at all levels of the text: from the level of words to the level of the whole text.

Further research in this direction will allow to understand the mechanism of rendering the communicative strategies by means of the target language.

Key words: translation, communicative strategy, tactics, television interview, discourse.

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних завдань сучасного міжнародного та міжнаціонального спілкування є пошук максимального порозуміння. Це визначає, зокрема, також зростання інтересу дослідників до ролі та значущості мови та мовлення як основних засобів і каналів комунікації. Таким чином, актуальним постають розвідки з проблематики ефективності спілкування у цілому та у межах окремих видів дискурсу.

Сучасна людина перебуває під впливом мас-медіа дискурсу, одним із поширених видів якого є інтерв'ю. У комунікативній моделі інтерв'ю інтенцією інтерв'юера є постановка таких запитань гостю програми, які поставили б останнього у незручне становище, що сприяє підвищенню рейтингів телепередач [2, с. 47]. Гість програми, якому ставлять такі запитання, у свою чергу, намагається ухилитися від відповіді. Важливість правильної комуні-

кативної поведінки є очевидною і зумовлює інтерес до встановлення особливостей реалізації основних комунікативних стратегій, які використовуються під час інтерв'ю.

Отже, актуальність підкреслюється зверненням до комунікативної специфіки телеінтерв'ю відповідністю запропонованого підходу сучасній комунікативній парадигмі дискурсних студій, значенням дослідження для встановлення особливостей функціонування інтерв'ю як виду мас-медіа дискурсу та розв'язання проблем ефективності спілкування в аспекті перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Телеінтерв'ю являють собою перспективну сферу дослідження, доказом чому служить низка публікацій з цієї тематики [3; 4; 6; 7; 8]. При цьому комунікативна специфіка телеінтерв'ю в аспекті англо-українського перекладу не поставала у фокусі окремого дослідження.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у встановленні комунікативних особливостей сучасного англomовного телевізійного інтерв'ю в аспекті англо-українського перекладу. Досягнення поставленої мети зумовило розв'язання конкретних завдань дослідження: окреслити комунікативні особливості сучасного інтерв'ю в аспекті перекладу; визначити основні комунікативні стратегії у сучасному інтерв'ю та специфіку їх вербалізації; окреслити особливості відтворення комунікативних стратегій інтерв'ю в англо-українському перекладі інтерв'ю.

Матеріалом дослідження були сучасні англomовні інтерв'ю Ларі Кінга (Donald Rumsfeld, 2002; Sarah Palin, 2008; John McCain, 2008; Lady Gaga, 2010).

Виклад основного матеріалу. Комунікативна лінгвістика є напрямом сучасного мовознавства, який вивчає мовне спілкування, що містять такі компоненти, як мовець, адресат, повідомлення, контекст, специфіку контакту та засоби повідомлення. Умовою успішної комунікації є бажання її учасників спілкуватися (налаштованість на співпрацю); за відсутності такої кооперації виникає конфліктна комунікативна поведінка [1, с. 18]. Дискурс телевізійних мас-медіа поєднує слово і зображення, що є особливим семіотичним «синтаксисом» зі складними правилами. Взагалі, теледискурс має потенційну небезпеку маніпуляції людською свідомістю. Виникає проблема патогенного тексту [1, с. 139].

Тексти-інтерв'ю, як правило, мають діалогічну форму. Діалогічність являє собою як сам

процес спільної комунікативної діяльності двох або більше індивідів, так і результат цієї діяльності, який охоплює не лише власне мовленнєвий твір, а також і певний набір екстралінгвістичних ознак, що забезпечують адекватне розуміння повідомлення [3, с. 239].

Інтерв'ю має такі комунікативні особливості: наявність трьох і більше учасників, один з яких завжди пасивний – одержувач інформації; одержувач інформації завжди колективний; точне розмежування ролей комунікантів (інтерв'юера та інтерв'юйованого); спланованість; прагнення сформулювати суспільну думку з тієї чи іншої проблеми [8, с. 62]. Для цього використовується низка стратегічних тактик.

Зауважимо, що стратегія – це процес розробки та реалізації комунікативного завдання, яке ставиться з метою ефективного впливу на адресата [4, с. 23]. Тактика, з одного боку, – спосіб мовленнєвого впливу, сукупність мовленнєвих засобів, з іншого боку – шлях реалізації стратегії.

У поняття комунікативної стратегії входить зміст вибору, перспективи та необхідність постійних зусиль, спрямованих на підтримку цього вибору і перспективи, тобто, вибір комунікативної стратегії є завданням, розв'язуваним при здійсненні будь-якої соціальної дії. У межах однієї стратегії можна виділити декілька мовленнєвих тактик, що працюють на неї. У науці відсутня загальноприйнята типологія комунікативних стратегій і тактик.

Під час інтерв'ю важливо уміти правильно послуговуватися комунікативними стратегіями. Інколи некоректне або недоречне питання може поставити у незручне становище і будь-яка відповідь може зіграти проти інтерв'юйованого.

У межах нашого дослідження було виокремлено дев'ять основних комунікативних стратегій, якими користуються учасники інтерв'ю. А саме: провокативна стратегія інтерв'юера, стратегія зустрічного нападу інтерв'юйованого, неконфліктна стратегія інформування інтерв'юйованого, стратегія невідповіді на запитання, стратегія ухилення, стратегія ігнорування, стратегія відкритого негативного реагування, стратегія співробітництва інтерв'юера та інтерв'юйованого.

Провокативна стратегія інтерв'юера – це комунікативна техніка зародження конфлікту. Це дія або низка дій інтерв'юера, які мають на меті викликати реакцію інтерв'юйованого. Як правило, ця стратегія реалізується з метою штучного створення складних обставин або

негативних наслідків для інтерв'юваного. Цій стратегії властиве використання негативно зарядженої лексики. Провокативна стратегія інтерв'юера реалізується за допомогою таких тактик: дратування, перебивання, закликання до відвертості, провокаційне запитання.

Наведемо приклад тактики закликання до відвертості:

– *Larry King: **Honestly, are you going to go to the inaugural?***

– *Sarah Palin: I haven't been invited. It would be something, perhaps, if I'm not too busy up there in the State of Alaska, I'd love to. (Sarah Palin, November 13, 2008)*

– *Larry King: **Але все ж таки, чесно, Ви збираєтесь піти на інаугурацію?***

– *Sara Palin: Мене не запросили. Це було б щось, можливо, якщо я не була б занадто зайнята на Алясці, то я б із задоволенням.*

Шляхом використання цієї тактики інтерв'юер викликає довіру в інтерв'юваного, у результаті чого інтерв'юований чесно відповідає на поставлене запитання. Під час перекладу доцільно використати прийом додавання для того, щоб підсилити емоційне навантаження питального речення інтерв'юера. Тактика була повністю передана у перекладі.

Стратегія зустрічного нападу інтерв'юованого є активною реакцією інтерв'юованого на провокативну стратегію інтерв'юера. Інтерв'юований не бажає сприймати критику на свою адресу і, маючи намір зберегти своє обличчя, також займає активну критичну позицію. У такому випадку завданням інтерв'юованого постає зробити об'єктом критики самого інтерв'юера. Ця стратегія реалізується такими тактиками: контрзапитання та демонстрація власної здатності вести розмову.

Наприклад:

– *Larry King: Washington Post reporting the United States is training 1000 Iraqi allies. True?*

– *Rumsfeld: **It says who is training them?***

– *Larry King: The United States is training Iraqis.*

– *Rumsfeld: I don't know what the number is, but we certainly are in the process of recruiting and vetting and beginning that process of Iraqi opposition training. Yes. (Donald Rumsfeld, December 18, 2002).*

– *Larry King: Вашингтон Пост повідомляє, що Сполучені Штати навчають 1000 іракських союзників. Це правда?*

– *Rumsfeld: **Скажіть, чи зазначається, хто саме їх тренує?***

– *Larry King: Сполучені Штати.*

– *Rumsfeld: Я не знаю, яка їхня кількість, але дійсно ми знаходимося у процесі підбору, перевірки та початку процесу підготовки іракської опозиції. Так, це правда.*

Наведений приклад чітко показує, як саме працює тактика контрзапитання. Перед тим, як надати відповідь Дональд Рамсфелд ставить зустрічне запитання Ларі Кінгу, а той, у свою чергу, відповідає на нього. Виділений фрагмент інтерв'ю демонструє, як інтерв'юований перехоплює роль інтерв'юера. Під час перекладу у питальному реченні Рамсфелда використано модуляцію для того, щоб точно та зрозуміло відтворити тактику контрзапитання.

Зазвичай, під неконфліктними стратегіями розуміють сукупність тактичних ходів і прийомів, якими володіє мовець для досягнення глобальної стратегічної мети через кооперацію зі співрозмовником. Для реалізації неконфліктної стратегії інформування інтерв'юер обирає такі тактики: пряма відповідь на запитання, випереджувальна відповідь та поширена відповідь.

Проілюструємо тактику поширеної відповіді:

– *Larry King: If they had enough and spread it enough, could they change the course of a war with smallpox?*

– *Rumsfeld: **There was an unclassified exercise done by Johns Hopkins, and it had been a year or two or three, and it called Dark Winter. And they postulated a smallpox attack in three cities in America, and within a relatively short period of months, the numbers of people to be killed were up in the hundreds of thousands. (Donald Rumsfeld, December 18, 2002)***

– *Larry King: Якби вони мали достатньо можливостей і якби вони достатньо розповсюдили їх, чи могли вони змінити хід війни за допомогою віспи?*

– *Rumsfeld: **Ви знаєте, було одне несекретне дослідження Джона Хопкінса. Це було рік, два чи три тому, і мало назву Темна Зима. Вони симулювали атаку з вісною у трьох містах Америки і, через відносно короткий період, декілька місяців, кількість жертв зростає у сотні тисяч.***

Інтерв'юер ставить Дональду Рамсфелду просте загальне запитання, на яке можна відповісти лише «Так»/»Ні», але інтерв'юований надає більш поширену відповідь. Для того, щоб підкреслити у перекладі, що інтерв'юований не збирається односкладно відповідати на поставлене запитання, перекладач використовує прийом додавання і у від-

повіді додає словосполучення «ви знаєте», яке вводить розмірковування. У перекладі тактика була збережена.

Стратегія невідповіді на запитання пояснюється небажанням інтерв'ююваного надавати інформацію або обговорювати певну проблему. В інтерв'ю така стратегія представлена такими тактиками, як вказівка на недоречність запитання, посилення на загальне питання інтерв'юера та неповна відповідь на запитання.

Наприклад:

– *Larry King: So, it would be the least of the three at this point.*

– *Rumsfeld: I'm not going to put them in rank order. That's not for me to do. This question isn't for me. Each of them has weapons of mass destruction. Each of them is on the terrorist list of states. Each of them has relationships with terrorist networks. Each is dangerous.* (Donald Rumsfeld, December 18, 2002).

– *Lari King: Таким чином, принаймні який з трьох є найменше зло наразі?*

– *Рамсфелд: Я не збираюся ранжувати їх. Це не моя справа. Це питання не до мене. Кожен з них має зброю масового знищення. Кожен з них знаходиться у списку терористичних держав. Кожен з них має відносини з терористичними мережами. Кожен є небезпечним.*

Наведений приклад демонструє, як використовується тактика вказування на той факт, що питання недоречне. Очевидним є небажання інтерв'ююваного відповідати на поставлене питання, оскільки воно є не вдалим з тієї чи іншої точки зору. Отже, інтерв'юований наголошує, що це запитання не має ніякого відношення саме до нього *"That's not for me to do. This question isn't for me."*

Цариною реалізації стратегії ухилення слугує діалогічна єдність, яка включає запитально-відповідну репліку. Поряд із реалізацією вербальних компонентів мовлення, стратегія ухилення від прямої відповіді реалізується невербальними компонентами мовленнями – певними діями та жестами. Стратегія ухилення реалізується такими тактиками: відповідь на інше питання, яке взагалі не ставилося, перехід від конкретного до загального, повтор та додаткові запитання, уход від відповіді, відхилення від теми. Якщо поставлено низку запитань одночасно можна вибрати одне, на яке не важко відповісти і відповідати тільки на нього.

– *Larry King: Is this Palestinian some sort of terrorist?*

– *John McCain: We know that at that time, the PLO was a terrorist organization.* (John McCain, October 30, 2008)

– *Larry King: Чи є цей палестинець терористом?*

– *Джон Маккейн: Ми знаємо, що у той час Організація Визволення Палестини була терористичною організацією.*

Наведений приклад демонструє тактику переходу від конкретного до загального. Під час використання цієї тактики відповідь дається більш узагальнена. Інтерв'юер ставить конкретне запитання про конкретну людину, але інтерв'юований відповідає узагальнено про організацію у цілому, тобто ухиляється від надання конкретної відповіді на конкретне запитання. У перекладі було збережено тактику оригіналу.

Стратегія ігнорування є набором тактик та дій, котрі можна використовувати, як правило, не частіше одного разу за конкретний відрізок часу під час одного й того ж самого інтерв'ю. До стратегії ігнорування відносяться такі тактики: ігнорування та мовчання.

Стратегія відкритого негативного реагування реалізується низкою тактик націлених на те, щоб показати інтерв'юєру усі свої негативні емоції щодо того чи іншого запитання. Цій стратегії притаманний ризик погіршення бесіди, причому інтерв'юєр не отримує потрібну інформацію. Ця стратегія реалізується за допомогою тактики відмови, заперечення, обурення.

– *Larry King: You don't want to talk about it?*

– *Rumsfeld: No, it's not for me to talk. I'm running the Department of Defense. This is a matter for the United States Senate.* (Donald Rumsfeld, December 18, 2002)

– *Larry King: Ви не хочете розмовляти про це?*

– *Рамсфелд: Ні, це не входить у мої повноваження. Я керую Міністерством оборони. Це питання до сенату США.*

Тактика відмови базується на повній відмові надавати відповідь. Ця тактика є максимально негативно забарвленою. Наведений вище приклад ілюструє як інтерв'юований повністю відмовляється надавати відповідь. У перекладі використано прийом контекстуальної заміни для того, щоб тактика стала більш зрозумілою.

Стратегія співробітництва інтерв'юєра й інтерв'ююваного – це стратегія активної поведінки учасників інтерв'ю. Таким чином інтерв'юєр та інтерв'юований стають союзниками, які прагнуть об'єднати свої зусилля

задля відвертого інтерв'ю. Ця стратегія реалізується за допомогою тактик співробітництва та компліментів.

– *Larry King: Tonight the one, the only Lady Gaga. International superstar. Style icon. Self-proclaimed freak.*

– *Larry King: On this, our 25th anniversary week here at CNN, we're so excited to welcome Lady Gaga to LARRY KING LIVE...*

– *She just received five world music awards in May and is one of the top winners at the 2010 Brit Awards.*

– *Lady Gaga has sold more than 15 million albums and 40 million singles worldwide. And "TIME" magazine recently published this annual list of the 100 Most Influential People in the World. Lady Gaga was on the cover as one of those people.* (Lady Gaga, June 1, 2010)

– *Lari King: Тільки сьогодні ввечері, тільки Леді Гага. Міжнародна суперзірка. Ікона стилю. Самопроголошений фрік.*

– *Lari King: На цьому тижні, 25 тижні нашого існування на CNN, ми так раді вітати Леді Гагу на шоу LARRY KING LIVE...*

– *Вона щойно отримала п'ять світових музикальних премій у травні і є однією з топових переможців 2010 року нагороду Brit Awardst.*

– *Леді Гага продала більше ніж 15 мільйонів альбомів і 40 мільйонів синглів по всьому світу. Журнал "TIME" нещодавно опублікував щорічний список 100 найвпливовіших людей у світі. Леді Гага була на обкладинці журналу, як одна з тих людей.*

Звичайно, після почутого інтерв'юювана, як будь-яка людина, готова дати відповіді на усі поставлені їй запитання.

У перекладі всі тактики, використані інтерв'ююваним та інтерв'юером, зберігаються у повному обсязі. Для цього перекладач звертається до низки перекладацьких прийомів, найпоширенішими з яких є вибір варіантного відповідника та модуляція.

Висновки з проведеного дослідження.

Таким чином, відтворення комунікативних стратегій і тактик інтерв'ю є запорукою виконання якісного перекладу цього виду мас-медіа дискурсу. Щоб уникнути помилок у перекладі інтерв'ю та точно передати усі комунікативні стратегії, перекладач повинен: аналізувати контекст, структуру та комунікативне завдання інтерв'ю; визначати головні думки, акценти, відносини; виявляти зв'язки інтерв'ю з реальною дійсністю; знаходити елементи інтертекстуальності; враховувати

широкий контекст, у тому числі і екстра-лінгвістичний; визначати і враховувати стиль/регістр промови, цільову аудиторію; зважати на ситуаційний контекст, в якому відбувається інтерв'ю, на намір інтерв'юера та інтерв'ююваного; враховувати конотації і можливість відходу від словникових значень слів у мові оригіналу; перевіряти всі невідомі йому імена власні, топоніми тощо, що згадуються в інтерв'ю; виходити з логіки висловлювання і всього тексту у цілому.

Подальше дослідження в обраному напрямку дозволить краще зрозуміти механізм відтворення комунікативних стратегій оригіналу засобами мови перекладу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. К.: Академія, 2004. 334 с.
2. Василенко М. К. Динаміка розвитку інформаційних та аналітичних жанрів в українській пресі: монографія. К.: Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, 2006. 238 с.
3. Гапотченко Н. Є. Комунікативно-прагматична організація діалогічних комунікативних блоків текстів інтерв'ю (на матеріалі сучасної преси). Наука і сучасність: 36. наук. пр. Т. 41. К.: Логос, 2004. С. 238-244.
4. Дмитровський З. Є. Телевізійна журналістика: Навчальний посібник. 2-ге видання. Львів: ПАІС, 2006. 208 с.
5. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. Издание 2-е. М.: Эдиториал УРСС, 2002. 285 с.
6. Недопитанський М. І. Сучасна практика журналістського інтерв'ю: стратегія запитання. Наук. зап. ін-ту журн. Т. 15. К.: КНУ, 2004. С. 101-103.
7. Carter R. & McCarthy, M. From conversation to corpus: A dual analysis of a broadcast political interview. A. Sanchez-Macarro (ed.), Windows on the World. Media Discourse in English. Valencia: Universitat de Valencia, 2002. P. 15-39.
8. Heritage J. Designing questions and setting agendas in the news interview. In C. D. LeBaron & J. Mandelbaum (eds.), Studies in Language and Social Interaction. London: Lawrence Erlbaum, 2003. P. 57-90.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. "Larry King: Sarah unleashed". "Larry King Live". November 13, 2008. URL: <http://edition.cnn.com/2008/POLITICS/11/13/kl.sarah.palin/index.html#cnncnSTCVideo>.
2. "Larry King's interview with John McCain". "Larry King Live". October 30, 2008. URL: http://www.novinite.com/view_news.php?id=98390.
3. "Larry King's interview with Donald Rumsfeld". "Larry King Live". December 18, 2002. URL: <http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2002/12/mil-021219-dod03.htm>.
4. "Interview With Lady Gaga". "Larry King Live". June 1, 2010. URL: <http://www.youtube.com/watch?v=Va1pey404WU>.

УДК 811.11 (038):33

ДЕТЕКТИВНИЙ ДИСКУРС: ДИСКУРСИВНО-РЕЛЕВАНТНІ ТИПИ КОНЦЕПТІВ

Муц Л.Ф., к. соц. н.,
доцент кафедри іноземних мов та лінгвістичних комунікацій
Запорізька державна інженерна академія

Демихова О.Г., викладач
кафедри іноземних мов та лінгвістичних комунікацій
Запорізька державна інженерна академія

Карпенко І.Ю., викладач
кафедри іноземних мов та лінгвістичних комунікацій
Запорізька державна інженерна академія

У статті подано огляд паттерну «концепти у детективному дискурсі», проаналізовано особливості актуалізації прагматично-оцінного компонента значення метафор, що є засобом вербалізації ключових концептів, які утворюють когнітивну мапу сучасного детективного дискурсу.

Ключові слова: дискурс, когнітивна мапа дискурсу, концепт, метафора, паттерн «концепти у дискурсі».

В статье представлен обзор паттерна «концепты в детективном дискурсе», проанализированы особенности актуализации прагматично-оценочного компонента значения метафор, которые являются средством вербализации ключевых концептов, образующих когнитивную карту современного детективного дискурса.

Ключевые слова: дискурс, когнитивная карта дискурса, концепт, метафора, паттерн «концепты в дискурсе».

Muts L.F., Demihova O.H., Karpenko I.Yu. THE DETECTIVE DISCOURSE: RELEVANT DISCOURSE-FORMING CONCEPTS

The paper discusses “the concepts inside the detective discourse” pattern. The article focuses upon the actualization of pragmatic axiological component in the meaning of metaphors which are the main way of bringing to the textual surface the very concepts that form a cognitive map of the modern detective discourse.

The article focuses upon the dilemma of actualization of typical conceptual mapping structures which set forth the relationship between the concepts of the detective discourse.

The paper discusses the correlation between the concepts in the detective discourse in the field of cognitive linguistics. The article focuses upon the dilemma of switching between the axiological modes via the process of verbalizing of the key concepts functioning in the detective discourse.

The article is focused on the analysis of the structure of relations between the concepts in the detective discourse with its cognitive contents being introduced by the metaphors. The article discusses the cognitive nature of the metaphors featuring the expressive function as to verbalize key concepts in the detective discourse.

The authors of the article argue that the detective discourse is the very field that gets the pragmatic and pragmatic axiological component actualized when setting forth the main frames in that kind of discourse.

The cognitive map of detective discourse is described in the terms of hierarchic correlation of the discourse-forming concepts to introduce the non-stop nature of the communication flow in the space of the detective discourse, as well as between different discourses, where the same concepts are verbalized while performing different functions.

The analysis reveals the visible cognitive and communicative shift in understanding the main functions of the concepts in the modern detective discourse.

Key words: discourse, cognitive map of discourse, concept, metaphor, “concepts inside a discourse” pattern.

Постановка проблеми. Когнітивна діяльність мислячої особистості передбачає неспинний процес накопичення та модифікації інформації. Проблема співвідношення мислення та мови традиційно вирішується у межах двох основних підходів: лінгвофілософського, згідно з основними положеннями якого закони і категорії філософії, уведені до системи мови, сприяють закріпленню цільної

лінгвістичної концепції, що відображає багатогранну картину світу, а також лінгвокогнітивного, який скеровує зусилля наукової думки на пошук і встановлення зв'язків між мовою та когніцією, антропоцентричною точкою перетину яких залишається когнітивна система мовної особистості.

Сукупністю процесу й результату мисленнево-мовленневої діяльності індивідів,

яка має як власне лінгвальний, так і поза-лінгвальний характер, є дискурс – складний інтегральний феномен. Відзначають недискретність дискурсу, тобто поєднання когнітивних та комунікативних параметрів, разом із відкритістю, тобто необмеженістю щодо застосування нових і нових текстових масивів [2, с. 14]. Як зазначає А. Приходько, дискурс конституюється завдяки n -множинності текстів певної предметно-тематичної спрямованості і матеріалізується у триєдності середовища, режиму (модуса) та стилю спілкування у певній дискурсивній конфігурації концептів, якій притаманна логічна цілеспрямованість [3, с. 199].

Структурним параметром дискурсу стають насамперед концепти в їх генеративній функції, тобто такі концепти, які відповідають за основи розгортання смислу дискурсу. Уважається, що нижче за ієрархією перебувають деривативні концепти та нейтральні концепти. Оскільки текст є продуктом когнітивної діяльності учасників дискурсу, наразі йдеться про вивчення дискурсу як когнітивно-комунікативного феномену, а тому постає питання про існування релевантних для утворення певного дискурсу типів концептів та їх взаємозв'язку і впливу. Логіка наукового аналізу стимулює до встановлення концептуальних параметрів дискурсу. Репрезентативною у цьому плані є діалектика кореляції концептів у детективному дискурсі, який представлено у цьому дослідженні сучасним американським романом жанру *crime mystery*.

Концепти вважають фрагментами свідомості та мислення, оскільки вони відображають в узагальненому вигляді людський досвід, оточуючу дійсність, осмислену у різних типах діяльності, предмети ідеального світу. Як інформація, представлена у вигляді досвідно-енергетичного кванту [1, с. 23], концепт зберігається у пам'яті носіїв національної мови. Це певний вербальний субстрат [5, с. 5; 7, с. 57]. Множинність тлумачення терміну «концепт» визначається багатогранністю досліджуваного явища.

У когнітивно-комунікативній площині вивчення феномена концептуальної конфігурації дискурсу релевантним для нашого подальшого дослідження видається запропонована А. Приходько модель системної організації концептів у ракурсі когнітивно-дискурсивної парадигми знання, в якій особливий акцент зроблено на дискурсивній формації концептів [3; 6].

Таке висвітлення системної організації концептів здійснюється з урахуванням когнітивної активності та комунікативної взаємодії учасників дискурсу, тобто актуалізує розуміння дискурсу як «мовлення, зануреного у життя». У цьому зв'язку вивчення впливу системної організації концептів, глибше розкриває концептуальну сутність певного типу дискурсу.

Значущою у руслі нашого дослідження видається модель дискурсу, розроблена О. Селівановою. Дослідниця висновує зв'язок між жанровою та інтерактивною моделями дискурсу, які, у свою чергу, утворюють глобальну зв'язність дискурсу [8, с. 251]. Концептуальний простір тексту у певному типі дискурсу видається, на нашу думку, тим інформаційним полем, де й втілюється своєрідна конфігурація концептів – досвідно-енергетичних квантів, енергем, які складають так звану когнітивну карту дискурсу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У царині дискурсології суперсистемність дискурсу відображено у діалогічній моделі О. Селіванової [8]. Серед найновіших досліджень – представлена А. Приходько лінгвокогнітивна модель концепту з урахуванням когнітивно-дискурсивної парадигми [3; 6]. М. Кузнецова вивчає вторинний дискурс англійських текстів сучасної масової культури [2]. Дискурсознавчі практики вичерпно представлено у працях П. Серіо [9].

Постановка завдання. У цьому дослідженні пропонується розглянути концептуальну конфігурацію детективного дискурсу, що найяскравіше оприявлюється у текстовому просторі сучасного американського детективного роману.

Мета дослідження – проаналізувати концептуальну конфігурацію детективного дискурсу та виявити особливості формування когнітивної карти досліджуваного явища.

Викладення основного матеріалу. У сучасній лінгвістиці привертає увагу плюралізм наукової думки щодо визначення терміну «концепт». Загальні характеристики цього ментального утворення включають багатомірність концепту, його раціональний та емотивний, універсальний і конкретний, його національний та властивий тільки певній лінгвокультурі компоненти.

Концепт включає у себе й образ, і поняття, й значення у, так би мовити, редукованому вигляді. Тому концепт характеризується гетерогенністю та множинністю ознак, серед яких – дискурсивність представлення смислу,

що споріднює концепт із поняттям, метафоричність та емотивність представлення смислу, що споріднює концепт з образом, включення імені концепту у лексичну систему національної мови, що споріднює концепт зі значенням.

Концепт виникає у результаті редукції результатів досвідного пізнання дійсності до меж людської пам'яті. Відбувається співвіднесення з тим, що раніше було засвоєно у процесі пізнання з раніше засвоєними культурними та аксіологічними домінантами.

Концепт є узагальненою одиницею мислення, та водночас підкреслює особистісність відображення явищ дійсності у концепті, який інтерпретує явища оточуючого світу, матеріального та ідеального, у залежності від досвіду (професійного, освітнього, соціального) мовної особистості, а тому концепт постає узагальненням різноманітних значень слова у свідомості окремо узятих носіїв національної мови. Концепт є особистісним осмисленням, інтерпретацією значення і поняття як змістового мінімуму значення, вказує дослідник.

Моделюючи концепт (за В. Масловою), уявляють ядро концепту, тобто основне поняття, навколо якого розташована периферія – традиції, особистісний та національний досвід.

Розглядаючи концепт, слід розмежовувати структуру концепту і його зміст. Саме зміст концепту, тобто когнітивні ознаки предмета, що концептуалізується, співвідноситься зі структурою концепту (ядром та периферією). До семантичної структури концепту належать усі ознаки поняття, а також основні ознаки змісту концепту, зокрема асоціації, уявлення, аксіологія, емотивні переживання тощо.

Лінгвокогнітивну модель концепту розглядає А. Приходько. Дослідник уводить в основу моделі понятійний субстрат, який відбиває денотативну основу концепту. При подальшому розгортанні моделі, зазначає А. Приходько, перцептивно-образний адстрат фіксує асоціативний і метафоричний фон понятійного субстрату, надалі на місце, яке концепт посідає у лінгвокультурі етносу, вказує так званий ціннісний епістрат.

Практично вищезазначене означає, на думку А. Приходько, що концепти повинні існувати у вигляді певним чином упорядкованих груп – концептосистем. Одиницею нижчого системного рівня виступають об'єкти-системи третьої інстанції – дискурсивні конфігурації концептів, коли певна множина концептів є ситуативно впорядкованою на

підставі когнітивно-комунікативної доцільності [3, с. 293-299].

Надання переваги певному набору концептів у відповідній комунікативній ситуації, з урахуванням трьох основних дискурсивних факторів, середовища, режиму і стилю спілкування, сформульовано у так званому принципі доцільності. Мається на увазі, що перегрупування концептів у дискурсі з утворенням концептоконфігурацій перебуває у прямій залежності від соціокомунікативних факторів і утворює когнітивну карту дискурсу, визначаючи його когнітивно-інформаційний профіль.

Змістове наповнення концепту вербалізується різними способами: за допомогою слів, словосполучень, у тому числі й сталих, за допомогою порівнянь та метафор, і ширше – за допомогою текстів, у тому числі й прецедентних. Так утворюється номінативне поле концепту.

Для визначення когнітивно-інформаційного профілю сучасного англomовного детективного дискурсу встановимо його тип. За класифікацією А. Приходько, детективний дискурс можна віднести до відкритого типу, оскільки у ньому постійно відбувається два процеси: запозичення концептів та позичання концептів для перебування в іншому дискурсі. Так наприклад, з дискурсу казки запозичуються концепти ДОБРО і ЗЛО, з медичного дискурсу концепт ЖЕРТВА. Натомість детективний дискурс «віддає у користування» такі концепти, як ЗЛОЧИН, СПОКУТА тощо. Зазначимо також, що детективний дискурс із певністю можна віднести до різновиду дискурсу ризику, а тому концепт РИЗИК можна вважати таким, що на певний час потрапляє у когнітивно-інформаційне поле детективного дискурсу.

Відповідно до частотності використання у дискурсі, концепти тяжіють до якогось певного його типу, або ж «мандрують» з дискурсу у дискурс. У першому випадку вони є індіферентними, а у другому – преферентними щодо дискурсивного використання, а тому, за А. Приходько, характеризуються як моночи полідискурсивні.

У детективному дискурсі до монодискурсивних можна віднести концепт ДЕТЕКТИВ, який маркує ім'я дискурсу, і позначає найвищий ступінь абстракції. Концепти ДОБРО і ЗЛО визначаємо як полідискурсивні, однак вони є константами, що формують систему дискурсу.

Когнітивно-інформаційний профіль детективного дискурсу утворюють концептокон-

фігурації, утворені метахтонними, автохтонними та аллохтонними концептами. Концепт ДЕТЕКТИВ є термінологічним фіксатором основних понять відповідної сфери знання. Концепти ДОБРО і ЗЛО є автохтонними.

Найбільшу цікавість у процесі визначення когнітивної карти дискурсу викликають аллохтонні концепти, своєрідні перемінні, ситуативно перенесені у детективний дискурс із царини іншого дискурсу з метою виконання певних когнітивно-комунікативних функцій. До таких, за нашими спостереженнями, належать концепти ВІЙНА, ГРА, СПОРТ, МІФ тощо.

Взаємодія концептів у детективному дискурсі здійснюється субординативно, відносно їх ієрархії. Для опису та інтерпретації когнітивної мапи детективного дискурсу пропонується залучити паттерн «концепти у дискурсі», що на практиці реалізується в апелюванні до концептів ДОБРО, ЗЛО, МІФ, ВІЙНА, ГРА, СПОРТ, де перші два є ієрархічно вищими за інші, натомість концепти МІФ, ВІЙНА, ГРА, СПОРТ перебувають на периферії когнітивної мапи детективного дискурсу і є ситуативно запозиченими, тобто щодо них можна застосувати паттерн «концепти у дискурсах». Наприклад, у політичному дискурсі, де головні учасники – водночас і супротивники, і гравці на політичній арені.

Увагу дослідників у процесі вивчення детективного дискурсу привертає метафора як найбільш продуктивний спосіб вербалізації концептів, як тих, що перебувають у центрі когнітивної карти детективного дискурсу, так і ситуативно перенесених з інших дискурсів. Наразі феномен метафори є широко досліджуваним, однак, як спосіб унаочнення у текстовій тканині певного концептуального навантаження, що формує когнітивну карту дискурсу, метафора залишається перспективним напрямком наукового аналізу. У цьому зв'язку слід згадати наукову розвідку Н. Арутюнової щодо експансії метафори у різні види дискурсу, в якій метафору представлено як безпосередній ключ, що відмикає двері до пізнання людського мислення, процесів національно-специфічного та універсального світобачення, яке фіксує картина світу [4].

На нашу думку, зростання частотності метафори у детективному дискурсі пояснюється прагматичними особливостями його текстів, а саме прагненням якнайнаочніше вербально зобразити процес пізнання, уявлення та відчуття, який складає основу ментальної діяльності головного персонажу

будь-якого роману жанру *crime mystery*. Відбувається, за Н. Арутюною, «вторгнення синтезу у зону аналізу, образу у зону поняття, уяви у зону інтелекту, одиничного у зону загального, індивідуальності на територію, де панують класи» [4, с. 19].

Першочергово у детективному дискурсі за допомогою метафор унаочнюється процес відбувається розрізнення двох протилежних полюсів людської моральності, а саме етично / естетично / соціально / релігійно / культурно вмотивованих основ добра і зла. Концепти ДОБРО і ЗЛО вербалізовано у детективному дискурсі за допомогою різних за походженням типів метафор. Певним чином кількісна перевага віддається антагоністичним за характеристиками доменів антропоморфним та зооморфним метафорам. Наведемо приклади.

‘This guy?’ he said. ‘*He’s a silverback*, Soto. Learn all you can from him while he’s still here’ [10, с. 36].

I stole a quick glance at Mallory Gladwell, my *alpha juror*, and saw an expression that soothed my soul [11, с. 315].

На нашу думку, дихотомія «антропоморфний – зооморфний» набуває значущості у процесі вербалізації концептів ДОБРО і ЗЛО через генетичну жанрову спорідненість детективу з казкою, в якій архаїчне мислення закріпило такі уявлення про предметно-фактичний світ, згідно з якими будь-що незрозуміле, страшне чи злісне міфологізується в образі звіра (пригадаймо у цьому світлі центральний негативний образ Біблії), а усе чисте, світле, добре закріплюється в антропоморфному образі героя, борця з темрявою та її породженнями. Саме тому такої значущості у когнітивній мапі детективного дискурсу набуває концепт МІФ:

Hensley was a *Trojan horse witness*. ... My *Trojan horse* was now inside the gate and I got down to work. [11, с. 325]

‘We’re actually calling it the ‘*Cat in the Hat*’ defense. And believe me, it’s a lock.’ [11, с. 329]

Наведені вище приклади свідчать, що у детективному дискурсі яскраво вираженими є процеси лінгвокогнітивного метафоричного динамізму, оскільки з перемиканням оцінних кодів, у детективному дискурсі спостерігається зміна оціночної конотації зооморфних метафор: від негативної оціночної конотації метафори *a silverback* або метафоричного епітету *alpha* (від ролі, яку у зграї мавп чи хижаків грає лідер і як ця роль лідера здобувається у жорстокій конкурентній боротьбі) до позитивної оціночної конотації, коли деко-

дується імпліковане значення «*досвідчений, мудрий вождь, в якого є чому повчитися і який завжди приймає вивірене моральністю, а не хижими інстинктами, рішення*». Так само метафоричний динамізм оприявлюється з контекстуальним використанням метафори *Trojan horse* та антономазії *Cat in the Hat*: у першому випадку троянський кінь замість заподіяти зло, слугує встановленню справедливості, натомість «Кіт у капелюсі» виявляється промовистою назвою на позначення головного носія злочинних намірів, який завжди вражав своєю кмітливістю, але чинив супротив норм моралі та закону.

Вочевидь, такий метафоричний динамізм залежатиме від певних соціокультурних стереотипів у сучасному американському суспільстві. Соціокультурні детермінанти метафоричного динамізму, за умов функціонування метафори у детективному дискурсі на позначення концептів ДОБРО і ЗЛО, на нашу думку, спонукають автора художніх текстів жанру *crime mystery* до використання метафор або у незміненому вигляді, або після певної трансформації та модифікації (згадаймо антономасію '*Cat in the Hat*' або ж модифіковану метафору *the scent of informant blood*).

Саме завдяки модифікації когнітивне наповнення метафори насичується новими квантами знання людського досвіду, розширюються виражальні можливості метафори відносно її здатності вербалізувати певний концепт. Так своєрідно втілюється у детективному дискурсі світоглядна парадигма епохи, етико-естетична платформа, традиційне й новоприбуле в американській культурі, до якої належать проаналізовані художні тексти жанру *crime mystery*.

Ситуативно запозиченими у детективному дискурсі є концепти ВІЙНА, ГРА, СПОРТ. Їх головна роль – наштотувати реципієнта повідомлення на сприйняття взаємодії сил добра і зла у вигляді нескінченної битви, де півні поодинокі битви можна виграти, але, назагал, боротьба триватиме. Полем, де вирішуються окремі конфліктні ситуації між кримінальним елементом (уособлення сил зла) і поліцейськими / приватними детективами / детективами-аматорами (являють сили добра) є текстуальний простір. Звісно, прагматизм та раціоналізм, виплекані впродовж сторіч нормами і традиціями англійської (а пізніше – й американської) культури, особливу роль відводять чесному, лицарському поведженню з ворогом, супротивником. Тому

й актуалізуються у текстуальному просторі зазначені концепти. Наведемо приклади:

Congressmen were given lucrative lobbying deals and the hottest litigators came with their own agents – the Office of the Public Defender was *far down in the minor leagues*. *Low A* [12, с. 12].

It was the opening gambit. The first pawn had been moved. Tyler replaced the receiver and sat there, thinking. It was time to bring in the knight [13, с. 194].

Цікавим є оприявлення концептуальної картини світу крізь призму спортивних змагань: якщо любов до шахів є типово британським відголоском в американських романах детективного жанру, то посилення на градацію спортсменів у професійній сітці (*the minor leagues. Low A*) є традиційно американським способом оцінювання якостей та здібностей гравців.

Певний інтерес викликає опис характеру військових дій. Якщо пригадати війну у В'єтнамі, відлуння якої не згасло в американському суспільстві й дотепер, стає зрозумілим використання метафор, доменом для утворення яких є найзначуща позиційна війна, про яку ми щойно згадали.

Five years *in the trenches*, and it was time for a real job. [12, с. 82]

I think *I'm being ambushed*, Clay almost blurted. [12, с. 51]

Висновки з проведеного дослідження. Концептуальна параметризація як продуктивна стратегія змалювання когнітивно-інформаційного профілю детективного дискурсу дозволяє розглядати цей феномен під подвійним кутом зору: водночас концептологію цього дискурсу й дискурсологію концептів, що у ньому функціонують.

Взаємодія концептів у детективному дискурсі здійснюється відносно їх ієрархії. Такі відносини вважаємо субординативними. Для опису та інтерпретації когнітивної мапи детективного дискурсу пропонується залучати паттерн «концепти у дискурсі», що на практиці реалізується в апелюванні до концептів ДОБРО, ЗЛО, МІФ, ВІЙНА, ГРА, СПОРТ. Дискурсологія концептів оприявлює паттерн «концепт у дискурсах» у тому разі, коли мова йде про алохтонні концепти. Ієрархічність концептуальної організації детективного дискурсу дозволяє зробити логічний висновок щодо відкритості такого типу дискурсу, а також щодо особливого синергетичного типу відносин, в яких перебувають концепти, якщо прийняти до уваги

необхідність врівноваження у текстуальному просторі протилежних за оцінною прагматикою метафор, що вербалізують, зокрема, концепти ДОБРО / ЗЛО. Отримані результати дослідження можуть слугувати підґрунтям подальшого дослідження когнітивного структурування детективного ризику.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Борисов О. О. Мовні засоби вираження емоційного концепту СТРАХ: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі сучасної англійської прози): дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Житомир, 2005. 252 с.
2. Кузнецова М. О. Вторинний дискурс англійських текстів сучасної масової культури. Запоріжжя : ЗНТУ, 2015. 202 с.
3. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивні парадигмі лінгвістики. Запоріжжя: Прем'єр, 2008. 332 с.
4. Арутюнова Н. Д. Метафора и дискурс. Теория метафоры: сборник статей. М.: Прогресс, 1990. 512 с. С. 5 – 33 .

5. Жаботинская С. А. Когнитивная лингвистика: принципы контекстуального моделирования. Лінгвістичні студії. Черкаси: Січ, 1997. Вип. 2. С. 3 – 10.
6. Приходько А. Н. Концепты и концептосистемы. Днепропетровск: Белая Е. А., 2013. 307 с.
7. Селиванова Е. А. Когнитивная ономазиология. К.: Фитоцентр, 2000. 248 с.
8. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации. К.: Брама, 2004. 336 с.
9. Серио П. Квадратура смысла: Французская школа анализа дискурса: пер. с фр. и порт. М.: Прогресс, 1999. 413 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ:

10. Conelly M. The Burning Room. London: Orion Books, 2014. 438 p.
11. Conelly M. The Gods of Guilt. London: Orion Books, 2013. 387 p.
12. Grisham J. The King of Torts. New York: Dell Book, 2003. 470 p.
13. Sheldon S. Morning, Noon and Night. London: Harper Collins Publishers, 1995. 368 p.

УДК 81.255.4

СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КОМІЧНОГО В АНГЛОМОВНОМУ КІНОДИСКУРСІ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ КОМЕДІЇ «SPY»)

Рарик О.В.,

студентка факультету іноземних мов

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Ікалюк Л.М., к. філол. н.,

доцент кафедри англійської філології

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Стаття присвячена дослідженню особливостей перекладу кінокомедій українською мовою. У праці також розглянуто поняття кінодискурсу та комічного у кінодискурсі. Проаналізовано способи перекладу стилістичних засобів вираження комічного в англійськомовному кінодискурсі (на матеріалі комедії «Spy»).

Ключові слова: комічне, кінодискурс, кінопереклад, одомашнення, засоби вираження комічного.

Статья посвящена исследованию особенностей перевода кинокомедий на украинском языке. В работе также рассмотрены понятия кинодискурса и комического в кинодискурсе. Проанализированы способы перевода стилистических средств выражения комического в англоязычном кинодискурсе (на материале комедии «Spy»).

Ключевые слова: комическое, кинодискурс, киноперевод, одомашнивание, средства выражения комического.

Raryk O.V. STYLISTIC DEVICES OF EXPRESSING THE COMIC IN THE ENGLISH FILM DISCOURSE AND THEIR TRANSLATION INTO THE UKRAINIAN LANGUAGE (A STUDY OF COMEDY «SPY»)

The article deals with the peculiarities of translating comedy films into Ukrainian. It also considers the notion of film discourse and the comic in film discourse, i.e. a special kind of discourse which with the help of verbal and non-verbal means makes a comedy funny for the target audience. According to the scholars, stylistic devices that express the comic in English discourse are analyzed in a multidimensional aspect: phonetic, morphological, lexical, syntactic, and stylistic. This article focuses only on stylistic devices of expressing the comic in the English film discourse and their translation into the Ukrainian language (a study of the comedy «Spy»).

Among the ways of translating these stylistic devices, the following are singled out: cultural-situational substitution, situational replacement, domestication, variational transformation and descriptive translation. All these ways of translating the comic stylistic devices that appear in English film discourse help to render the content of a joke with minimal translation loss. Also, they help to make English jokes more understandable to the Ukrainian audience. The most important rule in translation is to make the translation funnier and more interesting than the original.

Key words: comic, film discourse, film translation, domestication, ways of expressing the comic.

Постановка проблеми. Упродовж ХХ ст. кінематограф – стрімко розвивається і виокремлюється у велику самостійну індустрію, що з кожним роком створює нові, захоплюючі шедеври мистецтва. З появою нового феномена у мистецтві – кіно, суспільство певною мірою змінило свої орієнтири з друкованої літератури на медіа, що призвело до появи нового напрямку у галузі дискурсу – кінодискурсу. «Кінодискурс – це суцільний, пов'язаний текст, який є вербальним компонентом фільму у поєднанні з невербальними компонентами – аудіовізуальним рядом та іншими, важливими для ідейної завершеності фільму, екстралінгвальними факторами» [5, с. 22]. Кінодискурс є видом аудіовізуального дискурсу [6, с. 172]. Поняття «кінодискурс» не стосується усього фільму як цілісного явища, а аналізує його

по частинах чи фрагментах, – і має у своїй структурі декілька компонентів: засоби кіномови, кіностилю, кіностилістики і кіно-тексту.

Окремо слід виділити «комічний кінодискурс», що виник у кінокомедіях. Це особливий вид дискурсу, що за допомогою вербальних та невербальних засобів створення комічного ефекту робить кінокомедії смішними для цільової аудиторії. Завдяки комічним прийомам та засобам творення комічного у фільмах збагачується мова героїв, кінорежисер створює свій власний неповторний стиль.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження особливостей перекладу кінокомедій українською мовою, а також розгляд поняття кінодискурсу та комічного у кінодискурсі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науковці такі, як А. Н. Тепляшина, й Р. С. Колесник, стверджують, що мовні засоби створення ефекту комічного необхідно розглядати у багатовимірному аспекті: фонетичному, морфологічному, лексичному, синтаксичному та стильовому [4, с. 247; 1, с. 156].

До **фонетичних засобів** відносимо: омонімію та паронімію.

Морфологічні засоби включають: виділення слова в іншому слові, мальпропізм (неправильне слововживання, заміна одного слова іншим, схожим за звучанням).

Серед **лексичних засобів** виокремлюємо: авторське оказіональне новоутворення, неологізм, буквальне розуміння, власну назву, що говорить сама за себе, дисфемізм, каламбур, натяк на непристойність, незвичне трактування, неправильне розшифрування аббревіатури за умови, що читач/глядач знає її правильне значення.

Синтаксичні засоби охоплюють: трансформацію відомого фразеологізму відповідно до ситуації.

До **стилістичних засобів** відносять: алегорію, алюзію, антитезу, алогічність, зведення до абсурду: перебільшення, гротеск, гіперболу, карикатуру, пародію, травестію, шарж, літоту, градацію, змішання стилів або ж невідповідність мовного стилю ситуації, іронію, метафору, оксиморон, парадокс, паралелізм, передражнявання, несподівані епітети [4, с. 247; 1, с. 156]. Саме переклад стилістичних засобів вираження комічного у кінематографії стало об'єктом нашого дослідження. Усі ці засоби, переплітаючись одне з одним та поєднуючись з прагматикою, роблять сильний комічний ефект, змушуючи глядача сміятися. Проте, щоб розсмішити українського глядача гарної картини на екрані чи самих лише рейтингів зарубіжних фільмів замало, важливим аспектом є також вдалий переклад англійської кінокомедії українською мовою.

Переклад кінострічок є складним процесом, бо, як зазначає В. В. Конкульовський, «перед перекладачем постає багато завдань: вибір стратегій і тактик для відтворення реалій, безеквівалентної лексики, інтертекстуальних елементів, пошук еквівалентів різних рівнів, врахування соціального статусу, культурного рівня та віку героїв, відтворення специфічного гумору, сленгу, переклад назв фільмів» [2, с. 62].

До основних способів передачі засобів вираження комічного у кінематографії належать:

1. Культурно-ситуативна заміна

Одним з основних способів передачі національного гумору є культурно-ситуативна заміна. Комедії повинні викликати сміх. А для того, щоб він виник, важливою умовою є розуміння глядачами того чи іншого дотепу або жарту. Щоб зробити реалії англійських жартів і дотепів більш зрозумілими українському глядачу, перекладачі послуговуються таким способом перекладу як культурно-ситуативна заміна. Прикладами культурно-ситуативної заміни є переклад такого порівняння:

– *You look amazing, Susan. У тебе вигляд ульотний, Сьюзен.*

– *I look like someone's homophobic aunt. Я схожа на якусь мегеру з жеку.*

У цьому порівнянні альтернатива перекладу фрази «homophobic aunt» є досить вдалою. Дослівний переклад цієї фрази «тітка гомофоб» чи «гомофобна тітка», можливо теж видався б смішним для української аудиторії, але порівняння з мегерою з жеку є смішнішим. Одяг Сьюзен дійсно схожий на одяг жіночки з жеку.

Інший приклад культурно-ситуативної заміни простежуємо у перекладі порівняння:

...and they send in someone who looks like *Santa Claus' fucking wife* – **а вони довірили цю справу, бляха, бухгалтерці з хлібокомбінату.**

У цьому випадку культурно-ситуативна заміна дуже доречна, тому, що у нашій культурі немає Санти Клауса, не кажучи вже про його дружину. Що правда, чому дружину Санти замінили саме на бухгалтерку з хлібокомбінату нами не виявлено.

Найяскравішим та найсмішнішим прикладом вдалої культурно-ситуативної заміни, на нашу думку, є епізод, коли Сьюзен хоче «навалити» шпигуну і називає свої кулаки Володькою та Віталюкою:

You want me to have Cagney and fucking Lacey explain it to you? Cagney's coming down your fucking throat. Lacey, she's gonna come up your ass. I'm gonna meet them in the fucking middle... and play your heart like a fucking accordion. I'm gonna pump that shit until it pops. – **Ти хочеш щоб Володя і його брат Віталю все пояснили? Володю я тобі у горлянку запхну, а Віталю з заднього проходу зайде... а по середині зустрінуться і вшкварять на тобі як на гробаному баяні.**

Імена *Cagney* і *Lacey* досить вдало замінили на імена українських братів боксерів Володимира та Віталія Кличків. В оригіналі імена для кулаків взято з однойменного фільму «Кегні і

Лейсі». Це популярний американський серіал у жанрі поліцейської драми. Головні герої повністю протилежні за характерами розслідують заплутані вбивства та намагаються влаштувати власне життя. Проте цей фільм не є загальновідомим українській аудиторії, тому доцільніше було замінити імена детективів на імена відомих українських боксерів.

Інколи культурно-ситуативна заміна використовується тоді, коли переклад не можливо передати іншим способом без втрати комічного ефекту. Наприклад:

– *I don't even know what that means.* – **А ні слова не розібрала.**

– *You're gonna know what it means when I split you open like a Tauntaun.* – **Розбереш, коли я тебе на шкварки поріжу.**

2. Ситуативна заміна

Щоб досягти адекватності перекладу перекладачі послуговуються таким прийомом, як ситуативна заміна. Ситуативна заміна відрізняється від культурно ситуативної тим, що трансформує мову оригіналу без додавання культурно-національних компонентів. Наприклад: *She's the worst.* – **Яке вона жабисько.** У цьому випадку стилістично нейтральну фразу *She's the worst* – зробили яскравішою за допомогою епітета **яке вона жабисько**. Цей прийом особливо влучний при перекладі кінематографу, щоб підсилити комічність зображувальної картини на екрані.

3. Одомашнення

І. В. Софієнко у своїй роботі згадує принцип одомашнення. Цей принцип має дещо спільне із культурно-ситуативною заміною тому, що обидва способи намагаються замінити реалії чи будь-які інші незрозумілі поняття близькими для української аудиторії. Науковець І. В. Софієнко стверджує, що цей принцип дедалі частіше використовується при перекладі саме кінокомедій, оскільки отримує переважно схвальні відгуки від українських глядачів. Кожна країна має своє кіно. І в Україні фільми адаптуються під українського глядача [3, с. 46]. Хоча інколи це виглядає на екрані досить дивно, коли голлівудські зірки починають говорити не літературною мовою, а українською народною мовою. Прикладів такого вдалого і влучного одомашнення у проаналізованому нами фільмі чимало. Наприклад: *Run over there and be like, «Hey, I'm a crazy lady! Where's the buffet? I'm from the Midwest. Where's Blue Man Group?»* – **Чи по-твоєму я мала забігти сюди зі словами «Я кінчена американка! Де можна пожерти? Я тітка ковбойка, де мої шкварки**

у майонезі?». Хоча в оригіналі йдеться зовсім не про шкварки у майонезі, проте звучить цей переклад дуже смішно і колоритно. Також принцип одомашнення може бути використаний навіть у тих місцях, де мова персонажа є стилістично нейтральною. Завдяки цьому український переклад стає смішнішим. Усі ці випадки одомашнення спрацювали як стилістичні засоби для підсилення комічності перекладу на місці стилістично нейтрального оригіналу чи якогось іншого стилістичного засобу, чий переклад не можливо передати іншим способом.

Проте і з вживанням принципу одомашнення слід бути обережним. Наприклад, сарказм: *Nice moves, Fine. Pilates has been working out for you.* Переклали так: **Розкішна вертушка. Ти не дарма ходив на бойовий гопак.** На нашу думку, принцип одомашнення у цій ситуації вжитий не зовсім вдало і адекватності перекладу при передачі засобів вираження комічного не було досягнуто. «Pilates» не слід було змінювати на «бойовий гопак». В англomовному варіанті ця ситуація виглядає комічніше. Пілатес стереотипно вважається жіночим заняттям, тому коли ним займається чоловік, тим паче натренований шпигун, – це смішно. А бойовий гопак навпаки суто чоловіча справа. Тому в англomовному варіанті комічний ефект створювався на контрасті: натренований шпигун, наче «дівчисько», займається пілатесом. В українському дубляжі цей ефект втрачається.

4. Варіативна трансформація

Одним із головних правил, яким послуговуються перекладачі при перекладі кінострічок – це «Переклад смішніший ніж оригінал». У фільмі «Шпигунка» перекладачам це вдалося. При порівнянні англomовної озвучки та україномовної виявлено, що у другому варіанті більше смішних сцен. Сприяє цьому такий вид перекладу комічного, як варіативна трансформація. Варіативна трансформація – це передача однієї і тієї ж фрази, що повторюється в оригіналі, різними комічними фразами. Так, наприклад, загальновідомий вигук «*shit!*», який в англomовних фільмах повторювався практично кожену хвилину, в українському варіанті передавався як: **чорт!, дідько! зараза!, хрін!, блін!, бля!, триндець!, щоб я здохла!, щоб тобі!, о Боже!, Господи!, йохана вода.** Вигук «*My God*», що повторюється у стрічці багато разів передається такими українськими еквівалентами: **О Боже мій, О ба на, Господи, йохана ковінька.** Не зовсім цензурне висловлювання

«*Fuck you*», яке досить часто чуємо в американських фільмах, у нашому перекладі набуває різних пристойних та не дуже форм. Наприклад: **піді втопись, пішла ти, йди до біса**. Усі ці варіації перекладу роблять фільм менш монотонним, цікавішим та смішнішим.

5. Описовий переклад

Щоб досягти ефекту комічності, описовий переклад застосовуються не часто. У більшості випадків цим способом перекладають такі стилістичні засоби творення комічного, як епітети: *terrible sence of style* – **злидарська манера одягатись; abortion of a dress** – **пародія на сукню**.

Такі засоби вираження комічного, як гротеск і гіпербола, також перекладаються описовим способом. Наприклад: *I make a habit of doing things that people say I can't do. Walk through fire... water-ski blindfolded... take up piano at a late age... and I'm gonna take down De Luca and Rayna and Dudaev... and I'm gonna get that bomb back....I once used defibrillators on myself. I've pulled shards of glass out of my fucking eye. I've jumped from a high-rise building... using only a raincoat as a parachute... and broke both legs upon landing. And I still had to pretend I was in a fucking Cirque du Soleil show! I've swallowed enough microchips and shit them back out again... to make a computer. This arm has been ripped off completely... and reattached with this fucking arm.* **А може у мене хобі таке здійснювати неможливе. Проходити крізь вогонь, пролітати над гніздом зозулі. Брати уроки гри на віолончелі, тож я захомугаю і Де Луку, і Райку, і Дудаєва, і бомба теж буде моя... Я колись сам собі робив дефібриляцію, я витягував шари у себе з ока, я стрибав з високого хмарочоса і замість парашута у мене були сімейні трухани, я обидві ноги собі зламав, але і далі маскувався під гробаного акробата цирку Дюсолей. Я ковтав жмені мікросхем, а тоді висирав їх усіх і збирав з них комп'ютер. Мою ліву мені колись повністю відірвало і тоді мені її відростили з правої.**

Ще одним яскравим прикладом перекладу гіперболи, метафори є: *Nothing kills me. I'm immune to 179 different types of poison. I know, because I ingested them all at once... when I was deep undercover... in an underground, poison-ingesting crime ring.* – **Мене вбити не можливо. У мене імунітет до 179 видів отрути. Якось мені довелося прийняти їх усіх одночасно, коли я був під землею на бійцівському рингу, де проводили нелегальні отруєні бої, це схоже на**

собачі бої, тільки там люди навипередки трукать суперників.

Такі стилістичні засоби вираження комічного, як метафора, іронія, гротеск, повтор, сарказм зазвичай передаються описовим способом перекладу. Багатим на стилістичні засоби вираження комічного є діалог Сьюзен та Піка:

– *I am not an idiot, Ford.* – **Тільки я не ідіотка, Форд.**

– *You are an idiot.* – **Це ти ідіот.**

– *You should not be in this casino... because De Luca is here and I need to get close to him.* – **Дарма ти прихався сюди. Тут зараз Де Лука. І я його захопаю.**

– *How you gonna do that? How you gonna do that, Cooper? What, are you gonna seduce him? That your big fucking plan?* – **І як ти це зробиш? І як ти це зробиш, Купер? Хочеш його спокусити? Це твій, бляха, супер план?**

– *Yeah, what if it is? Why is that so hard to believe?* – **А хоч би й так? У це так важко повірити?**

– *Because you look like a flute player in a wedding band. That's fucking why! I'm here to take De Luca out.* – **Ти схожа на баяністку з похоронного оркестру. Тому, бляха, і важко. А я з ним криваву сальсу станцюю.**

– *Ooh. It sounds romantic.* – **О романтика.**

– *I hope you get lucky!* – **Шпекніться хлоп'ята.**

– *God damn it, if I was trying to sound romantic... you'd be lying on the floor, soaking wet and breathless... wondering what came over you. But I'm not, so get the fuck out of my way!* – **Тупа коза, як би я замантолив романтику, ти б лежала на пузі мокра, ледь жива і мляво думала, що це було. Але фіг тобі, всохни, щоб я не бачив.**

– *I need you to rein it in, buddy, okay? If you take out De Luca, we don't have a shot at getting Rayna. So take it down, like, 5,000 notches!* – **Слухай, годі бокувати, чуєш. Якщо ти вб'єш Де Луку, Райки ми не побачимо. Тож попустисть і вирубай свій матюкальник.**

– *Take it down? That's how you get polonium-210 slipped into your drink... and go 18 months in intensive care for radiation poisoning... and go six months without eyesight... while everybody you've ever loved is gunned down!* – **Попустись? О так і ловлять полоній 210, а потім півтора роки валяються у комі і світяться як лампочки, а потім і ще півроку на очі не бачать. А всіх, кого ти любив, шворкнули.**

– *Really? Everybody that you love has been gunned down, and just you survive? Did you ever think that maybe everybody you love is not being killed... but they're killing themselves because they can't stand be around you?* – **Серійно? От всіх, кого ти любив, повбивали, а ти один термінатор? А ти не думав, що може їх і не вбили, то вони самі на себе руки наклали, бо вже твоє гризло бачити не могли.**

– *This shit's the real deal, life and death. This, the field... is a hell of a lot different than sitting behind your fucking monitor...googling shit.* – **Це дуже серйозна хрін, життя і смерть, це реальність, це тобі не мозолі на сраці висиджувати перед монітором, шукаючи якийсь гімно.**

– *Stay away from me, Ford.* **Пішов ти на хрін, Форд.**

Аналізуючи переклад цього діалогу, бачимо, що переклад є більш експресивним, вульгарним та більш насиченим яскравими епітетами, метафорами, порівняннями. Цей переклад не є наближеним до оригіналу і формує у глядача трохи інші враження про героїв ніж ті, які заклав у них режисер у оригіналі.

Висновки. Серед найбільш вживаних способів перекладу стилістичних засобів вираження комічного в англomовному кінодискурсі нами були виявлені такі, як культурно-ситуативна заміна, ситуативна заміна,

одомашнення, варіативна трансформація та описовий переклад. Усі ці способи перекладу комічного допомагають максимально передати зміст того чи іншого жарту з мінімальними перекладацькими втратами. Який зі способів перекладу доцільніше використовувати, залежить від ситуації, зображеної на екрані та уподобань перекладача. Головне, щоб переклад виглядав та звучав смішно.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Колесник Р. С. Відтворення комічного у художньому перекладі (на матеріалі творів німецькомовних авторів ХХ століття): дис... канд.. філол. наук: 10.02.16; Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Київ, 2011. 220 с.
2. Конкульовський В. В. До проблеми перекладацьких трансформацій у кінотекстах комедійного жанру. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. : Філологічна. 2012. Вип. 25. С. 62-64.
3. Софієнко І. В. Переклад кінокомедій українською: кризь терни до сміху. Мовні і концептуальні картини світу. 2013. Вип. 46(4). С. 42–49.
4. Тепляшина А. Н. Творческая природа комического: жанровая парадигма современной журналистики: дисс. ... доктора филол. наук: 10.01.10. Санкт-Петербург, 2007. 373 с.
5. Философский словарь / Под ред. И. Т. Фролова. 4-е изд. М.: Политиздат, 1981. 445 с
6. Шукало І. М. Специфіка перекладу комічного у кінодискурсі. Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія: Філологічні науки. 2013. Кн. 3. С. 171–173.

СЕКЦІЯ 3 МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

УДК 811.111:004.032.6

MULTIMEDIA IN DEVELOPING COMMUNICATIVE COMPETENCE AMONG ESL STUDENTS: CULTURAL ASPECT

Badan A.A., PhD in Philology, Associate Professor,
Head at the Department of Business Foreign Language and Translation
National Technical University "Kharkiv Politechnic Institute"

Nedainova I.V., PhD in Philology, Associate Professor,
Professor at the Department of Business Foreign Language and Translation
National Technical University "Kharkiv Politechnic Institute"

Akopiants N.M., PhD in Philology,
Associate Professor at the Department of Business Foreign Language and Translation
National Technical University "Kharkiv Politechnic Institute"

Badan A.A., Nedainova I.V., Akopiants N.M. MULTIMEDIA IN DEVELOPING COMMUNICATIVE COMPETENCE AMONG ESL STUDENTS: CULTURAL ASPECT

This article presents the results of the use of multimedia tools in the development of communicative competencies in terms of enhancing the cultural aspect in the process of teaching English to students who study it as a foreign language. Special attention is paid to the consideration of specific examples of the use of multimedia by teachers of the department of business foreign language and translation of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute".

Key words: multimedia technologies, communicative competence, cultural aspect, learner-centered approach, ESL students.

В данной статье отображены результаты применения мультимедийных средств в развитии коммуникативных компетенций с точки зрения усиления культурологического аспекта в процессе обучения английскому языку студентов, изучающих его как иностранный. Особое внимание уделяется рассмотрению конкретных примеров использования мультимедиа преподавателями кафедры делового иностранного языка и перевода Национального Технического Университета «Харьковский Политехнический Институт».

Ключевые слова: мультимедийные технологии, коммуникативная компетенция, культурологический аспект, личностно-ориентированный подход, студенты, изучающие английский как иностранный.

Стаття присвячена застосуванню мультимедійних технологій в процесі розвитку комунікативної компетентності серед студентів, які вивчають англійську мову як іноземну, з точки зору культурного аспекту. Автори статті розглядають історичні передумови виникнення такого поняття як мультимедіа, аналізують етапи його розвитку, виділяють місце в сучасній педагогіці, а також відзначають його значення у сучасній методології навчання та викладання іноземної мови. Мультимедіа розглядається як складна система інформаційних технологій, які функціонують як ефективний механізм, для навчання студентів, які вивчають англійську мову як іноземну, бути культурно-компетентними та розумітися в національних відмінностях. Особлива увага приділяється розгляду конкретних прикладів впровадження інформаційних технологій на кафедрі ділової іноземної мови та перекладу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Автори проаналізували спеціальні зразки завдань, спрямованих на максимальне залучення студентів до навчального процесу за допомогою впровадження мультимедійних засобів для формування їхньої (студентської) міжкультурної компетентності. Загалом, такі підходи, як перевірка знань за допомогою мобільних та комп'ютерних додатків, проведення вебінарів, підготовка проектів у вигляді презентацій, відвідування кінотеатрів з кураторами груп для перегляду фільмів англійською мовою, організація публічних виступів з використанням мультимедіа та реалізація ідей віртуального вчителя розглядаються авторами як найбільш інноваційними та ефективними.

Ключові слова: мультимедійні технології, комунікативна компетенція, культурологічний аспект, особистісно-орієнтований підхід, студенти, що вивчають англійську мову як іноземну.

Introduction. The all-embracing globalization of the late XXth–early XXIst centuries has changed the forms and methods of teaching in all aspects. In Ukraine, the approaches to teaching foreign languages have undergone some of the most significant changes due to two factors. The first one can be explained by the fall of the "iron curtain", which isolated Ukraine from the world at the time as it was a part of the USSR, and that fall gave the access to the massive use of the courses developed by language speakers. The second factor lies in the rapid development of information technologies that has changed the globe and, at the same time, opened the window on the western world with its opportunity to speak the foreign language. All these have led to the rejection of artificial learning, when learners were not able to listen to authentic speech and then the focus of attention moved from reading and grammar to listening and speaking: people usually remember only 10% of what they read, but 50% of what they hear and see [13, p. 112].

Today the importance of using multimedia technologies in the classroom is obvious. It is first of all in its distinct advantages over the traditional teaching methods and among the main functions of multimedia one can point out the "immersion" of the student in a real English-speaking environment, which is one of the ways to simulate life situations of a foreign language environment in Ukraine. Because of the growing role of speaking in a foreign language communication, the implementation of multimedia and the role of innovative methods for improving skills in listening and speaking will be growing ever more, the authors of this article aim to reveal some important aspects of the introduction of these technologies in the process of classroom group training not only for teaching the ESL, but focusing on the cultural component while teaching English.

The purpose of implementing multimedia technologies in developing communicative competences among ESL students in terms of the cultural aspect is also to overcome some unconscious ethnic and cultural stereotypes, and, taking advantage of the latest technical means potential, to provide insight to understanding the disparities in the global society.

Analysis of recent research and publications. The generally accepted opinion in methodological academic community is that learning a foreign language is impossible without knowing people's culture the language of which is being learnt, as well as a language can be better acquired with understanding the norms of the cultural

society in which this language functions [1; 6; 11; 12; 13; 15]. Such an understanding forms the intercultural competence of a second language speaker, who by his nature, has a completely different from a language bearer emotional, cognitive and behavioral orientation in the surrounding world. These orientations are usually reflected in such normative categories as nationality, race, ethnicity, etc. [18]. As N. Saienko sees it, in terms of the communicative and learner-centered approaches the learning process should be targeted on the formation of a clearly defined set of competences, both language and professional ones, and on the development of students' cognitive abilities and psychological qualities which underlie and optimise an intercultural communication [17, p. 5]. Intercultural interactions are equivalent to intergroup communication, but at the same time people enter into relationships individually. Here it is important for a non-native speaker to be a competent participant in individual communication, an effective and all-round interlocutor in conversation spoken in a foreign social environment.

As V. Chuzhikov and L. Antonyuk stated in their survey "The social impact of the Ukrainian Eurointegration. The system of higher education", some ways of European experience can be a very useful contribution to the development of Ukrainian higher education teaching methods and among the others, they mention Blended Learning as using social networks and web hosts both in class and in extra curriculum activities; mobile means of communication, iPad and Alt-Tablets, that can be actively used in distance education and in-class work; the integrated use of interactive training resources like computers, an interactive whiteboard, a multimedia projector, a Web camera, etc.; gamification as simulation of real world situations or behavior in some virtual world [8, p. 7]. According to this survey and other resources in which the variety of technological means and their advantages for teaching foreign languages is described [2; 3; 4; 5; 13; 16; 19], the future will bring the supremacy of blended learning, i. e. teaching preferences will be given to E-learning rather than to the traditional one. On this controversial matter we will only make a remark that the combinatorial set of these two forms of learning/ teaching is strongly dependent on the subject that is being learnt/taught: we are of the opinion that teaching grammar, for instance, needs more traditional form of teaching than speaking or Country study.

Setting the objectives. Given this, the purpose of the article is to research and analyze ways of

implementing multimedia technologies in developing communicative competences among ESL students in terms of the cultural aspect, which allow to make educational process at the tertiary level more effective, based on the teaching experience at Business Foreign Language and Translation Department, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute".

Methods. As the subject matter of our study is the increase of students' cultural awareness through getting as much information on the theme as possible, the teachers only plan and direct the language learners' efforts observing and evaluating the feedback. We can terminize such an approach to teaching as peer-to-peer method as far as the students' activities are observed on a reciprocal basis. During our research we have also used such methods as system, inductive, deductive methods; interpretation of research results; analysis and synthesis of the pedagogical literature.

Results and discussion of the research.

According to the developed strategies of learning, teaching and evaluating of western universities, study programmes must meet the requirements of society and incorporate innovative elements, first of all, using information and communication technologies [7, p. 69].

Global strategies for informational support in all spheres of our life, and in particular, in education, have led to the need to adapt education to teaching foreign languages. The researchers of these processes emphasize the importance of analyzing the coexistence and interpenetration of at least two existing forms of the present education – traditional and electronic ones [3; 7; 9; 14].

The benefits of E-learning for the teacher himself are to use the electronic possibilities for the student to achieve the highest rate of efficiency per minute in listening, pronunciation and intonation training. Finally, these benefits will lead to the student's improved speaking skills, since listening and speaking are paired aspects of learning. In Ukraine there are several stages of penetration of E-learning into foreign languages teaching: the first of these was the attempt to make the classroom fitted with computers that have appeared to be expensive and inefficient. Today the educational community is turning to more effective multimedia technologies with the use of projector machines and plasma TVs, where the last named are used in combination with flash drives, and it is clear that the use of the Internet resources is more adapted to group work than personal computers. At the same time not all of the mentioned can be regarded as the

effective tools in classroom training. So, among the plethora of different tools (Internet resources, social networks, webinars, video conferencing, websites, Youtube, interactive videos, e-mails, etc.) only media (plasma TVs in combination with projection machines and Internet-resources) is the most effective and available means for systematic and constant use on a regular basis [9; 10].

Due to the years' previous experience of E-learning implementation into foreign languages teaching Business Foreign Languages and Translation department at National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" concentrates the faculty's effort on using plasma TVs as the most cost-effective tool for teamwork and on trying to engage both traditional and E-learning forms of learning as much impactful as possible in the ESL classroom. The better hands of these two together lead to the practice of using multimedia technologies in the above-mentioned department to influence the student's attendance of classroom lessons, his interest in the presence and participation in group and individual projects. Among other advantages, as the students themselves point out, is the increase of the student's attention and motivation for his training, the change of the emotional state into a more workable and optimistic, and, most importantly, an increase in the self-esteem of each student as a participant in a real English-speaking situation. The teachers of the department try to connect classroom activities with the out-of-class world where our students are very skillful to use all the forms of E-learning and the combination of the methods here lies in students' engagement in project self-learning work that afterwards is presented in the classroom using multimedia devices. This is the way the methodology of teaching tends to be transformed in favour of E-learning and takes place in two spheres – the out-of-class efforts of students and the result of it in the form of multimedia presentations which can be regarded as synthesis of traditional and multimedia technologies in the classroom activity.

Since the methodological basis of teaching at Business Foreign Languages and Translation Department of NTU "KhPI" is the focus on maximizing the involvement of students into the educational process with the help of implementing multimedia techniques, in this part of the article we will share the experience how with E-learning we try to form intercultural competence among Computer Technologies Faculty students, who study English for specific purposes. Taking into consideration that the students that study English as their minor as a rule do not possess

much cultural background information, the task of the teacher in this perspective primarily lies in enriching their vocabulary with modern lexical units that can help the learners to expand the range of general knowledge about the other cultures representatives and acquire communication skills in a multinational world. That is why in the classroom we pay particular attention to the topic "Cultural Competence - A key competence of the 21st century". Note that the classroom is equipped with a big screen plasma TV and a whiteboard.

Not long after the course beginning when the teacher realizes the ESL level of the group and each student respectively, there comes the discussion starting from the simple question: *What are race, ethnicity, culture?* The learners try to explain these concepts and describe the associations connected with them having already had a personal vocabulary each. Then having in mind the different foreign language command of the class, the students are divided into groups (skillful and poor learners together). They are shown the pictures with the people of different ethnics on the board and are asked to match the pictures to the words from the list and translate them: *Race/Ethnicity: 1. African-American. 2. White. 3. African. 4. Latino. 5. Asian. 6. Native American. 7. East Indian. 8. Arab. 9. Middle Easternю 10. Gypsy.* The follow-up discussion contains the talk on the race prejudices that can exist in the world and in Ukraine in particular. Afterwards the students watch the video "Why cultural competence is a key competence of the 21-st century" [<https://www.youtube.com/watch?v=zsbRMMAYZOU>] 2 times: for getting the general understanding and then to answer the following questions in a written form: *What are the factors that lead to diversity in people and interaction?; What factors influence general increase of pressure and complexity?; What is cultural competence in the 21-st century?* The methodological task for this is to combine listening and spelling activities for students to remember the key words on the topic. Then having compared the answers and discussed them the individual task for the next class is to do a 5-minute presentation "Ethnic and cultural stereotypes" using the You-Tube, Facebook or any other social network content and posing 3-5 questions on the video.

Another stage of forming a cultural competence of ESL students can be a stage of lesson when the students are engaged in watching the video "Cultural Competency Continuum" [https://www.youtube.com/watch?v=_JNUx-wHh7j8]. The video has no audio, only captions

that show the 6 levels of forming a cultural competence in detail (cultural destruction, cultural incapacity, cultural blindness, cultural precompetency, cultural competency and cultural proficiency). Having watched the video for 2 times with the permit to make notes, the learners are asked to present their own understanding of basic concepts of cultural competence like cultural awareness, cultural respect, cultural responsiveness, cultural safety, cross-cultural practice and care, self-reflection). After the discussion the students are divided into teams and have a role-play: *You are a business unit manager and there are people of different nationalities in your section. Organize an out-of-work party asking your colleagues to present the peculiarities of their culture (get ready to tell about yours).* In this activity students are reminded to use the knowledge from their previous video presentations on Ethnical and cultural stereotypes.

The significant role in implementing information technologies in foreign language communicative competencies development in terms of cultural aspect is also played by the way in which extracurricular activities are organized at university. Among the most effective and modern, sometimes even innovative, forms of teaching foreign languages in terms of cultural aspect with the help of information technologies we can define the following:

- 1) **testing knowledge with the help of mobile and computer applications** which allows to make this process less time-consuming and more entertaining, and gives a comprehensive assessment;
- 2) **conducting webinars** as a part of an extra-curricular university activity via Google Hangouts on Air with the students of the correspondence course or future graduates within the program of occupational guidance for prospective students who are going to enter this department;
- 3) **making projects in the form of presentations** regarding topics in the curriculum;
- 4) **going to the cinema** arranged by curators of groups for watching films in English;
- 5) organizing **public performances with the usage of multimedia**;
- 6) implementing **the idea of the virtual teacher** in the educational process.

These information multimedia technologies are actively used in the educational process at the Business Foreign Languages and Translation Department of NTU "KhPI" when we deal with more profoundly prepared students those who are getting the degrees of bachelor and master

in Translation Studies. The authors will dwell on every format hereafter in more detail.

Testing knowledge with the help of mobile and computer apps can be an efficient tool of making students good at the cultural peculiarities of the English-speaking countries along with learning other aspects of language. For example, while conducting the course "The theory and practice of translation", when the students are considering the topic "Idioms", the teacher asks them to download the mobile application "English Idioms and Phrases". Except for direct learning idioms due to this application, students also gain insight into the cultural peculiarities of the English-speaking nation, obtain a deeper understanding of the cultural framework connected with traditions, social norms, laws and regulations, moral values and symbols. For example, the expression "Rain check" which is asked when the person cannot accept an invitation but asks for an opportunity to be invited on another date has deeper historical roots. This term dates back to 1880s and refers to baseball where this practice has come from and it lies in the practice to offer paying spectators a rain check allowing to come to the game next time if it has been cancelled or postponed because of the bad weather conditions. Later it transferred to other spheres of entertainment. This idiom does not only make the speech of students more eloquent turning them into full-fledged participants of the communication process but also gives an insight to the history of society and so called "culture of compensation". There are also other applications which can enhance the level of cultural awareness among EFL students and are focused on cultural aspect only, for instance, such as "Biographies of great men", "Google Arts and Culture", "6 Minute English", "English Poems" and others.

Along with this method we also use a wide range of webinars that are conducted via Google Hangouts on Air for the students of the correspondence course or for school-leavers within the program of occupational guidance for prospective students. One of the webinars was devoted to such an aspect of the national culture as cuisine of the English-speaking countries. During the class students watched the video "How to make a full English breakfast" [<http://www.englishexercises.org/makeagame/viewgame.asp?id=1724>], discussed it and did the tasks following the link. At the same class they were also demonstrated an episode from the program "Jamie's Food Revolution" featuring Jamie Oliver, a British renowned chef, who heads for Huntington, West Virginia, which has been called the unhealthiest city in

America, to teach people how to eat healthily [<http://www.englishexercises.org/makeagame/viewgame.asp?id=7427>]. Information technologies in such kind of an activity embrace the whole system of tools which a teacher and students can use while considering the topic, in our case concerning the cultural aspect. Google Hangouts on Air as an information technology allows up to 10 participants that makes up almost a group, other students can be listeners of this lesson and write their questions and comments on-line; participants are able to watch a synchronized video on YouTube; they have a remote access from home or any place where there is the Internet coverage; a teacher as well as any participant can share his screen demonstrating the important issues; broadcasting is recorded on YouTube and can be watched for revision afterwards, the links for the video of the lesson can be spread to even a wider group of people.

Another way of helping students understand a different culture is to assign projects in the form of presentations. Due to information technologies these presentations can be transmitted to a plasma TVset or shown in a bigger size with a projection machine. Visual aids will help to enhance the perceiving of presentations. Our students regularly prepare presentations on such topics as "Virtual tours across the USA/Great Britain", "Cities of the USA/Great Britain", "Art in the USA/Great Britain", "Sightseeings of the USA/Great Britain" and so on.

In addition to it, going to the cinema for watching films in English is also considered to be an irreplaceable part of an extra-curriculum activity to find out more about the different culture of the country whose language is being studied. The curators of groups organize the students at the Department of Business Foreign Language and Translation to go to the cinema. The technical facilities of the cinema hall are represented with a big screen, a specially adapted audio-system, a particular geometry of the hall, modern technologies 3D or IMAX which increase the productivity of perceiving and remembering the information. For example, the students are taken to the performances of the Royal National Theater which are broadcast on the big screens in the cinemas organized by British Council in Ukraine. Such performances as "Twelfth Night", "Macbeth", and "Hamlet" by William Shakespeare, "Angels in America, part one: Millenium approaches" and "Angels in America, part two: Perestroika" by Tony Kushner, "Who's afraid of Virginia Woolf?" by Edward Albee make students more culturally competent.

Moreover, the students of the department take part in theatrical performances themselves. Annually the Theatre of English Miniatures is held at the department where learners of English stage classical works making it more vivid with the help of such media as a plasma TV set in combination with a projection machine. The staged plays of recent years such as "The Great Gatsby", "Pocahontas", "Gone with the wind" shed the light on the extensive historical and cultural background of different epochs and made students feel full-fledged participants of that cultural context with its values and traditions.

The last but not least in implementing information technologies in foreign language communicative competencies development in terms of cultural aspect is the idea of the presence of the virtual teacher during the class work. The students are shown the videos where there is a teacher who is a native speaker that explains them the topics meanwhile a real teacher in the classroom plays a role of a mediator commenting or helping with the subject of discussion. For example, we often use the videos from EngVid showing such lessons as "Cultural differences: an introduction", "Cultural differences between native speakers and English learners", "Culture: manners and how to be polite", "What not to do in England", "Good manners: what to say and do". After watching the students are supposed to take the tests on the Internet concerning the corresponding topic to check understanding. In the process of teaching cultural aspects of the language competence we also use videos with virtual teachers from "Rachel's channel" and "Let's talk – free English lessons" on YouTube, the site verbling.com, and so on.

Conclusions. As a result, we can see that foreign language communicative competences development while presenting the cultural aspect embraces the whole system of information technologies that functions as an effective mechanism to improve teaching and learning foreign languages. Some of the approaches in the educational process at Business Foreign Languages and Translation Department of NTU "KhPI" such as organizing the Theatre of English Miniatures, conducting webinars or the idea of the virtual teacher can be considered innovative. Information technologies definitely help to create a socially active, well-educated and intelligent personality and integrate this personality in the system of the world and national values. As the feedback to observe, at the end of the term each student has the task to write an essay "Understanding a foreign culture: my experience" and we can prove

that they can better understand the importance of being tolerant and having wide mental comprehension. Implementing information technologies as a mainstream, the faculty sees promising outlook in its methodological teaching advance for effective multicultural education of the students in simulated settings. Among the prospects of further research, we suggest that ways of implementing multimedia technologies in developing communicative competences among ESL students, which allow to make educational process at the tertiary level more effective should be further investigated not only in terms of the cultural aspect but also from the point of psychology and innovations in the methodological sphere.

REFERENCES:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. 2-ге видання доповнене. Київ: Академія, 2009. 376 с.
2. Белікова І. Мультимедійні засоби навчання – запорука підвищення якості вивчення іноземних мов у ВНЗ. Теорія та методика управління освітою. Вип. 12, 2013. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ttmuo_2013_12_5.
3. Павленко А. Ф., Антонюк Л. Л., Василькова Н. В., Ільницький Д. О. та ін. Дослідницькі університети: світовий досвід та перспективи розвитку в Україні: монографія / за заг. ред. д.е.н., проф. А. Ф. Павленка та д.е.н., проф. Л. Л. Антонюк. Київ: КНЕУ, 2014. 350 с.
4. Пилипенко В. Ю. Потенціал мультимедійних технологій у навчальному середовищі вищої школи. Духовність особистості: методологія, теорія і практика: збірник наук. праць. Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2013. № 2(55). С. 157-168.
5. Соболева А. В. Использование мультимедийных технологий в обучении иностранным языкам. Педагогика: традиции и инновации: материалы IV междунар. науч. конф. Челябинск: Два комсомольца, 2013. С. 119-123.
6. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация. М.: Слово, 2000. 624 с.
7. Циркун О. Стратегія навчання, викладання та оцінювання Бредфордського університету (Великобританія). Університетська освіта. К.: Інститут вищої освіти КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2011. № 1. С. 67-72.
8. Чужиков В. Соціальні наслідки Євроінтеграції України. Система ММЦПІ освіти. Офіційний сайт Фонду ім. Фрідріха Еберта, 2012. URL: <http://library.fes.de/pdf-files/bueeros/ukraine/09543.pdf>.
9. Badan A. A. Board and chalk vs multimedia in foreign languages teaching. Науковий Вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія: збірник наукових праць. Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2016. Вип. 21, том 1. С. 148-152.
10. Badan A., Nedainova I. Using multimedia in the ESP environment: new horizons. Thought Elaboration: Linguistics, Literature, Media Expression TELL ME 2016: Collection of Scientific Articles. Vilnius: Vilnius University, 2017. P. 79-92.
11. Bennett M. Basic concepts of intercultural communication: Selected Readings. Yarmouth, ME: Intercultural Press, 1998. 288 p.

12. Ciccarelli A. Teaching culture through language: Suggestions for the Italian language class. *Italica: American Association of Teachers of Italian*. URL: www.jstor.org/stable/479507?seq=1#page_scan_tab_contents. P. 563–576.
13. Klimova B. Multimedia in the teaching of foreign languages. *Journal of Languages and Cultural Education: SlovakEdu*, 2017. No. 1, 2013. P. 112-119.
14. Klymenko A., Zakordonets N., Shymkiv I. The use of multimedia presentations for intensification of foreign languages teaching at tertiary level. *Information Technologies and Learning Tool*. Kyiv: Institute of Information Technologies and Learning Tools, 2017. vol. 59, no. 3. P. 87-95.
15. Krasner I. The role of culture in language teaching. *Dialogues on language instruction. National Standards in Foreign Language Education*. Virginia, USA: American Council for the Teaching of Foreign Languages, 1999. № 13 (1-2). P. 79-88.
16. Min Pun. The Use of multimedia technology in English language teaching: a global perspective. *Crossing the Border: International Journal of Interdisciplinary Studies*. Nepal: the Heralo Academy, 2013. № 1 (1). P. 119-123.
17. Saienko N. Cognitive development of students in foreign language acquisition. *Advanced Education*. Issue 7, 4-8, 2017. URL: <http://ae.fl.kpi.ua/article/view/77570/101780>.
18. Spitzberg B. Issues in the development of a theory of interpersonal competence in the intercultural context. *International Journal of Intercultural Relations*. Netherlands: Elsevier, 1989. № 13. P. 241-268.
19. Zhu Zhuo. Applying innovative spirit to multimedia foreign language teaching. *English Language Teaching*. Richmond Hill: Canadian Center of Science and Education, 2010. № 3 (3), P. 67-70.

УДК 811:581:141:39

ЛЕКСИКА ТЕМАТИЧЕСКОГО РАЗДЕЛА «ХОЗЯЙСТВЕННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ЧЕЛОВЕКА» В КИТАЙСКОМ ЯЗЫКЕ КАК ИСТОЧНИК ИНФОРМАЦИИ О ПРОИСХОЖДЕНИИ КОНЦЕПЦИИ «ИНЬ-ЯН»

Ван Ицзинь, аспирант
кафедры языков и литератур Дальнего Востока и Юго-Восточной Азии
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

В этой статье описывается формирование и развитие концепции «инь-ян» в китайской философии в связи с опытом сельскохозяйственной деятельности человека, строительства и наблюдения смены времен года. Отмечается, что знания об этом хранятся в семантике некоторых слов, связанных с соответствующим видом деятельности и составляющих семантические оппозиции в языке. Лингвистическая информация указывает на то, что представления о бинарных структурах, лежащих в основе многих природных явлений, сформировались у китайцев на самых ранних этапах формирования их культуры.

Ключевые слова: антиномия, инь, ян, четыре сезона, сельское хозяйство, строительство.

У цій статті описується формування й розвиток концепції «инь-ян» у китайській філософії у зв'язку з досвідом сільськогосподарської діяльності людини, будівництва та спостереженнями за змінами пір року. Зазначається, що знання про це зберігаються у семантиці окремих слів, що пов'язані із відповідним видом діяльності й складають семантичні оппозиції у мові. Лінгвістична інформація вказує на те, що уявлення про бінарні структури в основі багатьох природних явищ сформувались у китайців уже на найраніших етапах формування їхньої культури.

Ключові слова: антиномія, інь, ян, чотири сезони, сільське господарство, будівництво.

Van Itszin. THE LEXICON OF THE THEMATIC SECTION "HUMAN ECONOMIC ACTIVITY" IN THE CHINESE LANGUAGE AS A SOURCE OF INFORMATION ON THE ORIGIN OF THE CONCEPT OF "YIN-YANG"

The embodiment of the concept of yin and yang can be seen everywhere in our life. This article describes the embodiment of the yin and yang concept in the alternation of the four seasons. Starting from the winter solstice until spring and summer, the chill air is gradually decreasing, the warm days are increasing, and the climate is gradually changing from cold to hot, which is the process of "yin declining and yang growing"; starting from summer until autumn and winter, the hot air is gradually disappearing, while the cold air is increasing, and the climate is gradually getting colder and colder, which is the process of "yin declining and yang growing". Hence it leads to the formation of the yin and yang concept in the farming industry and to the reflection of it on the level of language unites (words).

In the early days, when people were still in the primitive farming era, they began to observe various phenomena in nature, such as the sunrise and sunset, the waxing and waning of the moon, the heat and cold of the season, the temperature of the weather, the glory of the vegetation, parts of the world as well as the symmetry of the flora and fauna and so on. It is quite precisely because in the farming time all these natural environments had a huge impact on people's harvest and lives. The yin and yang concept exactly explains the change of the four seasons. The change of the four seasons has a great connection with the farming harvest. Therefore, the concept of yin and yang is widely used in the farming industry and objectified in correspondent lexical unites in the Chinese language.

Through the analysis of the vocabulary related to agriculture, it can be seen, that the concept of the opposition was generally formed in the early days of human beings and was a very important way of thinking in the early stage of human beings' living. The concept of yin and yang reflects the idea of opposition and unity. In the same way, another important concept mentioned in the article is unity. It was also formed during these agricultural productive activities which are very closed to people's lives. The relationship between the various aspects of agricultural activities, its own characteristics, and the connection with the external environment are very important parts of the unity of opposites. Accordingly, it can be seen that the things are not completely unconnected, as well as in the language terms, and all aspects of life are inseparable from the concept of the unity of opposites.

Key words: antinomy, yin, yang, agriculture, four seasons, building.

Постановка проблеми. Концепція «инь-ян» – одна из основоположных идей китайской философии и неотъемлемый элемент мышления китайцев на протяжении уже нескольких тысяч лет. За это время она неоднократно становилась предметом исследований как китайских, так и западных ученых, но в основном представителей философии. Лингвисты же уделяли ей не много внимания,

хотя нужно отметить, что среди китайских лингвистов наблюдается стойкий интерес к иероглифам «инь» и «ян».

В данной статье будут представлены точки зрения некоторых современных китайских филологов, которые пытаются показать, что появление данной концепции связано с формированием оппозиционных понятий в процессе хозяйственной деятельности человека,

а также будет предпринята попытка показать, что информация об этом хранится в семантике слов, обозначающих соответствующие понятия.

Постановка задания. Цель статьи – продемонстрировать истоки установки мыслить оппозициями в древнейших пластах лексики китайского языка.

Изложение основного материала исследования. По мнению китайцев, в основе таких явлений мира природы, как смена сезонов – приход лета на смену весне и зимы на смену осени, – а также связанных с ней климатических изменений лежат процессы нарастания и убывания потенциала «инь» или «ян». При переходе от зимы к весне, а потом и к лету, холод постепенно убывает, а тепло – прибывает, и климат в целом изменяется с холодного на теплый, что в терминах «инь-ян» можно описать как «убывание потенциала «инь» и нарастание потенциала «ян». Далее, при переходе от лета к осени и зиме, начинает убывать тепло, а холод, наоборот, нарастает, поэтому климат в целом теперь изменяется с теплого на холодный, что в терминах «инь-ян» описывается как процесс убывания потенциала «ян» и нарастание потенциала «инь». Поэтому можно сказать, что обычное перетекание «инь» в «ян» и обратно отражает основные закономерности климатических изменений и смены сезонов.

Можно даже сделать предположение, что концепция «инь-ян» берет свое начало в древних астрономических наблюдениях за сменой сезонов и климатическими изменениями, поскольку только долговременная, стабильная и возобновляемая практика общественного производства и повседневной жизни могла предоставить почву для появления этой концепции. Т.е. наиболее вероятный путь к истокам указанной концепции лежит через практику астрономических наблюдений древних китайцев, живших во времена первобытного общества, информация о которой хранится в лексике китайского языка.

Одним из первых начал исследовать этот путь, обещающий раскрыть загадку происхождения концепции «инь-ян», ученый Сюй Цзыпин в своей книге «Введение в китайскую астрономию и медицину» [2]. Он пишет следующее: «Видимое движение солнца по эклиптике соединяет на одной линии точки весеннего и осеннего равноденствия, т. е. образует меридиан $90^\circ - 270^\circ$, и наглядно делит целое, а также его потенциал на две

части – верх и низ или «инь» и «ян», причем верх соответствует «ян», а низ – «инь»» [2, с. 39]. Астрономия – это важная сфера знаний, в рамках которой человек познает вселенную. Эта наука зародилась одной из первых, поскольку соответствующие знания были необходимы человечеству для жизни и производства, и далее непрерывно развивалась до наших дней. Причем наблюдения древних в астрономической области происходили не столько из любопытства, сколько из практических потребностей. А концепция «инь-ян», в свою очередь, сформировалась на основе наблюдений древних за сменой сезонов и соответствующими изменениями в мире вещей. Можно сказать, что эта концепция была отражением данных явлений в головах людей, поэтому за ней стоят конкретные предметы и явления, а не какие-то абстракции.

Нужно отметить, что самыми первыми значениями иероглифов «инь» и «ян» были «холод» и «жара» соответственно, т. е. холодная и жаркая погода. При этом, поскольку жарко весной и летом, то эти два сезона считались принадлежащими к «ян», а осень и зима относились к «инь», поскольку в это время холодно.

Весной тепло постепенно набирает силы, а летом – достигает максимума своего потенциала, поэтому два указанных сезона могут служить маркерами на шкале, измеряющей объем и силу тепла. Такими же маркерами для холода являются осень и зима, поскольку осенью холод постепенно набирает силы, а зимой – достигает максимума потенциала. Поэтому весну считают сезоном, когда мало ян, а лето – когда много ян, осень же – это сезон, когда мало инь, а зима – когда много инь, и это способствовало формированию оппозиционных понятий «много» – «мало», а также возникновению антонимических отношений между словами, их обозначающими.

Весной природа просыпается и ее силы устремляются изнутри наружу, т. е. весной все начинает просыпаться; летом же природа достигает зрелости, раскрывает свой потенциал, поэтому лето называется сезоном расцвета. Осенью природа стареет и ее силы начинают двигаться обратно – снаружи внутрь, с этим связано наступление осеннего покоя; зимой же природа прячет свои силы внутри, поэтому снаружи совсем нет «ян» и такое состояние называется «закрытостью зимы». Таким образом, цепочка «рост – зре-

лость – старение – закрытость/ отсутствие» обобщает средствами лексики особенности четырех сезонов природы, а теория четырех сезонов и связанных с ними явлений по своему содержанию может считаться ранней формой теории «инь-ян».

Поскольку концепция «инь-ян» в самом начале основывалась на наблюдениях перемен в природе, непосредственно ощутимых органами чувств человека (например, наличие/отсутствие солнечных лучей, направленность к солнцу или от солнца и др.), то «сезонные» изменения особенно подчеркивались, что можно видеть на примере фразы «основоположный порядок смены сезонов не может быть нарушен» [1]. Этот порядок выражается следующей формулой: весна = рост, лето = зрелость, осень = старость, зима = отсутствие.

Концепция «инь-ян» также нашла широкое применение в медицине, в частности, важным принципом поддержки здоровья тела в «Трактате Желтого императора о внутреннем» считается «культивация ян» весной и летом и «культивация инь» – осенью и зимой [1].

«4 времени инь-ян» – это изменения потенциала «инь» и «ян» на протяжении 4-х сезонов, которые ограничивают этот потенциал рамками 4-х времен года. Данная концепция предлагает шкалу для измерения потенциала «инь» и «ян» в окружающем мире. С точки зрения сезонных изменений «инь-ян», наиболее важным параметром, соответствующим данному биному в реалиях физического мира, является температура. Хотя существуют и другие параметры, соответствующие свойствам «инь-ян», однако температура все же считается наиболее значимой. Все живые существа на планете в очень высокой степени зависят от температуры, которая также может оказывать на них очень большое влияние. Четыре времени года выделяются именно благодаря тому, что происходят изменения температурного режима, а уже на их основе выделяются инь и ян и появляются 4 вида климата – теплый весной, жаркий летом, прохладный осенью и холодный зимой, а также определяются 4 вида сезонных явлений – ветер, туман, гром и дождь. Только на этом основании можно определить такие характеристики сезонных явлений, как подъем или спад потенциала, его нарастание или убывание, а люди могут воспринять органами чувств порождаемые сменой температурного режима холод, жару, тепло и прохладу. Температура, физический и биологический мир, а также все объ-

екты в нем помогают создать канал и механизм взаимодействия, с помощью которого все объекты в мире органически вписываются в одно целое с природой и космосом. При этом, постепенно приходя к пониманию 4-х сезонов, человечество создало и соответствующую данным процессам лексику, например: «зимние каникулы», где «зимний» указывает на холод и зиму, а «каникулы» – на отдых, поэтому каникулы устраивают зимой; также есть «летние каникулы», где «летний» означает лето и жару, когда тоже нужен отдых.

Выше уже упоминалось, что составляющие бинорма «инь-ян», с одной стороны, противостоят друг другу, но с другой стороны – неразрывно связаны. Концепции, основанные на оппозициях, человечество умело формировать уже на ранних этапах своей истории, при этом они являлись весьма важной формой мышления в то время. Уже в те далекие времена, когда человечество занималось преимущественно земледелием, люди начали вести наблюдения за различными явлениями природы, например, восход и заход солнца, нарастание и убывание луны, смена сезонов, потепление или похолодание климата, расцвет или увядание растений, а также симметрия в пространстве и в строении растений и животных. А поскольку человечество занималось преимущественно сельскохозяйственной деятельностью, окружающие природные условия имели большое значение для жизни людей и влияли на урожай. В то же время развитие сельскохозяйственных технологий позволяло дополнять и расширять знания людей относительно всех этих природных явлений. У Чунь (профессор Института исследований национальных культур и Института политики и права при Шанхайском педагогическом университете) отмечал в своих работах, что многие понятия, базирующиеся на оппозициях, толчком к появлению которых были природные явления, впоследствии расширялись и углублялись благодаря развитию сельского хозяйства. Он разъясняет эту мысль следующим образом: большой или малый урожай мог способствовать тому, что у людей постепенно формировалась концептуальная оппозиция «много – мало», например, первобытные люди уже видели тесную связь между количеством урожая и севооборотом, типом земли, на которой он рос (пустырь, перелог и т. д.) [7].

В словарях можно найти следующее объяснение слова «пустырь» – это ранее обрабатываемая земля, которую по каким-либо

причинам перестали обрабатывать [3, с. 799]. «Перелог» – это обрабатываемый участок земли, на котором некоторое время ничего не сажают с целью восстановления урожайности [3, с. 303]. Большое или малое количество зерновых в то же время отразилось на формировании понятий «изобилия» и «недорода» («изобилие» – избыток материальных благ, богатство [3, с. 119], «недород» – плохой урожай [4, с. 2428]), которые, в свою очередь, вели к появлению некоторых других понятий. Например, первобытные люди могли постепенно осознавать, что изобилие и недород на самом деле тесно связаны с качеством земли, в связи с чем у них появились понятия «плодородия» и «бесплодия» («плодородие» – жирная, тучная земля [4, с. 2375]; «бесплодие» – истощенная земля [4, с. 2781]). С данной оппозицией связаны такие явления, как пустыри и севооборот (севооборот – важная часть агротехники, которая подразумевает, что в определенное время года на одном и том же участке земли сажают/сеют различные культуры в соответствии с заранее установленным порядком [4, с. 2138]). Таким образом можно видеть, что сельскохозяйственное производство уже было повсеместно связано с вопросом эффективности [1, с. 128]. В первую очередь это выражалось в способах возделывания земли и инструментах. После Нового каменного века на севере Китая уже повсеместно культивировали перекопку земли (т. е. переворачивание верхнего пласта земли и прополка сорняков [4, с. 2690]), а на юге страны – широко прибегали к вспашке примитивной сохой («соха» – сельскохозяйственный инструмент, специально предназначенный для рыхления верхнего пласта земли [4, с. 2833]). Все это в определенной степени повышало эффективность земледелия в то время. Вопрос эффективности также отражался в прогрессе обработки зерна, а его хранение тоже имело большое значение для формирования понятий, базирующихся на оппозициях [7, с. 14].

В качестве примера антиномий, воплощающих концепцию «инь-ян», в китайском языке можно рассмотреть «丰-歉» и «肥-瘠». Они имеют свои эквиваленты в русском языке:

1. 丰 – богатый, обильный, роскошный, зажиточный, обеспечение [10, с. 260] 歉 – 1) плохой урожай; 2) сожаление о ком-чем [10, с. 712-713];

2. 肥 – 1) жирный; 2) плодородный; 3) удобрять что-чем; 4) удобрение; 5) обогатить

кого (обогащение); 6) широкий [10, с. 251]; 瘠 – тощий [10, с. 412].

Интересно, что в русском языке слова, используемые для выражения понятий, связанных с земледелием, также воплощают идею единства и борьбы противоположностей. Поэтому к ним также может быть применимо объяснение, приведенное выше для китайских понятий.

Вслед за движением истории и развитием общества, люди учились глубже понимать природу, при этом они не только развивали понятия, основанные на оппозициях, но и весьма эффективно применяли их в повседневной жизни, повышая ее качество. В то же время, всем известно, что в эпоху земледелия большое влияние на жизнь людей оказывали вопросы, связанные с обработкой земли и выращиванием растений, например, это могли быть способы и виды обработки земли, инструменты и др. Они также могли приводить к формированию оппозиционных понятий, в частности – сухость или влажность почвы, эффективность применения инструментов (быстрый или медленный эффект), большое или малое количество видов обработки земли и др. По поводу этих вопросов, проф. У Чунь также высказал свое мнение: богатая производственная деятельность предков китайцев во времена первобытного строя имела большое значение для повсеместного формирования оппозиционных понятий. Например, сравнивая каменный топор и каменный клин, люди осознавали разные принципы их применения в работе: лезвие топора должно быть достаточно острым, а обух – тонким, чтобы им можно было колоть дрова, тогда как лезвие у клина может быть более тупым, а обух – должен быть достаточно толстым, чтобы им можно было расщеплять. На основе этого понимания у людей сформировались понятия «острый» – «тупой», «толстый» – «тонкий» и лексика для их выражения в языке.

Когда же первобытные люди перешли к оседлому способу жизни, различные постройки стали составлять очень важную часть их жизни и в связи с ними также появились многие оппозиционные понятия, например, сухость и влага. На севере это наиболее ярко воплотилось в окрашенных фундаментах культуры Дадивань (уезд Цинань, пров. Ганьсу), а на юге отразилось на свайных жилищах (человеческие постройки древности, в которых здание располагается на деревянных (бамбуковых) подпорках высоко

над уровнем земли), характерные примеры которых можно найти в Хэмуду (уезд Юйяо, г. Нинбо). Кроме этого, строительная деятельность включает много других оппозиционных понятий, например, длина или толщина колон, глубина фундамента, высота здания и др.

Всем известно, что технология изготовления керамики существовала уже в ранние периоды человеческой истории, причем гончарное дело было важнейшим занятием у наших предков. Изучая историю развития гончарного дела, можно также увидеть много оппозиционных понятий, тесно с ним связанных. Например, развитие технологии изготовления керамики отразилось в последовательном изобретении медленного гончарного круга, а затем – быстрого гончарного круга (медленный и быстрый гончарный круг – технология и способ изготовления керамики), в связи с чем появились понятия «быстрый» – «медленный». Еще один пример: печи для обжига в культуре Яншао редко имели дымоходы и устья, тогда как в культуре Луншань – часто, на этом основании также могли сформироваться понятия «много» – «мало». С другой стороны, поскольку обжиг имеет отношение к нагреванию, появились оппозиционные понятия «горячий» – «холодный». А переход из горизонтальных пещер в вертикальные отразился на закреплении понятий «верх» и «низ». Еще один пример: в Китае уже на средних и поздних этапах Нового каменного века широко использовали веретено для прядения (веретено – бытовой инструмент, сделанный из глины). Обычно, если диаметр утолщения веретена относительно большой, а само оно – тяжелое, то и момент инерции у него будет большим, тогда с его помощью можно сучить достаточно толстую нитку большой жесткости, из которой получится грубое полотно; если же диаметр утолщения веретена маленький и само оно не тяжелое, то и момент инерции у него будет маленьким, тогда с его помощью можно сучить тонкую нитку небольшой жесткости, из которой получится тонкое полотно. Из этого первобытные люди могли «извлечь» очень много оппозиционных понятий, включая большой – маленький, легкий – тяжелый, быстрый – медленный, толстый – тонкий и др. [7, с. 14].

На самом деле, мы можем найти отражение бинама «инь-ян» в особенностях архитектуры, в укладе жизни и обычаях, особенностях рельефа и изменениях климата, в памятниках архитектуры, еде и др., отличающихся на севере и юге Китая. Например, северяне

любят есть мучное – лапшу, маньтоу, баоцзы, блины и др., т. е. в основном сухую и твердую пищу, а южане отдают предпочтение вареным блюдам, рису, супу и кондитерским изделиям, т. е. в основном теплой и мягкой пище. Таким образом появились оппозиционные понятия «сухой / твердый» и «мягкий / влажный». Также можно упомянуть о вкусе – например, в некоторых местах умеют готовить острую пищу, а в других – любят есть свежие и сладкие продукты, на основе этих привычек очень легко формируется оппозиционное понятие «острый – сладкий». Еще один пример связан с географическими условиями – зимой на севере гораздо холоднее, чем на юге, где в это время погода остается теплой, в этом легко можно усмотреть оппозицию «холодный – теплый».

Выше уже упоминалось, что элементы бинама «инь-ян», с одной стороны, противостоят друг другу, а с другой стороны – едины, в связи с этим следует обратить внимание на еще одно важное понятие – «единство». Это понятие также сформировалось в рамках сельскохозяйственной деятельности, такой важной для человека, поскольку связи между каждым отдельным звеном этой деятельности, свойственные ей особенности, связи с окружающим миром являются важными частями единого целого. У Чунь отмечает, что поднятие целины и посев – это два разных звена сельскохозяйственной деятельности, но между ними существует очень тесная связь. Например, вырубленные при поднятии целины деревья жглись, чтобы повысить плодородие земли, однако между выжигом и посевом нужно было выдержать определенное время, если же поспешить, то органический пепел мог обжечь семена, а если затянуть – тогда зола могла пойти на подпитку сорных трав. Чтобы овладеть отношениями между указанными двумя процессами, нужно было мыслить в категориях баланса и опираться на соответствующие методы [7, с. 15].

Таким образом, можно видеть, что все в мире связано между собой и все стороны жизни отражают единство и борьбу противоположностей. При этом понятие о 4-х сезонах вобрало в себя концепцию «инь-ян». Выше в статье было сказано о том, что наблюдая за сменой температуры при смене сезонов и ощущая ее, люди связали понятие об относительно теплых временах года (весне и лете) с «ян», а об относительно холодных (осень и зима) – с «инь». Кроме этого, можно также видеть, что все явления, достигая пре-

дела своего развития, переходят в противоположность и таким образом формируется понятие их единства. Примером этого может быть также и движение времен года – когда погода достигает пика холодов зимой, она постепенно начинает меняться в сторону потепления и переходить к весне, продвигаясь дальше к пику жары, а достигнув его летом, она опять делает поворот и начинает движение обратно в сторону холодов. Это движение и связанные с ним перемены климата являются ярким воплощением борьбы и единства противоположностей, обобщенных в концепции «инь-ян». Сделать соответствующий вывод возможно исходя из семантики слов, обозначающих соответствующие оппозиционные понятия, а поскольку эти слова принадлежат к древнейшим пластам лексики китайского языка, можно предположить, что истоки формирования концепции «инь-ян» лежат в глубокой древности.

ЛИТЕРАТУРА:

1. 《中华文明史》第一卷第三章《原始农业》。河北教育出版社1989年，第128页。
2. 《中医天文学概论》徐子评，湖北科学科技1990版，第39页。
3. 《汉语大词典》上册，《汉语大词典》编委会，世纪出版集团，汉语大词典出版社。1700页。
4. 《汉语大词典》下册，《汉语大词典》编委会，世纪出版集团，汉语大词典出版社。3309页。
5. 杨鸿勋《论石楔及石扁铲》，《建筑考古学论文集》，文物出版社1987年，第58-70页。
6. 周星《黄河流域的史前住宅形式及其发展》，田昌五、石兴邦主编：《中国原始文化论集—纪念尹达八十诞辰》，文物出版社1989年，第281-296页。

7. 《对立与阴阳观念形成的知识线索》吾淳 上海师范大学学报（哲学社会科学版）2014年9月，第43卷第5期，第13-17页。
8. 陈维稷等：《中国纺织科学技术史》（古代部分），科学出版社1984年，第20页。
9. Китайско-русский словарь. 上海外国语学院《汉俄词典》编写组编. 1990. С. 358.

REFERENCES:

1. «History of Chinese civilization» Volume 1 Chapter 3 «Primitive agriculture». Hebei Education press, 1989, p. 128.
2. «Introduction to Traditional Chinese Medicine» Xu Ziping, Hubei Science and Technology 1990 Edition, 402 p.
3. «Chinese dictionary» Volume 1, Editorial committee of «Chinese dictionary», Century Publishing Group, Chinese Dictionary Publishing house. 1700 pages.
4. «Chinese dictionary» Volume 1, Editorial committee of «Chinese dictionary», Century Publishing Group, Chinese Dictionary Publishing house. 3309 pages.
5. Yang Hongxun «Discussion on wedge and stone flat shovel made of stone», «Architectural archaeology proceedings», Cultural Relics Publishing House, 1987, p. 58-70.
6. Zhouxing «Prehistoric residential forms and development of Huanghe river basin», Tian Changwu, Shi Xingbang editor-in-Chief: «The collection of Chinese primitive culture – commemorating the 80th Birthday of Yin Da», Cultural Relics Publishing House, 1989, p. 281-296.
7. «Knowledge clues formed by the concept of Yin and Yang opposition» Wu Wei Journal of Shanghai Normal University, Philosophy and Social Science Edition, September 2014, Volume 43 the 5th Issue, p. 13-17.
8. Cheng Weiji «History of science and technology of Chinese textile» (an ancient part), Science press, 1984, p.20.
9. Chinese-Russian dictionary // Shanghai International Studies University «Chinese- Russian dictionary», Editorial issue – 1990. P. 358.

УДК 811.161.2'243'342

РОБОТА НАД ДЕЯКИМИ АСПЕКТАМИ МУЗИКИ І МОВИ НА УРОКАХ МУЗИЧНОЇ ФОНЕТИКИ ЗІ СТУДЕНТАМИ ІНОЗЕМЦЯМИ ПРИ ВИВЧЕННІ УЯІ**Ковальова Г.М.**, старший викладач
кафедри філології та лінгводидактики*Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

У статті висвітлюються проблеми зв'язку музики і мови з точки зору дослідження музикознавців, психологів, лінгвістів, етнографів. Показано родинний зв'язок походження і історичні традиції функціонування; розглядаються риси спільності та відмінності у комунікативній, ритмічній, артикуляційній і інтонаційній сферах. Відзначено взаємодію музики й мови на уроках музичної фонетики при вивченні УЯІ зі студентами-іноземцями на початковому етапі навчання.

Ключові слова: музика, мова, зв'язок, артикуляція, ритм, інтонація, мелодія, дихання, виразність.

В статье освещаются проблемы связи музыки и речи с точки зрения исследования музыковедов, психологов, лингвистов, этнографов. Показана родственная связь происхождения и исторические традиции функционирования; рассматриваются черты общности и различия в коммуникативной, ритмической, артикуляционной и интонационной сферах. Отмечено взаимовлияние музыки и речи на уроках музыкальной фонетики при изучении УЯИ со студентами-иностранцами на начальном этапе обучения.

Ключевые слова: музыка, речь, связь, артикуляция, ритм, интонация, мелодия, дыхание, выразительность.

Kovaleva G.M. WORK ON SOME ASPECTS OF MUSIC AND LANGUAGE AT THE LESSONS OF MUSIC PHONETICS WITH INTERNATIONAL STUDENTS AT THE CLASSES OF USL

The problem of the relationship between speech and music was considered by many representatives of various science fields. Musicologists, psychologists, linguists, and ethnographers were interested in music and speech comparative analysis. Scientists studied the problems of musical and speech rhythms perception and their influence a psyche, the issues of music and speech emotional coloring, the patterns of musical and speech intonations.

The purpose of this study is developing the system of complex work on the articulation of Ukrainian sounds, stress, word rhythm and intonation on musical phonetics lessons at the initial stage of training foreign students.

Music and speech are important forms of human communication. Communication is the most obvious parameter of the speech and music similarity. In addition, such characteristics of these sound phenomena components as sign, rhythm, intonational basis, as well as acoustic parameters: pitch, strength, timbre, duration, dynamics may be distinguished.

Since the rhythm of speech depends on the rhythm of breathing, and the musical rhythm, in turn, affects the rhythms of human heart activity, it is not difficult to establish the dependence between musical rhythms and speech.

Speech and music intonations can be analyzed in terms of both differences and similarities. The functions proximity, the similarity of the principles of the intonation process make it possible to transfer speech experience to the perception of music. It was not by chance that vocal genres and other forms of music and speech synthesis appeared. It reflected the experience of various forms of communication. As many researchers note, everything that a person can express in speech can be used in music.

In speech, we pronounce vowel sounds with the help of lips and nasopharynx. In singing, we build and pronounce vowels in the throat, behind the root of the tongue, and do not need the help of the lips. When we open the pharynx with a half-lash, that cavity is formed in it, which we form (articulate) vocal vowels in.

The process of learning Ukrainian as a foreign language begins with mastering its articulation base, with mastering pronunciation. The main goal of learning pronunciation is the development and automation of hearing and pronunciation skills and phonemic hearing. The teaching of the Ukrainian language to foreign students, in particular phonetics, is based on the following principles: reliance on the system properties of the Ukrainian language phonetics structure; consideration of the features of students' native language phonetics system; a combination of consciousness and imitativeness in teaching pronunciation (consciously imitative way); the complexity of the work on articulation, word stress and rhythm and intonation.

Key words: music, language, communication, articulation, rhythm, intonation, melody, breathing, expressiveness.

Постановка проблеми. Проблема взаємозв'язку мови і музичного мистецтва розглядалася багатьма представниками різних галузей науки. До порівняльного аналізу музики та мови зверталися музикознавці, психологи, лінгвісти, етнографи. Ученими вивчалися проблеми сприйняття музичних і мовних ритмів і їх впливу на психіку (А.Н. Леон-

тьєв, О.В. Овчинникова), питання емоційного забарвлення музики й мови (В.П. Морозов, В.Н. Холопова), досліджувалися закономірності музичних і мовних інтонацій (Б.В. Асаф'єв, Е.В. Назайкінський, Н.В. Черемісіна) та багато інших проблем, пов'язаних із вимовою і музикою. Проте на особливу увагу заслуговує такий аспект музики, як її

застосування у процесі мовної підготовки іноземних студентів підготовчого відділення. Зокрема, у даному дослідженні йдеться про методичні можливості дисципліни під назвою «музична фонетика» у навчанні іноземців української мови на початковому етапі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У педагогіці взаємозв'язок мови та музичного мистецтва знаходить своє застосування у вигляді створення нових дидактичних концепцій на основі інтеграції музики і навчальних предметів. Відомі методики використання музики у викладанні літератури, історії, іноземних мов (наприклад, Г. Вершиніна, Л.В. Куриленко, В.Г. Граф, Н.Ф. Орлова, Т.С. Овчинникова, І.Г. Ревес, І.І. Небезина, Т.Н. Іванова, Н.М. Свірін). Однак, потреба у пошуку нових оригінальних форм і методів навчання на основі музичного мистецтва ще далеко не вичерпана.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в аналізі та вивченні можливостей використання музики у мовній підготовці іноземних громадян, які отримують вищу освіту у ЗВО України, опановуючи при цьому українську мову як іноземну на початковому етапі навчання. Відповідно, метою даного дослідження є обґрунтування використання можливостей музики на заняттях з іноземними студентами, у результаті чого підвищується мотивація і успішність при вивченні особливостей іноземної мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мова може набувати різних форм, вона може бути зовнішньої (спілкування), внутрішньої (мислення), усною, писемною (запам'ятовування інформації); мова також може бути представлена у формі монологу або діалогу (односторонній і двосторонній обмін інформацією) тощо. Разом із тим, якість мовлення, способи його побудови, сенс дають нам уявлення про особистість людини, яка говорить. Характеризуючи мову, ми можемо говорити про її музичність і про такі поняття, як гармонія, милозвучність.

Особлива «комунікативність» музики впливає з її універсальної природи, специфіки її засобів виразності. У фізичні властивості музичного звуку вже укладена ймовірність залучення слухача у музичний потік. Музика з її висотною, ладовою, метричною організацією впливає на психіку людини, на діяльність серця, артеріальний тиск, обмін речовин, працездатність, про що писав ще В.М. Бехтерев. Причому сприйняття музики,

подібно до мови, може відбуватися як на свідомому, так і на підсвідомому рівні, оскільки аналіз частотно-часових співвідношень акустичних сигналів здійснюється за обох форм сприйняття (А.В. Торопова). Американські дослідники Ленг і Шоу прийшли до висновку, що мозок людини з моменту народження здатний до сприйняття музики, і вона є свого роду передмовою [1]. Є навіть припущення, що музика є архаїчною формою мислення [2, с. 95]. Подібні твердження зайвий раз доводять, що музичне мистецтво, як форма спілкування, протягом століть вбирало у себе досвід всієї людської комунікації.

Отже, комунікативність – найбільш очевидний параметр подібності мови і музики. Крім того, можна виділити і такі характерні для цих звукових явищ компоненти, як знаковість, ритмічність, інтонаційна основа, а також акустичні параметри: висота звуку, сила, тембр, тривалість, динаміка. Що стосується спільності акустичних параметрів мовлення і музики, то вона очевидна. Пропонуємо зупинитися докладніше на інших взаємозв'язках.

Музика, як знакова система, що володіє специфічними засобами вираження, подібно до мови, несе смислове навантаження – інформацію. Але інформативність мови зовсім іншого роду. Музика підноситься над понятійною мовою, тому що вона є лише відображенням уявлень про предмети і явища навколишньої дійсності. Музика набагато більшою мірою пов'язана зі світом почуттів і емоцій, і тому музична мова іноді може передати глибше і виразніше повний зміст висловлювання. Музика, як знакова комунікація, є системою зі своєю інфраструктурою. Будова музичного твору має багато спільного з композицією тексту, його синтаксичною структурою. Навіть окремі поняття, які використовуються і у мові, і у музиці, вказують на наявні аналогії: такт, пауза, ритм, метр, кульмінація, композиція, фраза, період та ін.

Що стосується поняття ритму, то можна з упевненістю стверджувати, що ритм – це форма і спосіб існування світу взагалі, оскільки ритмічний початок інтегровано проявляється і у природі, і у будь-якій людській діяльності. Дихання, серцебиття – вся життєдіяльність людини регулюється ритмічними законами. Ритм належить до категорії симетрії, гармонії, міри як періодичність повторів подібних і різнорідних явищ у часі.

На думку вчених-філологів, ритм також є універсальною властивістю, початком будь-якої мовної системи, що організує та дис-

циплінує (А.М. Антипова, І.А. Назаренко). За словами Н.В. Черемисіної, як природні витоки мовного ритму виділяють фізіологічну і інтелектуальну його основи. Як елемент звучання мови, ритм спирається на фізіологічні основи, на ритм дихання. Як елемент форми мови, що виконує комунікативну функцію, ритм співвідноситься зі змістом, тобто організовується, управляється і коригується інтелектуально. Ритм мови має складну, багаторівневу організацію, і прийнято говорити про своєрідну ієрархію мовних ритмів – насамперед про складовий, словесний, синтагмений ритми. Мовна ритмічність проявляється не тільки у віршуванні, як може здатися на перший погляд. Художня проза також ритмічна, і будь-який цілісний твір будується за принципом зв'язності і членування своїх частин. Для усвідомлення змісту твору необхідно сприймати його ритм.

У музиці ритм безсумнівно є джерелом музичної думки і фундаментом всієї музичної побудови. Без ритму не існує музики, як не існує життя без дихання. За зразком відомого діалектичного закону формулюється основний закон ритмічного процесу у музичній формі – єдність і боротьба ритмічної регулярності і нерегулярності. Прояви ритмічної регулярності у музиці виражаються як сталість такту, часткою такту, акцентів і т.д. Ритмічна нерегулярність – це змінність такту, частота такту, нерегулярність акцентів, поліритмія тощо. Темп і ритм, як правило, співвідносяться слухачем з частотою дихання. Ритмічна організація музичної тканини організовує і ритм сприйняття. Оскільки ритм мови залежить від ритму дихання, а музичний ритм у свою чергу впливає на ритми серцевої діяльності людини (В.С. Мархасін, В.М. Цеханська), то неважко встановити існування залежного зв'язку між музичним ритмом і вимовою.

Музичний звук впливає на біофізичну сферу свідомості людини і сприймається двоїсто; аналітично, коли на перший план виступають його властивості – висота, тривалість, тембр, гучність, артикуляція, – і синкретично: як цілісна, багатовимірна, виразна інтонація. Як зазначає В.В. Медушевська, у ході історичного розвитку музика поглиблювала аналітичну диференційованість своєї мови, але одночасно росла й міцніла її синкретична організація. Протягом століть вона вбирала у себе досвід всієї людської комунікації.

Смисловою «цеглинкою», елементарною частинкою музики є інтонація, і саме інтонація, навіть у масштабах цілого, визначає

ступінь «комунікативності» музики. Зіставляючи те, що мається на увазі під інтонацією у мовознавстві, і тлумачення цього терміну у музикознавстві, зазначимо, що у мовознавстві інтонація у широкому сенсі розуміється як звукове втілення мовного висловлювання. Мовну інтонацію характеризують звуковисотна крива («мелодія» мови), зміни динаміки і тембру у часі, ритміка, яка проявляється у тривалості і співвідношенні елементів мови, темп. Під поняттям «інтонація» у вузькому сенсі мають на увазі її мелодіку. У музикознавстві – це звукове втілення твору в єдності всіх засобів його виразності у масштабах цілого (В.В. Медушевський). У вузькому сенсі під інтонацією мається на увазі звуковисотна крива мелодії (її контур), точніше, її відрізок, найкоротша «музична думка» (в інтерпретації Б.В. Асаф'єва).

Інтонація не має предметності, вона передає всю безліч емоційних рухів (у мові такою функцією наділені слова). Звукова модель емоцій – інтонація структурно подібна до таких психофізіологічних реакцій людини, як нервова напруга, емоційні фази підйому, кульмінації і спаду.

Генетично пов'язана з мовною, музична інтонація істотно від неї відрізняється. Мовна інтонація вносить додатковий емоційний сенс у мовне повідомлення (хоча у багатьох випадках цей сенс виявляється основним, часом і таким, що суперечить словам). Емоційний зміст привноситься у мовну інтонацію спонтанно, під впливом напливу почуттів, висловлюючи, демонструючи позицію, ставлення. Музична інтонація є узагальненням, що несе у собі якусь музичну інформацію. Вона є «зерном», імпульсом у тематичному розвитку, у ній криється виразність музичної теми, що визначає загальну структуру, форму твору.

Розглядаючи взаємозв'язок мови і музики, необхідно пам'ятати про особливості сприйняття різних видів мовної інформації – лінгвістичної та екстралінгвістичної (емоційної інтонації голосу) і сприйняття музики. Поняття «емоційний слух», уведене В.П. Морозовим при експериментально-теоретичній розробці виявлення емоційного сприйняття і емоційної чуттєвості, характеризує відокремлену функціональну систему, складову перцептивну частину каналу невербальної (екстралінгвістичної) комунікації людини. В області мистецтва мови, співу, музики емоційний слух, зазначає В.П. Морозов, – це здатність тонко відчувати емоційні інтонації голосу артиста, звуку інструменту, а також вміння висловлю-

вати ці почуття власним голосом або музично-інструментальними засобами.

Музика як один з найбільш емоційних видів мистецтва характеризується широким спектром вираження різних емоцій. Згідно з дослідженнями В.Н. Холопової, музичні емоції у плані змісту являють собою ієрархію художніх реакцій людини на різних рівнях: від хвилинного настрою, локального афекту, навіювання музичним матеріалом (ритм, мелос) до елементів світовідчуття, світосприйняття, що виховуються музичним мистецтвом.

До мовної та музичної інтонації можна підходити з позицій як відмінності, так і подібності. Близькість функцій, спорідненість принципів інтонаційного процесу уможливорює перенесення мовного досвіду на сприйняття музики. Не випадково виникли вокальні жанри і інші форми синтезу музики й мови, у чому відбився досвід різних форм спілкування. Як відзначають багато дослідників, все, що може людина висловити у мові, вона може використовувати у музиці, а деякі мовні афекти, що вноситься у музику (у фольклорі, наприклад, мовні вигуки типу «ех», «гей» тощо), можуть бути і позитивними, і негативними, однак через свою короткочасність і нестабільності не утворюють у музичному творі глибокої емоційної течії.

Риси спільності у звуках музики й мови були розглянуті Є.В. Назайкінським. Вони найбільш чітко проступають в особливостях відтворення і слухання звуків (музики й мови): на рівні фонетики, тобто на елементарному рівні звуків і складів, і на рівні синтаксису – мотивів, фраз, пропозицій. Подібно до того, як у мові речення оповідного характеру довше за речення емоційно-дієвого, вольового, у музиці розповідні інтонеми (мотиви і фрази) також відрізняються розгорненістю.

Спільність виявляється у самих способах відтворення звуків, в артикуляції, а також у тому, як їх чують, тобто акустичних характеристиках. Людина сприймає і оцінює мову, мимоволі порівнюючи зі своїми артикуляційними еталонами (тому ми можемо судити про акцент). У музиці, як і у мові, підкреслює О.В. Назайкінський, артикуляційний досвід грає велику роль при сприйнятті. Артикуляція надає осмисленість і особливу виразність виконання. Музична артикуляція подібна до мовної, при цьому найбільш важливим загальним принципом є принцип членороздільності. Зміни у плані тембру і звуковисот-

ності в артикуляції (і тієї, і іншої) ведуть до змін в інтенсивності звучання. Водночас відсутність тембрових і звуковисотних змін у всякій артикуляції не припускав відсутності змін в інтенсивності звучання, скоріше, навпаки. На початковому етапі навчання ми постійно перебуваємо у полоні мовного голосу, намагаємося поєднати мову зі співом, нехтуючи через незнання тією обставиною, що фізіологічні механізми мовлення і співу кардинально різняться. Знати цю різницю дуже важливо. Сучасній науці відомо, що сміх і плач, стогін і мова іннервуються різними центрами мозку. Відомо і те, що мова забезпечується одними м'язами і іннервується мовними центрами мозку, спів же вимагає участі великої кількості інших м'язів, а співоча іннервація забезпечується іншими центрами мозку. Мовна артикуляція має свої центри у мозку, а вокальна – свої. Досить згадати тут відомий ефект: заїки ніколи не заїкаються у співі. Саме тому, що через незнання і ігнорування цієї різниці між вимовою і співом, у педагогічній практиці виникають великі проблеми. Цю відмінність слід знати і враховувати при навчанні співу.

У промові ми вимовляємо голосні звуки за допомогою губ і ротоглотки. У співі ми будуємо і вимовляємо голосні у горлі, за коренем язика і не потребуємо допомоги губ. Коли ми відкриваємо глотку, у ній якраз і утворюється та порожнина, в якій ми і формуємо (артикулюючи) вокальні голосні.

Оскільки спів відрізняється від побутової розмовної мови, то, природно, під час співу ми користуємося дещо іншими м'язовими установками. Мускулатура у процесі співу працює більш динамічно, більш активно, ніж у процесі розмовного побутового мовлення. Навчайте студентів виконувати вокально-артикуляційну функцію. Не всім це вдається опанувати відразу – не у всіх м'язи глотки розвинені однаково добре, деяким потрібно потренуватися, щоб досягти задовільного результату. Язик – досить великий орган. Передня його частина розташовується у роті, корінь – у глотковій порожнині. До язика прикріплена гортань. Язик – надзвичайно мобільний орган. Під час співу він рухається вперед-назад, вгору-вниз. При артикуляції вокальних голосних у глотці корінь язика трохи опускається і звільняє місце у горлі для їхнього формування. Коли ми артикулюємо голосні, язик не повинен напружуватися. Почніть вимовляти (як у співі) голосні у послідовності від «І» до «У». Корінь язика буде трохи опускатися вниз, у глоткову порожнину,

при цьому кінчик язика повинен торкатися нижніх зубів. Пам'ятайте: мова не повинна напружуватися. Нехай він рухається вільно. Вимовляєте горлом голосні: «І» – «Е» – «А» – «О» – «У». Ви відчуєте самі, як корінь язика слухняно виконуватиме «команди» глотки. Потрібна певна практика, щоб навчитися, артикуючи голосні, не напружувати ані гортань, ані глотку, ані язик, ані щелепу. Слід також звернути особливу увагу на м'яке піднебіння. Воно буває млявим, внаслідок чого, опускаючись, надає звуку «гугнявий» відтінок. Гугнявість з'являється від млявості глоткової артикуляції, від невміння артикулювати вокальні голосні горлом. Покращиться артикуляція – зникне і гугнявість. Небо підніметься, і голосні стануть чистими і дзвінкими. Нижня щелепа так само важливий орган у формуванні та вимові правильних звуків. Надзвичайно важливо навчитися розслабляти м'язи нижньої щелепи. Наші жувальні м'язи дуже сильні, і затиснута щелепа стане великою перешкодою при артикуляції голосних, адже вона затискає м'язи шії і глотки та блокує артикуляцію голосних. Саме тому у момент співу вона повинна бути весь час вільною.

Відмінності в артикуляції мови і музичного звуку долаються при сприйнятті. Музика спочатку сприймалася як певного роду мова, як щось комунікативне. У зв'язку з цим у практиці закріпилося різноманіття музичних і мовних інтонаційних жанрів, в яких проглядаються поступові переходи від досвіду «чистої» мови до практики «чистого» співу. Під час співу мовна артикуляція накладається на музичне звуковедення. У результаті відбувається зміна артикуляції, синтез артикуляції мовної та музичної. Для музичного мислення, музичного сприйняття та його розвитку і історичного, і онтогенетичного, як пише С.В. Назайкінський, мовна артикуляція під час співу надзвичайно важлива. Вона полегшує розвиток музичного слуху.

Величезну роль тут відіграє і синтаксичний мовний досвід. Діапазони мови зазвичай збігаються по центру з музичними діапазонами. Низькі звуки у мові (як і у будь-якій музиці – класичній, народній) використовуються зазвичай для ствердних закінчень фрази, високі – для питальних, нестійких інтонацій.

Інтонації мови при сприйнятті вимагають від слухача великої творчої роботи, але далеко не кожен обтяжує себе цим при спілкуванні; у результаті часто виникає нерозуміння між людьми: людина чіпляється за слова, які не

вдумуючись, що не вслухаючись в інтонації, коригувальні їх зміст. Навички мовного спілкування у цілому, не тільки артикуляційний досвід, більше ніж що-небудь інше переносяться на музичне сприйняття.

Є й інші параметри, подібності між вимовою та музикою. Мовна інтонація у змісті, емоційній виразності і характеристичності залежить від конкретної мовної ситуації, яка зумовлює породження мовних жанрів. Аналогічно до них, у музиці жанрами є типи творів, що об'єднуються за змістом, умовами і засобами виконання та своїм соціальним призначенням. Мовні і музичні жанри спираються на деякі загальні комунікативні закони.

Найбільш важливою специфічною ознакою живої розмовної мови є її діалогічність. Лінгвісти зіставляють структурні особливості різних видів діалогу (конфіденційне пояснення, емоційний конфлікт, діалог-спір, діалог-унісон), форм монологічного мовлення (виступ оратора, наукову доповідь, розмова з самим собою). Аналіз інструментальних музичних творів робить очевидним той факт, що загальні принципи подання «реплік» у багатоголосі виходять з мовних форм діалогічного і монологічного плану. Музика володіє значно ширшими можливостями образності. Формування тематизму індивідуалізованого типу стало можливим завдяки активному використанню виразних музичних засобів (в їх основі – фіксована звуковисотна, ладова і метрична організація) і посилення характеристичності. А це означає збагачення семантики музичної мови.

Оволодіння практичними навичками правильної вимови – необхідна умова при вивченні української мови як іноземної. Тому основне завдання навчання вимови полягає у формуванні у студентів вимовних навичок (артикуляційних, просодичних, інтонаційних), слухових образів звуків і слів української мови і на їх базі – навичок розпізнавання слів, висловлювань, в оволодінні правилами переходу від графічного образу слова до його вимови.

У практиці навчання української мови на підготовчому факультеті викладачі прагнуть забезпечити наближення вимови іноземних студентів до мови носіїв, допускаючи можливість у мовленні акценту, не порушує процес комунікації. Однак при цьому обов'язково повинні дотримуватися вимоги фонетичної (фонологічної) системи української мови. Студент повинен уміти розрізняти зна-

чуці одиниці – фонемі, тобто дотримуватися властивих українській фонетиці звукові протиставлення і «чути» їх у процесі сприйняття чужої мови. Наприклад, в українській мові існують протиставлення приголосних звуків за м'якістю-твердістю та дзвінкістю-глухістю. Якщо ці норми будуть порушені, студентам важко буде розуміти українську мову, а їх власне мовлення буде незрозумілим для носіїв мови (наприклад, *забув – забив; брат – брати; бив – пив* тощо). Але на практиці простого дотримання таких протиставлень недостатньо. Крім того, необхідно ще дотримуватися так званої фонетичної норми, тобто традиційної для української мови реалізації фонетичних протиставлень. Таким чином, іноземні студенти повинні дотримуватися, по-перше, принципу відповідності потребам спілкування, по-друге, принцип показності по відношенню до фонетичної системи української мови. Тобто, студенти повинні оволодіти нормами вимови такою мірою, щоб відхилення у вимові не заважали іншим сприймати і розуміти мову.

Процес вивчення української мови як іноземної починається з оволодіння його артикуляції базою, з постановки вимови. Основна мета навчання вимові – розвиток і автоматизація слуховимовних навичок і фонематичного слуху. Навчання іноземних студентів української мови, зокрема фонетики, будеться на наступних принципах; опора на системні властивості звукового ладу української мови; врахування особливостей звукового ладу рідної мови студентів; поєднання свідомості й імітативності у навчанні вимови (свідомо-імітативний шлях); комплексність роботи над артикуляцією звуків, наголосом, ритмікою слова і інтонацією. Таку роботу потрібно проводити, дотримуючись вимог системності і доступності, поступово ускладнюючи матеріал.

Висновки з проведеного дослідження. З наведеного вище можна зробити наступні висновки. Як бачимо, щоб зробити навчальний процес ефективним, необхідно впроваджувати нетрадиційні, активні моделі і технології навчання, серед яких не останнє місце займає музична фонетика, тобто використання на заняттях музики при вивченні ритміки, інтонаційних конструкцій артикуляції. Зазвичай це робиться вже при вивченні ввідно-фонетичного курсу (ВФК), який передбачає оволодіння мінімальної лексику, найпростішими синтаксичними конструкціями, елементарними вміннями говоріння, аудіювання, читання та письма. Студенти засвоюють систему фонетики української мови, артикуляцію українських звуків, інтонацію, особливості наголосу і його реалізації у різних типах слів. Тому використання можливостей музики (зокрема, у форматі курсу музичної фонетики) є ефективним методом поліпшення якості знань іноземних студентів на початковому етапі навчання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Асафьев Б. В. Речевая интонация. Интонация и музыкальный образ. 1963. 128 с.
2. Бучель В. Н. Азбука резонансного пения. Сб. Белорусской государственной академии музыки. 2005. 28 с.
3. Васина-Гроссман В. А. Музыка и поэтическое слово. Музыка, 1984. 368 с.
4. Леонтьев А. Н. Психология смысла. Психология и педагогика. 1976. № 3. С. 67 – 95.
5. Медушевский В. В. Двойственность музыкальной формы. Восприятие музыки. 2008. № 24. С. 143 – 195.
6. Морозов В. П. Невербальная коммуникация (экспериментально-психологические исследования). 2011. 256 с.
7. Назайкинский Е. В. О психологии музыкального восприятия. Музыка. 2011. 78 с.
8. Холопова В. Н. Феномен музыки. Монография. 2014. 378 с.;
9. Яворский Б. А. Строение музыкальной речи. 1998. 40 с.

НОТАТКИ

Наукове періодичне видання

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

**Серія ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО
ТА МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ**

Випуск 5

Коректура • *А.В. Щербак*

Комп'ютерна верстка • *Н.С. Кузнцова*

Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум.-друк. арк. 12,55.
Замов. № 1218/188. Наклад 100 прим.

Видавничий дім «Гельветика»
E-mail: mail-box@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2012 р.